

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

KATEDRA HISTORIE

Politika KSČ ve městě Jeseník v období Třetí československé republiky

KLÁRA HALADYOVÁ

Vedoucí práce: doc. PhDr. Karel Konečný, CSc.

OLOMOUC 2014

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že svou DP na téma: „Politika KSČ ve městě Jeseník v období Třetí čs. republiky“ jsem vypracovala samostatně pod vedením Mgr. Michaely Kollerové a doc. PhDr. Karel Konečného, CSc. s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu pramenů a literatury. Jako autorka uvedené DP dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorské práva třetích osob.

V Olomouci dne:

Obsah

1. Úvod.....	4
2. KSČ v období První československé republiky	13
3. Založení a vývoj KSČ na Jesenicku.....	20
4. Cesta k sovětizaci ČSR	32
5. Jeseník v období Třetí československé republiky	42
5. 1 Poválečná konsolidace a vzestup KSČ ve vývoji města Jeseníku	44
5. 2 Předvolební boj a politika KSČ	53
5. 3 První okresní konference a VIII. sjezd KSČ.....	61
5. 4 Květnové volby a jejich dopad na Frývaldovsku	67
5. 5 Rostoucí napětí uvnitř NF a cesta k únoru 1948	72
5. 6 Únorové události 1948 v Jeseníku a jejich dopad na místní společnost	85
6. Závěr	101
7. Seznam pramenů a literatury.....	109
8. Résumé.....	113
9. Seznam použitých příloh.....	114

1. Úvod

Cílem mé práce byla reflexe vývoje a postavení komunistické strany v poválečném období města Jeseník. Toto období bylo všeobecně označováno jako období Třetí čs. republiky nebo také jako období lidově demokratického režimu. Poválečný politický život měl být ve jménu konsolidace a vzájemné spolupráce stran, které již mezi sebou neměly soutěžit, což vedlo k likvidaci opozičních sil.

Průběh a výsledky druhé světové války přímo ovlivnily poválečné uspořádání světa. Rostoucí spory mezi vítěznými velmocemi nakonec vedly k definitivnímu rozchodu a vzniku dvou protichůdných společenských a politických systémů. Hovořím o bipolárním rozdělení světa respektive o vzniku studené války, která vytvořila podmínky pro vznik socialistického tábora. Sovětský svaz využil poválečného vakua a nastoupil cestu sovětizace střední a jihovýchodní Evropy, která předurčila budoucí vývoj ČSR jako jednoho ze sovětských satelitů. Lidově demokratický režim musíme chápat z pohledu komunistů jako období přechodné, které jim mělo pouze pomoci v cestě za ovládnutím čs. společnosti. Provizorně upravili strategii a líbivě vystupovali jako demokratická a národní síla, vyčkávali však na vhodnou chvíli k provedení převratu. Jejich ochota spolupracovat s ostatními stranami měla pouze deklarativní ráz, stejně jako plané sliby, které představili ve svém programu.

Ve své práci jsem se zaměřila na politickou linii a strategii komunistické strany v Jeseníku. Důležité bylo zmapování konsolidačního procesu v místních poměrech a nastínění masové poválečné orientace voličů k levicovému programu.

Typickým rysem KSČ byla právě jejich schopnost přizpůsobit svou politickou linii a strategii potřebám doby. Komunisté však nikdy nezměnili svůj program jen způsob jeho prezentování. Počátky sovětizace Československa musíme spatřovat již během druhé světové války, kdy komunistické vedení těžilo ze spolupráce se Sovětským svazem a nakonec prosadilo svou vizi poválečného uspořádání státu. Základním kamenem sovětizace se stal Košický vládní program přijatý v dubnu 1945.

Ve všech regionech ČSR působila strana jako jednotná celostátní síla, s jednotnou strategií, ale v určitých oblastech musela svou politickou linii alespoň částečně přizpůsobovat specifickým podmínkám. Komunistická propaganda padla v pohraničí na úrodnou půdu. Jesenický okres (viz příloha č. 1) se stal jednou z komunistických bašt. Nepochybná dominance komunistů v poválečném vývoji generuje ústřední otázku: *Proč lidé v pohraničí masově inklinovali po válce ke KSČ?*

V průběhu své práce jsem si položila několik dalších orientačních otázek, na které jsem se snažila nalézt odpověď: *Jakou roli hrála KSČ v organizaci odsunu Němců? Které hospodářské a centralizační opatření komunisté učinili, aby si zajistili dominantní postavení v politickém životě? Jaký dopad měla protifašistická propaganda na dění v regionu? Jak se postupně dostala strana na vrchol politického dění? Jaké generální dopady přinesl vzestup komunistů? Jak probíhaly přípravy na květnové volby 1946? Jaký byl celkový vliv květnových voleb na další vývoj strany a místní společnost? Jak společnost reagovala na únorový převrat?*

V diplomové práci jsem se rozhodla zpracovat nejen politickou linii a strategii KSČ v místních podmínkách, ale také míru dopadu její propagandy na společnost. Prostor byl věnován také přidruženým organizacím, které svou činností přímo podporovaly její program a cíle a staly se tedy jedním z nejdůležitějších nástrojů v komunistické lokalitě.

Významným prvkem v poválečném vývoji regionu se stal přístup a činnost ostatních stran, které zpočátku s komunisty spolupracovaly v Národní Frontě (NF). Koncept jednotné politiky v jejím rámci nakonec vedl k odstoupení od vlastní cesty k socialismu a podvolení se etatizaci ze strany SSSR. KSČ postupně odmítala spolupracovat s ostatními stranami a směřovala k diktatuře. Nejvýraznějšími oponenty komunistů uvnitř NF se staly strany národních socialistů a lidovců, ale demokraticky smýšlejícím jedincům v jejich řadách se nepodařilo zabránit budování socialistické společnosti podle sovětského vzoru a v období komunistické diktatury se obě strany dostaly do stínové pozice. Nevytvářely vlastní politiku, pouze slepě následovaly KSČ a tím se dostaly do jejího vleku. Jinak tomu nebylo ani v případě vývoje Jesenicka.

Zajímavé bylo rovněž sledovat, jak strana využila prostřednictvím protifašistické propagandy v pohraničí vzniklé národnostní bariéry mezi československým a stále většinově zastoupeným německým obyvatelstvem. Situace se samozřejmě významně změnila vlivem odsunu Němců, na němž strana vehementně participovala. Odsunová problematika v pohraničí tvořila důležitou součást politické linie komunistů. Strana výtěžila z levicové orientace čs. společnosti a právě německou kartu využila jako jeden ze svých trumfů k ovládnutí politického a společenského dění.

Při studiu a analýze materiálů jsem se pokusila vyvarovat nejčastějším chybám spojených se studiem dané problematiky. Jak už bylo zmíněno, ve všech regionech ČSR působila strana jako jednotná celostátní síla, s jednotnou strategií, ale v určitých oblastech bylo potřeba přihlížet k specifickým podmínkám, které determinovaly politickou strategii místní organizace. Podobně jako v historické realitě se i v jednotlivých pramenech projevovala protikladná ideologie. Naprosto

samozřejmě bylo zachovat nestrannost v posuzování dané problematiky a oprostit se od regionálního citění a přeceňování místních jevů. Snažila jsem se vyhnout faktografické popisnosti a směřovat bádání ke zkoumání užšího tématu a mikrostruktury. Svou pozornost jsem věnovala podstatným rysům a zákonitostem, stejně jako příčinám a následkům a v neposlední řadě také místním podmínkám a vzájemným vztahům ve společnosti.¹ Lidé v dané obci nejen bydleli, ale také mezi sebou navazovali vzájemné kontakty. Důležité bylo zachytit utváření těchto kontaktů a to především z hlediska jejich stranické příslušnosti.

Paralelně s vnitřním vývojem regionu jsem sledovala také tendence ve vývoji čs. společnosti. V dějinách politické strany bylo důležité pochopit její organizační strukturu, systém podřízených a nadřízených institucí. Při studiu jsem postupovala od názorného k abstraktnějšímu a snažila jsem se uvádět konkrétní příklady. Prostřednictvím analýzy pramenů, jejich kritiky a interpretace jsem usilovala o zprostředkování pravdivého obrazu minulosti, včetně potvrzení podstaty, souvislostí a zákonitostí zkoumaného tématu.²

Výsledkem mého studia by měla být mikrosonda do vývoje místní společnosti. Práce se časově neomezila jen na období lidově demokratického režimu, ale určitý prostor jsem věnovala také celkové anabázi vývoje socialistického hnutí. Činnost komunistické strany se postupně rozšířila na všechny oblasti společenského života, včetně oblasti mocenské, hospodářské, kulturní a to právě v těsné souvislosti s vývojem celého socialistického společenství. Primárním cílem nebylo jen studium dosud nezkoumané problematiky, ale často také hlubší a širší zpracování daného tématu než tomu je v dosavadní literatuře. Snažila jsem se, aby byla moje diplomová

¹ STANĚK, J.: *Metodika zpracování a úprava diplomových prací*, Plzeň 2005, s. 22–26.

² BARTOŠ, J.: *Jak psát dějiny. Metodická příručka k regionálnímu výzkumu dějin KSČ* (dále Jak psát), Praha 1984, s. 46–89.

práce hlavně podnětná a inspirovala další badatele k rozvíjení regionálního studia. Ve svém výstupu jsem usilovala i o to, aby byla práce přínosná pro širší čtenářskou obec.³

Problematika vývoje Jesenicka v poválečných letech byla už například reflektována v monografii: *Předkládám na vědomí* od autora T. Knoppa. Svou pozornost zaměřil na dominantní prvky analyzovaného období, které spojil primárně s pokusem o poválečnou konsolidaci poměrů v regionu. Samozřejmě se také věnoval odsunu Němců a v neposlední řadě vylíčil sociální, hospodářskou a politickou nestabilitu tohoto regionu.

Ve svých člancích *Únor 1948 na Jesenicku a Okamžik zlomu, čas neklidu: Jesenicko 1945–1948* se věnoval, jak už je z názvů patrné primárně následkům únorového převratu. Na jeho práci bych chtěla navázat, zaměřit se především na analýzu politické situace v Jeseníku a tím dané studium obohatit o dosud nezpracované informace.

Obecně se obdobím poválečného vývoje ČSR zabývá značné množství monografií, ale za zmínku stojí především práce K. Kaplana, který ve svých monografiích rozebral vývoj poválečného ČSR a osvětlil příčiny a důvody vedoucí k sovětizaci čs. státu. Práce J. Rupníka *Dějiny Komunistické strany Československa: od počátku do převzetí moci* se mimo jiné zaměřila na popsání vztahů KSČ a mezinárodního komunistického hnutí, na bolševizaci strany a v neposlední řadě na instalaci sovětského modelu v roce 1948.

K rekonstrukci politické linie KSČ v období Třetí čs. republiky jsem využila primárně archivní materiály uložené ve Státním okresním archívu v Jeseníku.

³ BARTOŠ, J.: *Metodika diplomové práce*, Olomouc 1991, s. 14–16.

Pramennou základnu tvořily fondy zachycující vývoj a činnost strany v místních poválečných podmínkách.

První prostudovaný fond *Eduard Zorn* jsem využila k zdokumentování procesu založení německé větve KSČ na Jesenicku. Značný prostor jsem věnovala právě osobnosti E. Zorna, který se na počátku 20. let nejen podílel na jejím založení, ale v průběhu vývoje strany se stal jejím prominentním činitelem. Fond obsahuje jeho osobní pozůstalost v podobě dochovaných fotografií, životopisných údajů, soupisu vlastněných knih, osobních dokumentů, ale i korespondence s dalšími významnými komunistickými činiteli Františkem a Marií Mannovými (viz příloha č. 2). K doplnění informací o činnosti KSČ v Jeseníku v období První čs. republiky jsem využila také fond *Archív města Jeseník*.

Naprosto klíčový zdroj informací představoval fond *KSČ – OV Jeseník*, z jehož písemností jsem věnovala největší pozornost ucelené řadě zápisů ze zasedání předsednictva, plén a okresních konferencí KSČ z let 1945–1960, které kromě poznatků regionálního charakteru odrážely také výstavbu strany jako nástroje socializace společnosti.

Polickou koncepci KSČ ve městě Jeseník jsem komparovala s dostupnými materiály, které se zachovaly o paralelním působení ostatních stran Národní Fronty. Jednalo se především o činnost sociálních demokratů, protože z činnosti zbylých dvou stran se nedochovala agenda zachycující jejich každodenní politiku. Fond ČSSD mi například poskytl informace o obnově stranické sítě, předvolebních agitacích a okolnostech vedoucích k jejich neúspěchu v květnových volbách 1946. Informace o následném sloučení s komunisty po únorovém převratu naplno ukázaly jejich vágní poválečnou politiku.

Ucelenější dokumentace o činnosti NF v poválečném období se bohužel nedochovala, protože značná část materiálu z fondu *OV – NF* byla odcizena. Z tohoto důvodů jsem k analýze politické situace využila především agendu MNV a ONV v Jeseníku. Dochovaly se alespoň záznamy o činnosti OAV – NF v období mezi lety 1948–1949, které obsahují na 250 spisů osob postižených očistou společností na Jesenicku a tvoří důležitý pramen pro zmapování průběhu únorových a poúnorových událostí. Ve fondu jsou dále obsaženy informace dokumentující zakládání akčních výborů v jednotlivých závodech a organizacích na okrese.

Fond *ONV Jeseník* uchoval materiály týkající se správy celého okresu. Primárně se jednalo o dokumenty zachycující činnost místní správy a organizací, ve kterých postupně začali získávat dominantní pozici právě komunisté. Podrobně agenda zachovala informace o konfiskaci průmyslových podniků a živností, personální politice, činnosti ONV a okresní správní komise (OSK), tiskové záležitosti a směrnice, ustavení a zprávy o rušení spolků, volební záležitosti, měsíční zprávy o bezpečnostní situaci v okrese apod. Tento fond obsahoval také nařízení, výnosy a usnesení vyšších instancí a to primárně ZNV v Ostravě a Brně a také Ministerstva vnitra.

Důležitou výpovědní hodnotu měly také informace místního charakteru, které se dochovaly ve fondu *MNV Jeseník*. Cenná byla především dokumentace ze zápisů zasedání jednotlivých komisí. Okrajově jsem reflektovala prostřednictvím dalších fondu také činnost Okresního soudu v Jeseníku a Svazu československo-sovětského přátelství.

Jednou z rozhodujících událostí, která položila základ vítězství strany v květnových volbách roku 1946, byl první poválečný sjezd KSČ. Dokumentace ke sjezdu je uložena ve fondu *Sbírka archiválií z činnosti organizací a složek KSČ na*

Ostravsku 1945–1965 v Zemském archívu v Opavě. Fond obsahuje materiály z VIII. sjezdu KSČ, protokol sjezdu, zprávy pro delegáty a novinové výstřižky. Kromě materiálu k volbám fond zahrnuje i tři ročníky Májového listu KSČ. ZNV v Ostravě byl nadřízenou instancí pro jesenický okres, ale v jeho rámci se omezil na sledování obecných problémů, jako byly odsun Němců, zásobovací a dopravní problematika, kulturní činnost nebo na lázeňský a turistický ruch. Ze styku ZNV s jesenickým okresem se dochovalo primárně mnoho směrnic a nařízení, podle kterých se měly místní organizace řídit.

V prosinci 1948 se Jesenický okres stal po zrušení zemského zřízení součástí Olomouckého kraje, ale fondy *KV a KV – NF Olomouc* nechovaly ucelenější materiály k únorové a púnorové očiště na Jesenicku. Tyto materiály se ve větší míře zachovaly, jak už jsem výše zmínila ve fondu *OV – NF*.

Studium problematiky politických stran se neobešlo bez reflexe stranického tisku. V třídně rozděleném světě neexistovaly zcela nezávislé a nestranné noviny, byly poplatné ideologii a jejím cílům. V případě činnosti KSČ ve městě Jeseník tvořila rozhodující zdroj informací periodika *Hraničář* a *Nová Svoboda*.

V nově vznikající lidově demokratické republice využívala komunistická propaganda v Jesenickém okrese především protifašisticky laděný list *Hraničář*. Protifašistická propaganda strany, hlavně do roku 1946, tvořila nosný pilíř v získání podpory místních voličů. Zpravodaj uveřejňoval útoky směřující proti nacistickému zlořádu a obzvlášť se zaměřil na činnost německého záškodnického oddílu *Werwolf*. *Hraničář* představoval tendenční zdroj informací, který působil jako prodloužená ruka strany. Komunisté schvalovali a participovali na hromadném odsunu, jehož důsledky využily ve svůj prospěch. Po vyhraných květnových volbách se začala propaganda orientovat na budování socialistické společnosti, prosazování

komunistické ideologie a především na převzetí vedoucí pozice v Československu. Paralelně s Hraničářem vycházel na krajské úrovni moravskoslezský zpravodaj Nová Svoboda. Kromě širšího kontextu nabídla Nová Svoboda také prostor ke komparaci místních zpráv s vývojem v ostatních okresech.

Uvedenou pramennou základnu jsem doplnila o sekundární literaturu, která mi pomohla zachytit politiku KSČ na regionální i celostátní úrovni. Všeobecně se použitá literatura zabývala budováním lidově demokratického režimu a jeho následným selháním. K zasazení dané problematiky do širšího kontextu jsem se snažila využít různorodou literaturu, především monografie a sborníky domácí provenience, které jsem obohatila i o vybrané cizojazyčné tituly.

Neopomenula jsem využít ani některá díla komunistických funkcionářů v podobě jejich referátů, projevů nebo různých spisů, které odrážely prizma budování socialistické společnosti a byly zároveň oficiálními dokumenty strany. Tyto články a projevy dokonale odrážely tehdejší stranickou ideologii a terminologii. Rozhodujícími dokumenty byly protokoly stranických sjezdů nebo usnesení ze zasedání Ústředního výboru (ÚV) KSČ.⁴

Vzorným příkladem v šíření komunistické ideologie byl tvůrce poválečné politické linie KSČ Klementa Gottwald, který do únorového převratu zastával funkci předsedy vlády a poté se stal generálním tajemníkem ÚV KSČ a v pořadí čtvrtým prezidentem ČSR. V práci jsem se snažila použít prameny různého typu a druhu, ale největší penzum informací jsem nakonec získala z materiálů uložených ve Státním okresním archívu Jeseník a ze soudobého tisku.

⁴ BARTOŠ, J: *Jak psát*, s. 20–45 an.

2. KSČ v období První československé republiky

V úvodu této práce jsem se věnovala vývoji socialistického hnutí s důrazem na založení KSČ a primárně na její činnosti v období První československé republiky. Při výkladu problematiky týkající se jakékoliv politické strany bylo důležité se seznámit s mezníky, které danou stranu přímo či nepřímo ovlivnily. Strana se totiž musela během svého vývoje přizpůsobovat různým vnitropolitickým i mezinárodním peripetiím, a proto bylo důležité nastínit alespoň stručný výklad vývoje komunistické strany v českém prostoru.

19. století s sebou přineslo nový fenomén, vznik dělnické třídy. Právě v této době se stala aktuálním problémem sociální otázka, která začala rezonovat v tehdejší společnosti. Sociální problematika přispěla ke genezi některých politických stran, které se přednostně zaměřily na řešení poměru vztahu mezi podnikateli a dělníky. Stát ani církve nedokázaly účinně reagovat na proměnu společnosti a na potřebu řešit sociální otázku, proto měl řešení tohoto problému přinést nový myšlenkový systém. Vznik dělnické třídy zapříčinil genezi socialismu.

Socialistické hnutí vytvořilo zastřešující pojem pro umírněný i radikální proud. Zastánci reformního pojetí chtěli problém sociální nerovnosti řešit prostřednictvím reformního úsilí a spolupráce s ostatními politickými stranami a podnikateli. Revoluční pojetí socialismu operovalo s ideou třídního boje a za primární cíl si stanovilo odstranění protikladného ekonomického postavení společenských tříd, které bylo původem sociální nespravedlnosti. Jejím hlavním

nástrojem se stala revoluce vedoucí k nastolení diktatury proletariátu, která by definitivně odstranila sociální nerovnost a zajistila beztřídní společnost.

Rok 1848 v českých zemích nepředstavoval jen zárodek vzniku politických stran, ale i politického uvědomění společnosti. První socialistické strany však vznikaly až v 70 letech. Mimo jiné byl rok 1848 i rokem vydání Manifestu komunismu v Londýně, který v počáteční fázi představoval základní uhelný kámen socialistického hnutí. Marxisticko-leninské učení se pro komunisty stalo životním programem. Socialistické hnutí se dlouho vyvíjelo v ilegalitě, jelikož bylo často spojováno s anarchismem, který mimo jiné tvořil také jednu z radikálních alternativ pro řešení sociální otázky. Změnu přineslo až uvědomění 90 let, že anarchismus nikam nevedl a nepovede.

V této době zasáhl socialistický tábor nový fenomén tzv. revizionismu, který reprezentoval německý politik E. Bernstein. Jeho teorie vedla k dočasnému opuštění linie marxismu a socialisty nasměrovala k boji za zlepšení každodenního života dělníků pomocí reformního úsilí. Od této doby koexistovaly dvě linie, marxistická a revizionistická. Změnu přinesla až Velká říjnová socialistická revoluce (VŘSR), která vedla k definitivnímu vítězství marxistické ideologie v SSSR.⁵ Sovětský svaz se snažil vyvézt revoluci do celého světa, ale nakonec dočasně přistoupil na taktiku budování socialismu v jedné zemi. Jelikož se prvotní snaha přenést revoluční citění do střední Evropy nepovedla, de facto došlo k jejímu zastavení, změnili bolševici strategii. V Moskvě roku 1919 vznikla Komunistická internacionála (KI). Představovala mezinárodní organizaci, která se stala nástrojem SSSR k řízení světového komunistického hnutí. Její druhý kongres v roce 1920 vyzval k zakládání komunistických stran v jednotlivých zemích, které musely akceptovat 21 podmínek

⁵ RUPNIK, J.: *Dějiny Komunistické strany Československa. Od počátků do převzetí moci*, Praha 2002, s. 21–34.

Kominterny, čímž SSSR uplatnil zásady centralismu v řízení komunistického hnutí. Revoluční hnutí se v každé zemi podřídilo zájmům Moskvy. Československá společnost měla konečně prozírat z iluze doby nacionální protihabsburské revoluce, z údajné sociální spravedlnosti a měla odhalit vady nového nacionálního státu. Podle bolševiků byla myšlenka, že dělnictvo může bojovat za své osvobození prostřednictvím sociálně demokratických mluvčích naprosto mylná. Proto čs. dělníci museli dospět k zásadám a směrnicím Kominterny.⁶ Cíle strany a dělnictva mohly být podle této strategie dosaženy pouze násilným svržením dosavadní kapitalistické společnosti pomocí ozbrojeného povstání a nastolením diktatury proletariátu.⁷

První opravdový projev českého komunismu představovalo již založení Československé komunistické strany (ČKS) v čele s A. Munou v květnu 1918 v Moskvě. Na jaře následujícího roku se její členové vrátili do nově konstituovaného ČSR s úkolem založit zde komunistickou stranu. Jednotná KSČ vznikla na našem území v roce 1921.⁸ Jejím vzniku předcházela aktivizace marxistické levice uvnitř sociální demokracie (ČSDSD), jejíž frakční činnost vedla k definitivnímu rozkolu. Symbolem této diference se stal zápas o Lidový dům a neúspěšný pokus levice o vyvolání generální stávkou na sklonku roku 1920. Nově utvořené strany pracovaly na principu internacionalismu. Jednalo se o počátek etatizace ze strany Moskvy. Její směrnice byly pro všechny strany závazné. Strany marxistického typu působily nejen v jednotlivých státech, ale i na krajské, okresní a místní úrovni.

V době svého vzniku patřila KSČ k největší komunistickým stranám na světě. Stranu od jejího vzniku ovlivňovaly dvě teoretické platformy. Jednoduše se jednalo o již zmíněný konflikt mezi zastánci reformního a revolučního pojetí. Šmeralovo křídlo

⁶ KRÁL, V.: *Komunistická strana Československa a její vedoucí úloha je zárukou dalšího rozvoje socialismu a šťastného života mládeže v naší republice*, Praha 1971, s. 5–10.

⁷ KOUTSKÁ, M.: *Dokumenty z dějin KSČ: Sborník dokumentů (1921–1980)*, Praha 1981, s. 30–32.

⁸ FIALA, P. – HOLZER, J. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P.: *Komunismus v České republice*, Brno 1999, s. 11–12.

chtělo provést převrat uvnitř sociální demokracie a její členy převychovat na kované komunisty, což představovalo běh na dlouhou trať. Naopak Munovo křídlo chtělo okamžitě vyvolat socialistickou revoluci a do strany chtělo přijímat pouze uvědomělé členy. Zápas mezi těmito koncepcemi trval až do roku 1929, kdy na plné čáře zvítězila Munova strategie v podobě bolševizace strany na V. sjezdu KSČ.

Strana v období První čs. republiky poprvé vstoupila na politickou scénu a fungovala na zcela protichůdných principech a řídila se zcela opačnými zákony než ostatní čs. strany. Politická linie komunistů byla totiž nerealistická, diletantská a negativní. Stavěla se proti myšlence jednotného ČSR, nebyla stranou koaliční, státotvornou a už vůbec ne loajální. V dosavadním politickém systému působila jako asymetrické těleso. Strana formálně přijala 21 podmínek KI, ale její ideologie se prozatím hlouběji mezi členstvem neprosadila. V meziválečné éře se prostřednictvím satelitní sítě nejrůznějších spolků a mediálního zázemí snažila o podchycení primárně čs. dělníků. Strana se proto vydala na cestu bolševizace, která měla za cíl odstranit sociálnědemokratické a národní tradice a začlenit ji pevněji do mezinárodního komunistického hnutí.⁹

Výsledkem negativistické politiky komunistů byla perzekuce ze strany státního aparátu. V reakci na atentát na A. Rašína v roce 1923 přijal stát opatření v podobě zákona na ochranu republiky, který představoval vážné nebezpečí pro legální fungování KSČ. Komunisté nemohli být těmito opatřeními zaskočeni, jelikož se vehementně připravovali na provedení převratu a navíc jejich politika odmítala jakoukoliv spolupráci se státním aparátem. Strana se primárně orientovala na ovládnutí odborů, proniknutí do armádních a bezpečnostních složek a svou agitační činností živila nespokojenost nezaměstnaných dělníků. Jejím hlavním politickým

⁹ RUPNIK, J.: c. d., s. 57–59 an.

nástrojem se staly odbory, které chápala jako školu pro uplatňování komunistické strategie a jako integrální součást přípravy strany na revoluci. Častým důsledkem zastávání této politické linie byly špatně organizované stávky, které v několika případech přerostly až ve střet s bezpečnostními složkami. Komunisté tyto policejní zásahy využívali k očerňování státu a vinili ho z útoků proti dělníkům, které sami vyprovokovali. Stát se však pouze bránil útokům, které se snažily narušit politickou stabilitu země. Sjednocujícím prvkem komunistů byl také boj proti oportunistu a reformismu ve vlastních řadách. Sociální demokraté začali být KSČ označováni jako fašizující organizace.¹⁰

Významný úspěch zaznamenala strana v parlamentních volbách 1925, kdy získala druhý největší počet hlasů. Naopak sociální demokraté byli stále otrěseni odchodem značné části svých členů a ve volbách propadli. Volební úspěch KSČ nevedl k posilování pozice v rámci stranického spektra. Příčinou byly časté personální změny ve vedení i neustále frakční boje uvnitř strany. Strana se orientovala na hospodářský boj, který se stal součástí přípravy komunistů na socialistickou revoluci. Její členové vyvíjeli enormní úsilí směřující k politizování hospodářských požadavků dělníků. Strana a Rudé odbory se měly v boji opírat o široké vrstvy. V důsledku vnitrostranické krize i perzekuce ze strany státního aparátu postupně klesal počet členů KSČ a oslaboval se i kontakt se společností.¹¹

V českých zemích bylo nejvíce příslušníků inteligence organizováno v KSČ a také ve straně národně demokratické. Tato situace se výrazně změnila po V. sjezdu a bolševizaci strany v roce 1929, kdy stranu opustila většina jejich dosavadních členů v čele s představiteli levicové inteligence, jako byli J. Hora, V. Vančura, M. Majerová,

¹⁰ ČADA, V.: *KSČ v období 1921–1948 strategie a taktika*, Praha 1988, s. 47–63.

¹¹ KOUTSKÁ, M.: *c. d.*, s. 34–43 an.

S. K. Neumann nebo I. Olbracht.¹² Marxisté získali rozhodující převahu nejen v ústředním výboru (ÚV), ale i v politickém byru strany, které vytvářelo její politickou linii.¹³ Do vedení strany se dostala mladší generace tzv. karlínských kluků pod vedením K. Gottwalda. Strana nadále vystupovala pouze jako jedna z poboček Kominterny a chápala svou roli pouze v rámci globální revoluční strategie mezinárodního komunistického hnutí. Hromadná secese straníků po bolševizaci vedla ke ztrátě v parlamentních volbách v roce 1929, kdy strana skončila až čtvrtá. Jasným ukazatelem bylo, že uvědomělí členové po bolševizaci hromadně stranu opouštěli, protože vycítili nereálnost její politiky. Komunisté se po bolševizaci dostali do dlouhodobé izolace.¹⁴

Ve 30. letech straně nezbývalo nic jiného než pokračovat ve své izolacionistické politice. Svou orientaci dočasně změnila až s nástupem nacistické ideologie v Německu. Zásadní změnu přinesl rok 1935 a především sedmý kongres KI, který označil za největšího nepřítele nacistický režim, nikoliv kapitalisty nebo sociální demokraty. Strana vyzvala k vytvoření Jednotné lidové fronty proti fašismu, která měla sjednotit všechny politické strany na obranu republiky proti společnému nepříteli. KSČ přestala na chvíli vidět třídně a dočasně také odložila své plány na socialistickou revoluci. Tato politika značně vylepšila renomé strany v nastávajících volbách.¹⁵

Bezzubost Společnosti národů a porušování Versailleského mírového systému ze strany států Osy, kam patřilo Německo, Japonsko a Itálie, vygradovalo na konci září 1938. Po přijetí Mnichovského diktátu došlo k narušení státní integrity, když

¹² KÁRNÍK, Z. – KOPEČEK, M.: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v ČSR*, sv. II., Praha 2004, s. 110–118.

¹³ FIALA, P. – HOLZER, J. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P.: c. d., s. 2–23 an.

¹⁴ ČADA, V.: c. d., s. 134–145 an.

¹⁵ Tamtéž, s. 202–212 an.

ČSR ztratilo své pohraniční oblasti.¹⁶ Gestapo zahájilo podle připravených seznamů hromadné zatýkání komunistů i sociálních demokratů. Do čela politického života Druhé čs. republiky se dostaly mocenské kruhy, které kolaborovaly s nacistickým vedením. Její politický systém byl zjednodušen, hovoříme o období tzv. „autoritativní demokracie“. Čs. vláda se dostala pod vliv Berlína, ale oficiálně stále rozhodovala samostatně. Postupně přistoupila nová garnitura k eliminaci opozice, činnost KSČ byla zastavena v říjnu 1938 a paralelně s tím došlo k zastavení levicově orientovaného tisku. Perzekuce byla dovršena v prosinci rozpuštěním strany a konfiskací jejího majetku. Komunisté organizovaně přešli do ilegality. Krok za krokem byly položeny základy ilegální stranické struktury v jednotlivých krajích, okresech i průmyslových závodech. Většina komunistických funkcionářů emigrovala do SSSR a v Moskvě vytvořila zahraniční vedení v čele s K. Gottwaldem, které vytvořilo protipól londýnské exilové vlády v čele s E. Benešem. I přes četné zásahy gestapa si strana dokázala udržet určitou kontinuitu, čehož využila po skončení války k prosazení své politické linie. Komunisté získali zastoupení ve všech ilegálních orgánech, které později přebíraly výkon ve státní i veřejné správě. KSČ využívala autority SSSR a také toho, že jí nebylo možné připsat odpovědnost za pád První čs. republiky.

Začátkem roku 1945 podnikla strana první kroky v zakládání národních a závodních výborů a také organizovala partyzánské hnutí. V celkovém hodnocení chování KSČ v letech druhé světové války dojdeme k závěru, že komunistická koncepce nebyla založena na rozvíjení odbojové činnosti, ale primárně na získání rozhodujícího vlivu v české společnosti a ovládnutí klíčových mocenských pozic.¹⁷

¹⁶PŘIKRYL, J.: *Komunistická strana Československa v čele boje proti nacistickým okupantům na střední a severní Moravě*, Olomouc 1980, s. 14.

¹⁷KALOUS, J. – KOCIAN, J.: *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*, Praha 2012, s. 41–48.

3. Založení a vývoj KSČ na Jesenicku

V druhé kapitole jsem se zabývala vznikem a vývojem KSČ ve městě Frývaldov (od roku 1947 Jeseník). Neméně důležité bylo sledovat osud německých komunistů v období meziválečném a jejich boj o přežití v období nacistické okupace. Zatímco o českých a slovenských komunistech v období nacistického pronásledování byla napsána již celá řada oslavných knih, německých komunistů si historiografie dostatečně nevšímal. Tento stav souvisel s dlouholetým opomíjením role německých antifašistů v českých zemích vlivem společenské atmosféry, kde zvláště v prvních poválečných letech propukly nacionalistické a protiněmecké nálady. Výjimkou nebyl ani Frývaldov. Byli to právě čeští a slovenští komunisté, kteří své německé spolupracovníky v mnohých případech hodili přes palubu.¹⁸

Z tohoto důvodu jsem věnovala zvláštní pozornost osobnosti Eduarda Zorna, který byl jedním z nejvýznamnějších komunistických ideologů a antifašistů v tomto regionu. Jeho osobnost byla velice důležitá, jak pro zmapování vývoje místní komunistické strany, tak i pro zachycení rozvoje celé oblasti. Svoji interpretaci o vývoji KSČ jsem se tedy rozhodla spojit právě s jeho životními osudy, které dokonale evokují proměnu tehdejší doby.

E. Zorn se narodil v roce 1879 v Olomouci. Oba jeho rodiče byli německého původu a katolicky smýšlející. Otec Johann byl majitelem hostince a syna nechal vyučit pekařem. Po dokončení studia vlastnil pekárnu v Hejčíně, ale tento způsob

¹⁸ Tamtéž, s. 48–49.

života mu nevyhovoval, proto ji prodal a odešel do ciziny. Během svých cest pracoval jako dělník v Budapešti, Aradu, Sarajevu a nakonec i ve Vídni, kde v roce 1898 vstoupil do řad sociálních demokratů.

Po svém návratu na naše území opět pracoval jako pekař v Ústí nad Labem a Šumperku. V Šumperku se nakonec dostal k práci nemocenského a závodního kontrolora v nemocenské pokladně. V roce 1912 se definitivně usadil ve Frývaldově, kde se stal dokonce okresním tajemníkem sociálně demokratické strany. Zužitkoval také své předchozí pracovní zkušenosti, když byl jmenován ředitelem zdejší okresní nemocenské pokladny.

V období první světové války byl všeobecně známým antimilitaristou. Několikrát byl dokonce vězněn za protiválečnou agitaci. V Opavě byl odsouzen k 14 dnům vězení a po celou dobu války zůstal v hledáčku vojenské cenzury. Účastnil se říšské konference sociálních demokratů ve Vídni a na schůzi v Karlových Varech byl zvolen zástupcem do říšského představenstva strany pro oblast Moravy a Slezska.

Významná byla především jeho participace na ilegálním bolševickém sjezdu ve švýcarských městech Zimmerwald a Kienthal v letech 1915 a 1916. Při této příležitosti se osobně setkal s V. I. Leninem, jehož projev na něj velice zapůsobil. Ten ve švýcarském exilu připravoval provedení převratu v Rusku za podpory financí z Německa. Setkání s touto personou na něho mělo obrovský dopad, vytvořilo totiž jeden z hlavních předpokladů, proč začal tíhnout k marxistické levici a jejímu učení.

Po vzniku samostatného ČSR v roce 1918 protestoval a byl vězněn v polském městě Hlucholazy, protože nesouhlasil s pokusem o odtržení Sudet, když se Němci žijící v pohraničí snažili vyhlásit autonomii čtyř německých provincií.¹⁹

¹⁹ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf – Beschreibung des Gen. E. Zorn.

E. Zorn se společně s F. Pohlem a R. Tinterem stali hlavními ideology komunistických myšlenek na Frývaldovsku. Marxistické učení pronikalo především mezi německé obyvatele kvůli větší absenci českého obyvatelstva v pohraničí. V roce 1921 měl Frývaldov 6 055 obyvatel, z toho bylo pouze 348 české národnosti.²⁰ Důvod proč byla tato oblast osídlena převážně Němci, musíme hledat již v polovině 13. století, kdy bylo pohraničí v rámci německé kolonizace osídleno výhradně německými obyvateli.²¹ Proto v regionu figurovali prakticky jen němečtí komunisté.

Reakcí na vývoj pražských událostí konce roku 1920 bylo svolání okresní konference sociálně demokratické strany v lednu 1921 do místního Lidového domu. Schůzi předsedal E. Zorn, který předložil návrh na přijetí 21 bodů KI. Zasedání se účastnilo celkem 58 delegátů a 37 místních organizací. Nakonec se rozhodlo o většinovém přijetí všech bodů. Zbývající sociální demokraté se ze schůze odebrali pod vedením Dr. Kleina, čímž byl rozkol uvnitř místní sociální demokracie definitivně dovršen. Komunisté navíc získali Lidový dům, tradiční sídlo sociálních demokratů a pronikli do obecní rady.²²

Rada měla celkem 36 členů. Největší zastoupení v ní měli němečtí nacionalisté s 12 mandáty. Za nimi figurovali shodně po osmi členech němečtí národní socialisté (DNSAP) a němečtí křesťanští socialisté (DCV). Sociální demokraté byli po rozkolu v obecní radě zastoupeni šesti a komunisté dvěma členy. Není překvapením, že jedno z míst obsadil právě E. Zorn. Po založení KSČ ve Frývaldově měla strana 198 členů. Komunisté měli po celou dobu První čs. republiky

²⁰ SOKA Jeseník, *Archív města Jeseník*, Kronika města Jeseník (1914–1942), inv. č. 612, s. 87.

²¹ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 854.

²² SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Gründung der komm. Partei in Fryvaldov.

v tomto regionu marginální vliv, nedokázali totiž v místních podmínkách výrazněji konkurovat německým stranám (viz příloha č. 3).²³

Cílem komunistů bylo vytvoření jednotné internacionální strany, proto muselo dojít k sjednocení všech jednotlivých sekcí. V rámci sjednocovacího procesu se konal v březnu ustavující sjezd německé sekce KSČ v Liberci. V čele německého křídla stál K. Kreibich, který společně s E. Zornem sjezdu předsedal. V květnu byl svolán ustavující sjezd české sekce, ale o vzniku jednotné internacionální KSČ se dá hovořit až od přelomu října a listopadu, kdy se spojily všechny heterogenní organizace v jednotný celek. KSČ nebyla samostatnou stranou. Po přijetí 21 podmínek se postupně dostala do vleku Kominterny.

Na celostátním slučovacím sjezdu v Praze zvolili E. Zorna jeho kolegové do výkonného výboru a později působil i v ústřední kontrolní komisy. Ve 42 letech se ocitl na vrcholu své politické kariéry. Navíc se mu podařilo navázat osobní kontakt s významnými komunistickými funkcionáři. Jeho blízkým přítelem byl například K. Kreibich, ale setkal se i s A. Zápotockým, B. Šmeralem a hlavně s K. Gottwaldem. Následující rok se konala konference XVII. kraje KSČ v Prostějově. Kraj byl rozdělen na tři agitační okresy a pro oblast Frývaldovska se stal rozhodující instancí sekretariát v Šumperku.²⁴

Obrovský úspěch slavili komunisté v práci s mládeží, k tomu jim dopomohlo budování rozvinutého satelitního systému. Vznik politické a výchovné organizace Komsomol měl na místní mládež obrovský vliv. V tomto regionu patřil k předním organizátorům mládeže kamenický dělník R. Tinter. Strana si plně uvědomovala význam mládežnického hnutí: „S kým je mládež, toho je budoucnost“. Tělovýchovné

²³ SOKA Jeseník, *Archív města Jeseník*, Kronika města Jeseník (1914–1942), inv. č. 612, s. 80.

²⁴ DOHNAL, M. – FILIP, Z. – SPURNÝ, F.: *c. d.*, s. 25–28 an.

organizace sdružila v květnu 1921 ve Federaci dělnických tělocvičných jednot (FDTJ).

Celkem se komunistům v tomto regionu dařila i politická práce mezi ženami. Komunistická agitace padala na úrodné pole primárně v chudých pohraničních oblastech. Místní komunisté prostřednictvím odborů dokázali využít zaostávající životní úrovně. Strana soustavně útočila na neobratnou sociální politiku státu s cílem podnítit mezi dělnictvem revolučního ducha. Negativistická politika komunistů zasáhla i Frývaldovsko.

Represe komunistů se přímo dotkla i E. Zorna, který musel v roce 1928 odstoupit z postu ředitele místní okresní nemocenské pokladny kvůli své stranické příslušnosti a následně byl penzionován. Sám popsal toto období jako šikanu proti komunistům ze strany úřadů a četnictva. Navíc se strana ocitla ve finanční tísní, což přímo ovlivnilo její organizační a agitační činnost. Ve třicátých letech se věnoval převážně ilegální činnosti. V roce 1932 se účastnil protiválečného kongresu v Amsterdamu a o pět let později strávil tři týdny na cestách po SSSR. Během svého pobytu navštívil Moskvu, Oděsu, Kyjev, Jaltu, Sevastopol a Charkov. Jako hlavní ideolog na Frývaldovsku pracoval převážně na zlepšení stranické propagace a agitace. Snažil se ze všech sil v okrese bojovat proti antikomunistickým náladám a pevně prosazovat 21 bodů KI. V této době vznikla jeho přezdívka „Rudý Edy“, kterou ho častovali jeho kolegové.²⁵

Každá hospodářská krize byla doprovázena vzestupem extremistických politických stran, výjimkou nebyla ani poválečná krize v první polovině 20. let a obzvláště její vyvrcholení ve 30. letech. V tomto období bylo důležité reflektovat politiku KSČ v rámci její odborové činnosti. Všechny tři socialistické strany

²⁵ SOkA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Konzept zum Rekurs Zorn weg. Abweisung der Staatsbürgerschaft.

věnovaly patřičnou pozornost odborovému hnutí. Po rozpadu Rakouska Uherska a vzniku nástupnických států byla odborová organizovanost v ČSR enormně vysoká.

Prvořadým úkolem odborů bylo korigovat vztah mezi zaměstnanci a zaměstnavateli a tím zajistit jejich produktivní spolupráci. Naopak komunisté podřídili své odbory výlučnosti třídního boje a zcela změnili i význam slova stávka. Gottwaldova KSČ ji považovala za součást politického boje a předstupeň ozbrojeného povstání. Komunisté nepřipouštěli spolupráci s nekomunistickými odbory a organizacemi, což platilo i naopak. Rudé odbory se řídily pouze směrnicemi Kominterny. Často využívali propagandu o úspěších SSSR, který nebyl postižen krizí, samozřejmě se jednalo o mystifikaci. Mezi hlavními požadavky komunistů bylo zrušení gentského systému, který převáděl povinnost vyplácet podporu v nezaměstnanosti na odbory. Podporu mohl podle tohoto systému dostávat jen odborově organizovaný zaměstnanec. Komunisté chtěli naopak zavést plnou státní podporu v nezaměstnanosti, bez ohledu na to, jestli byli pracovníci odborově organizovaní. Úhradu těchto obrovských nákladů chtěli krýt prostřednictvím jakési milionářské daně. De facto představili myšlenku sociálního státu, který se později uplatnil například ve Velké Británii.

S působením hospodářské krize se v pohraničí nezostřovaly pouze sociální, ale i nacionální rozpory. Německá národně socialistická strana dělnická (DNSAP) úzce spolupracovala s německým prostředím. Postupně stupňovala svůj radikalismus na obou frontách a aktivně se podílela na organizování dělnických protestů. Ze vzájemného soutěžení sociálních demokratů a komunistů na odborové úrovni profitovali primárně hakenkreuzleři, tj. nacistické odbory.²⁶

²⁶ KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky (1918–1938)*, díl II., Praha 2002, s. 89–106.

Důsledky hospodářské krize na sebe nenechaly dlouho čekat, nejsilněji se projevíly ve všech průmyslových odvětvích orientujících se na export. Na Frývaldovsku bylo nejsilněji zasaženo vápenictví a kamenoprůmysl. Jednotlivé firmy omezovaly výrobu, snižovaly mzdy a v některých případech hromadně propouštěly dělníky. Ruku v ruce s tím neustále stoupala nezaměstnanost. Komunisté využili vzniklé situace k aktivizaci místního dělnictva. Nejčastěji organizovali tzv. „hladové pochody“ nebo „tábory lidu“.²⁷

Nespokojenost dělníků na Frývaldovsku byla živená především Rudými odbory a hakenkreuzlery a nakonec vedla ke krveprolití v roce 1931. Tento incident se do soudobého tisku zapsal jako „Hladový pochod do Frývaldova“ nebo „Krveprolití na křižovatce v Dolní Lipové“. Tato událost se stala ústředním tématem celorepublikového tisku. Frývaldovská stávka byla typickým příkladem špatně zorganizované akce řízené komunisty, kteří využili tíživou sociální situaci dělníků k jednomu z pokusů provést státní převrat.

V tomto regionu byly centrem dělnického hnutí, respektive centrem kamenických a vápenických odborových svazů, Zighthartice (Vápenná). V listopadu 1931 byla uspořádána protestní demonstrace dělníků proti snižování mezd. Dělníci se sešli na náměstí ve Frýdberku (Žulové), kde mezi nimi figurovali také poslanci za KSČ, kteří byli přímo napojeni na Rudé odbory. Dělníci se sice rozešli, ale druhý den se sešli znovu a demonstrace se tentokrát konala přímo před ředitelstvím vápenek v Zightharticích. Tato demonstrace přerostla v otevřenou stávku, která nakonec přinesla kýžené očekávání. Už o tři dny později podnikatelé splnili všechny dělnické požadavky. Stávka se stala precedentem pro další nespokojené dělnické komunity na

²⁷ DOHNAL, M. – FILIP, Z. – SPURNÝ, F.: *c. d.*, s. 46–47 an.

Frývaldovsku a přímo podpořila jejich další snahy o prosazení požadavků za zlepšení jejich tíživé životní situace.

Situace se rapidně zhoršila, když většina místních firem deklarovala zastavení prací až do února 1932. Jednalo se o záležitost celého okresu. Kameníci a jejich odbory reagovali rychle, i přes zákaz úřadu se sešli zástupci závodních rad v Lidovém domě ve Frývaldově.²⁸ Kameníci cítili vítr v plachtě a motivování předchozí úspěšnou stávkou věřili, že opakovaně prosadí své zájmy.

25. 11. 1931 Rudé odbory zaktivizovaly dělníky z celého okresu a zorganizovaly pochod do Frývaldova. Dělníkům bylo oznámeno, že jejich demonstrace nebyla povolena a do města byla vpuštěna jen pětičlenná delegace. Později se na křižovatce v Dolní Lipové vytvořila skupinka demonstrantů, kterou podpořila přítomnost komunistického poslance K. Babela, který dělníky vyzýval k tomu, aby se do města dostali za každou cenu.

Komunistický tisk později nepravdivě informoval o tom, že místní dělníci nebyli ozbrojeni. V rukou drželi klacky a kamení, které se neostýchali proti četnickému oddílu použít. Ze zbabělosti byly ženy a děti postaveni do první řady. Demonstranti byli opětovně vyzváni k rozchodu. Živeni komunistickou propagandou věřili, že mají právo demonstrovat a hájit své požadavky. Dav zaútočil a z řad četnictva se ozvala první salva. Střílení trvalo krátce, ale následná bilance byla velice krutá. Šest mrtvých na místě, dva další zemřeli po převozu do nemocnice. Lehce zraněných bylo 18 dělníků.

V době diktatury KSČ nebyly veřejnosti zpřístupněny výpovědi dělníků, byly interpretovány pouze z jednoho úhlu pohledu. Na komunistické poslance, kteří podněcovali dav k útoku na četníky, bylo podáno trestní oznámení pro pozdvižení.

²⁸ Tamtéž, s. 107.

Vzhledem k jejich imunitě byl soud odsunut a po roce 1948 bylo vše smeteno ze stolu.²⁹

KSČ se snažila v roce 1931 připravit na eventuální převrat, čímž několikrát její členové vyhrožovali na půdě parlamentu. Incident ve Frývaldově můžeme chápat jako neúspěšný pokus komunistů provést státní převrat. O tři dny později se konal pohřeb, který doprovázela na okrese politická stávka. Okolo 100 lidí se sešlo také u obecního domu ve Frývaldově, aby vyjádřili podporu rodinám padlých. Proti postupu četnictva se protestovalo výzvou: „Nelze mlčet“. Tato událost vyvolala vlnu solidarity u řady osobností veřejného i kulturního života.³⁰ K. Gottwald a další komunističtí funkcionáři, kteří se zúčastnili pohřbu, narušili průběh této smutné události svými ideologickými útoky. KSČ samozřejmě na půdě parlamentu vinila z tragédie místní úřady a primárně bezpečnostní složky, snažili se totiž využít této nešťastné události k získání podpory voličů. E. Zorn se této události přímo nezúčastnil, ale na dálku své kolegy podporoval. Zabití osmi dělníků označil za vrchol nespravedlivého pronásledování, i když už víme, že největší podíl na této tragédii měla převážně sama strana.³¹

Dalším neduhem 30. let bylo proniknutí nacistické ideologie do čs. pohraničí. Do osudného roku 1935 němečtí voliči na Frývaldovsku preferovali Německou křesťansko-socialistickou lidovou stranu (DCV) a Německou sociálně demokratickou dělnickou stranou (DSA). Poté i oni podlehli nacionálnímu cítění umocněnému hospodářskou krizí a hromadně volili Henleinovu Sudetoněmeckou stranu (SdP). Například v květnových obecních volbách roku 1938 získala SdP

²⁹ BUCHLOVSKÝ, M.: *Historický obraz tzv. Frývaldovské stávky*, Jeseník 2006, s. 6–7, 11–28.

³⁰ KÁRNÍK, Z.: *c. d.*, s. 107 an.

³¹ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Koncept.

4 803, ČSDSD 130 a KSČ pouhých 69 hlasů. Předložené volební výsledky jen dokazují, že Frývaldov naprosto propadl dobře mířené nacistické propagandě.³²

V roce 1935 se sice ve Frývaldově konalo antinacistické shromáždění, ale s mizivou účastí. E. Zorn ho popsal slovy: „Kde jsme se doslova styděli, že jsme Němci.“³³ Většina místních obyvatel se ztotožnila s Hitlerovým přáním připojit k Třetí říši zbytek území s německým obyvatelstvem. I přesto došlo po přijetí Mnichovského diktátu k menším potyčkám v pohraničních oblastech včetně Frývaldovska. Severní část kraje, včetně politického okresu Frývaldov, byla integrována k nacistickému Německu jako součást říšské župy Sudety a vládního obvodu Opava. Separované oblasti se vyvíjely izolovaně v rámci Hitlerova Německa.

Následný vývoj bude nejlépe demonstrovat na osudu E. Zorna, který se jako německý komunista dostal do enormního nebezpečí. Gestapo ihned po zabrání pohraničí zahájilo razie proti komunistům. Jedním z hlavních úkolů ilegální činnosti strany byla pomoc poskytována českým a německým funkcionářům KSČ a antifašistům prchajícím ze zabaného území a také spolupráce při jejich transportu za hranice. Antifašisté z Frývaldovska nejčastěji našli útočiště v Prostějově.³⁴

Na poslední schůzi legálního ÚV KSČ se rozhodlo, kteří funkcionáři odejdou do vnitrozemí a kteří emigrují za hranice státu. Po Mnichově se E. Zorn okamžitě dostal na černou listinu gestapa. Díky varování policejního rady p. Vaňka se mu povedlo včas uniknout vlakem do Bludova.³⁵ Šumperské vedení strany tam svolalo jednání, které jeho účastníky seznámilo s rezolucí ÚV KSČ. E. Zorn byl vyzván k odchodu do Olomouce, kde se skrýval v bytě své sestry. V Olomouci dokonce

³² SOKA Jeseník, *Archív města Jeseník*, Kronika města Jeseník (1914–1942), inv. č. 612, s. 154.

³³ SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Koncept.

³⁴ Tamtéž, s. 19, 21–26.

³⁵ SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Krajskému sekretariátu.

poskytl azyl svému kolegovi a známému K. Gottwaldovi, který následně přes Ostravu emigroval ze země do Moskvy.³⁶ Část německých antifašistů evakuovaných do vnitrozemí tam nebyla příliš vítána a někteří byli dokonce posláni zpět. Bylo tomu tak například i s vlakem uprchlíků ze Šumperka a Frývaldova, který projel až po zásahu politiků z Postřelmovy a Bludova. Čeští obyvatelé je totiž chápali jako kolaboranty a převážně jako Němce.³⁷

V březnu následujícího roku se situace ještě vyostřila. Po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava byl E. Zorn v Olomouci frývaldovským a šumperským gestapem zatčen a podroben výslechu. Následně byl převezen do Frývaldova, kde výslech pokračoval, ale nakonec byl společně i se svou ženou propuštěn. Během války se však dostal pod permanentní dohled a nátlak gestapa. Několikrát mu nabídli spolupráci, ale on vehementně odmítal jakýkoliv druh kolaborace. I přesto, že byl jeho pohyb monitorován, podařilo se mu navázat kontakt s hrstkou odbojářů nejen ve Frývaldově, ale i v Šumperku, Bludově a Trutnově.³⁸

Důležité je zdůraznit, že během války byl odboj v tomto regionu opravdu mizivý. Většina místních obyvatel byla německého původu, a proto neměla větší zájem na svržení nacistického režimu. Na vině byl především odchod všech významnějších osobností do exilu, apolitický přístup obyvatel a také izolace Sudet od českých oblastí. Komunikace a spolupráce s českým prostředím byla extrémně ztížena ne-li nemožná. Například na jaře 1941 gestapo zatkl celé ilegální vedení KSČ, které pracovalo na zapojení Sudet do odboje. Na Zábřežsku, Šumpersku i Frývaldovsku byly podmínky ještě zhoršeny tím, že několik zdejších komunistů znal

³⁶ SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf–Beschreibung.

³⁷ BARTOŠ, J.: *Komunisté v čele protifašistického odboje na Severní Moravě: Sborník vzpomínek*, Ostrava 1980, s. 45–62.

³⁸ SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Krajskému sekretariátu.

každý. Gestapo k tomu všemu využívalo kolaborace místních obyvatel, kteří velice dobře znali místní terén i podmínky.

Odbojové hnutí na Moravě a Slezsku se v závěrečném období války soustředilo primárně na zakládání ilegálních národních výborů (NV), ve kterých probíhal otevřený boj mezi příznivci komunistické linie a zastánci demokratického směru. Komunistická linie nakonec získala v národních výborech i ostatních institucích rozhodující vliv.³⁹

V srpnu 1939 se E. Zorn účastnil národní poutě na Svatém Kopečku. Přes brněnského politika A. Schmerdu posílal lístky na chleba do Terezína a aktivně poslouchal západní rádiové vysílání. Neúspěšný atentát na A. Hitlera vyvolal novou vlnu represí, která přímo zasáhla i Frývaldov. Tentokrát byl E. Zorn předán župní správě v Šumperku, ale nakonec byl po intenzivním výslechu znovu propuštěn na svobodu.

Jeho odpor proti nacismu vyvrcholil v listopadu 1944, kdy se aktivně zapojil do příprav na založení ilegálního NV, který měl ve vhodný okamžik převzít správu města a zabránit zbytečnému chaosu.⁴⁰ Tvořili ho někteří němečtí antifašisté, ale převážně sami Češi. V jejich čele stál kapitán ve výslužbě J. Krejčí. Začali vyrábět falešné ruské legitimace i razítka. Tato ilegální činnost nezůstala dlouho utajena. Na sklonku války se gestapo rozhodlo oba aktéry J. Krejčího a E. Zorna zlikvidovat pomocí Jagdkommanda. Obou mužům se podařilo uprchnout do Bukovic, kde navázali kontakt s Rudou armádou.⁴¹

³⁹ BARTOŠ, J.: c. d., s. 45–62 an.

⁴⁰ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf–Beschreibung.

⁴¹ KNOPP, T.: *Předkládám na vědomí*, Jeseník 2004, s. 27–36.

4. Cesta k sovětizaci ČSR

Problematiku ČSR v období lidově demokratického režimu nelze nastínit bez zachycení proměny mezinárodního vývoje a příčin vedoucích k sovětizaci ČSR v roce 1948. Tato etapa byla charakteristická enormním napětím mezi supervelmocemi a jejich mocenskými bloky. Hrozilo, že rozdílné vnímání světa povede k přímé konfrontaci sil. Fultonský projev W. Churchilla v březnu 1946 byl považován za významný symptom narůstajícího napětí a mnozí ho považovali za katalyzátor studené války. Celým tímto obdobím prostupuje vzájemné zastrašování použitím jaderné zbraně. Studená válka nikdy nepřerostla ve válku horkou. Jejím hlavním projevem se stalo soupeření mezi dvěma rozdílnými politickými systémy ve všech společenských odvětvích. Typickým znakem byly například obrovské závody ve zbrojení nebo zápolení ve sportu. Komunisté byli přesvědčeni, že jejich politický systém je lepší, a že ze vzájemného měření sil vyjdou jako vítězové. Samozřejmě to platilo i naopak.⁴²

Komunisté byli po válce nejagilnější stranou, využili autoritu SSSR a participaci na odboji k prosazení vlastní politické linie. Abychom však pochopili anabázi, která vedla k sovětizaci ČSR, musíme hlouběji reflektovat také období druhé světové války, respektive vznik Atlantické charty v srpnu 1941. Později na ni přímo navázala Organizace spojených národů (OSN). Charta iniciovala vznik

⁴² ORT, A.: *Dějiny světové politiky II.*, Praha 1993, s. 9–15.

protihitlerovské koalice, která vytvořila hlavní předpoklad v porážce nacistického Německa. Donutila velmoci dočasně odložit spory a orientovat se na postup proti společnému nepříteli. Právě na bedrech protihitlerovské koalice leželo poválečné uspořádání světa. Německá invaze do SSSR v rámci operace Barbarossa v červnu 1941 byla jedním z nejdůležitějších faktorů, který ovlivnil výsledek války. Otevření východní fronty vtáhlo bolševiky naplno do války proti fašismu. SSSR nesl hlavní tíhu válečné mašinérie a měl obrovský podíl na porážce Německa, čehož komunisté notně využívali ve své poválečné agitaci.

Rok 1943 přinesl ve válce rozhodující zvrát. Bitvy u Stalingradu a Kurska představovaly klíčové střetnutí německých a sovětských vojsk na východní frontě a de facto znamenaly definitivní porážku Hitlera. Wehrmacht postupně ustupoval z dobytých pozic a sovětské ofenzívě na západ již nic nestálo v cestě. Následující rok SSSR totiž zahájil tzv. „deset drtivých úderů“, které neznamenal nic jiného než ruskou ofenzívu na západ s cílem osvobodit střední a jihovýchodní Evropu. Sověti tuto situaci využili k oživení myšlenky na vyvezení socialistické revoluce a svou vojenskou přítomnost na osvobozeném území využívali k prosazování komunistické moci. Rudá armáda pronikla do středoevropského prostoru, který se v poválečném období dostal do sovětské sféry vlivu. Stalin totiž chápal demarkační linie jako rozdělení sfér vlivu mezi vítěznými velmocemi.

Na tuto skutečnost reagovala také čs. exilová vláda v čele s E. Benešem, který si uvědomil, že ČSR bude s největší pravděpodobností osvobozeno právě Rudou armádou. Přestal se výhradně orientovat na západní spojence a inicioval uzavření československo-sovětské spojenecké smlouvy v prosinci 1943, která na další dvě dekády spoluurčovala zahraničně politickou orientaci státu. Benešovu zahraniční koncepci determinovalo mnichovské stigma, i nadále se obával vzestupu Německa,

že nedokázal odhalit pravé intence Sovětského svazu a vehnal republiku do svazku s bolševiky.⁴³

Na politika svého formátu udělal několik zásadních chyb. Především novou spojeneckou smlouvu uzavřel na celých 20 let, k čemuž ho naprosto nikdo nenutil. Spojenecké smlouvy byly regulérně uzavírány maximálně na pět let. Položka o nevměšování se do vnitřních záležitostí druhého státu byla později ze sovětské strany naprosto ignorována. Postupně se prohloubila objevující se nedůvěra v upřímnost sovětských proklamací, ale jejich pravý úmysl byl odhalen až v době, kdy byla sovětizace střední Evropy v plném proudu.

Navíc mylně předpokládal, že spolupráce mezi vítěznými velmocemi bude pokračovat i po skončení války, ale již při řešení německé a polské otázky na Jaltské konferenci v únoru 1945 se začaly prohlubovat vzájemné rozpory, což na konec vedlo k definitivnímu rozchodu.⁴⁴ Podpis Deklarace o svobodné Evropě v rámci jaltských jednání měl zaručit, že výsledkem svobodných voleb bude v jednotlivých středoevropských zemích utvoření reprezentativní vlády. Západní mocnosti byly přesvědčeny o vítězství demokracie v soutěži se socialismem, chtěly tím zamezit šíření komunismu do Evropy. Podíl na vzniku studené války měly však obě velmoci nejen SSSR. K porušování uzavřených smluv docházelo totiž na obou stranách.

V naprosté většině středoevropských států však byly první poválečné volby zmanipulovány místními komunisty. V ČSR ale na rozdíl od zbytku střední Evropy byly první poválečné volby relativně svobodné a jen potvrdily orientaci společnosti na levicový program.

⁴³ BOUČEK, M.: *Za národní osvobození – za novou republiku*, in: Sborník: Klement Gottwald revolucionář a politik, Praha 1986, s. 226–265.

⁴⁴ PFAFF, I.: *Tragédie plná omylů. Kritický portrét Edvarda Beneše*, in: Reportér, r. 1990, č. 9 příloha, s. 1–12.

Benešova garnitura také prosazovala redukci německé menšiny žijící v čs. pohraničí, vypracovala hned několik variant řešících německou problematiku. Menšiny byly chápány jako zdroj nebezpečí stability a klidu ve střední Evropě. Nakonec se prosadila alternativa hájená domácím odbojem, která prosadila odsun naprosté většiny Němců. Podporu hledal E. Beneš na západě, ale primárně spoléhal na pomoc SSSR. Ideu národního státu Čechů a Slováků nakonec přijaly všechny politické proudy domácího i zahraničního odboje a po válce patřila k nejdůležitějším programovým postulátům všech politických stran. Politicky byla eliminace menšin transferem ospravedlněna kolektivní vinou všech Němců. Pohraničí následky odsunu ovlivňují dodnes. Odsun se totiž ukázal být dvojsečnou zbraní.⁴⁵

Londýnská exilová vláda pokračovala v utužování dobrých vztahů s Moskvou, což vyústilo v březnu 1945 v podepsání moskevských protokolů, které předurčily poválečné uspořádání čs. státu. V zápase o charakter budoucí republiky, který probíhal mezi dvěma proudy zahraničního odboje, měli komunisté výhodnější pozici. Problémem bylo, že londýnští reprezentanti přijeli na moskevské jednání naprosto nepřipraveni, nevypracovali žádný konkrétní návrh představující poválečnou perspektivu Československa. Naopak komunisté předložili návrh požadavků zahrnující první ucelenou variantu strategicko-taktické linie pro budování osvobozeného státu.

Vláda byla vytvořena na principu Národní fronty (NF), přičemž za její jádro považovali komunisté budoucí pevný blok tří existujících socialistických stran doplněný o lidovce a dvě slovenské politické strany. Socialistický blok mezi KSČ, sociálními demokraty a národními socialisty byl utvořen po dohodě jejich předsedů

⁴⁵ KAPLAN, K.: *Pravda o Československu 1945–1948* (dále jen *Pravda*), Praha 1990, s. 129–134.

v červnu 1945.⁴⁶ NF Čechů a Slováků tvořily nejen politické strany, ale také družstevní, odborové, tělovýchovné, mládežnické a další masové organizace. Dominantní pozici v ní samozřejmě zastávali komunisté.

Základním článkem nové státní správy se staly v jednotlivých místech, okresech a zemích národní výbory. Pouze orientačně z 11 512 místních výborů měli komunisté převahu v 6 350, tj. v 57%. 128 okresních NV ze 163, tj. 80%, ovládali komunisté.⁴⁷ NV se staly pilířem sovětizace ČSR, fungovaly na principu sovětských rad, které pomohly bolševikům v provedení listopadového převratu. Strana si zajistila také obsazení významných vládních rezortů, předevšímjevila zájem o silová ministerstva obrany a vnitra.⁴⁸

E. Beneš se zasadil především o uznání nulity Mnichovské dohody a obnovení předmnichovských hranic s výjimkou ztráty Podkarpatské Rusi. Nakonec mu nezbývalo nic jiného než s komunisty spolupracovat a vybudovat ČSR na základě jejich politického programu. Podepsání moskevských protokolů nakonec skončilo po určitých modifikacích výrazným úspěchem komunistů. Naprosté podřízení zahraniční politice SSSR bylo výsledkem záměrného a vědomého rozhodnutí prezidenta v roce 1943. Pro politickou reprezentaci pokvětnové republiky byl tedy vztah k východnímu spojenci páteří její zahraničněpolitické orientace. To platilo o obou jejich proudech demokratickém i komunistickém.⁴⁹

Exilová vláda musela rezignovat ještě předtím, než dorazila na čs. území, aby došlo k přerušení kontinuity s předchozím režimem. Jediný, kdo držel prapor odkazující na období První čs. republiky, byl E. Beneš.⁵⁰ Byl to jasný cíl komunistů,

⁴⁶ KUHN, H.: *Zeittafel zur Geschichte der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei von den Anfängen der Arbeiterbewegung bis zur gegenwart*, München 1973, s. 66.

⁴⁷ RUPNIK, J.: *c. d.*, s. 207–209 an.

⁴⁸ ČADA, V.: *c. d.*, s. 278–281 an.

⁴⁹ KAPLAN, K.: *ČSR a SSSR 1945-1948*, Brno 1997, s. 9.

⁵⁰ BOUČEK, M.: *c. d.*, s. 226–265 an.

jak demokratickým zástupcům po příjezdu do ČSR znemožnit odmítnutí předchozích jednání a vrátit se k předmnichovským poměrům. Košický vládní program vyhlášený v dubnu jen potvrdil tendence, které vyplynuly již z předchozích jednání.

Předsedou prozatímní vlády se stal na doporučení KSČ dosavadní čs. vyslanec v SSSR Z. Fierlinger. Pozice náměstků ministerského předsedy zastávali K. Gottwald a V. Široký. Komunisté navíc získali posty ministra vnitra v osobě V. Noska, zemědělství reprezentoval J. Ďuriš a nad ministerstvem informací získal dohled V. Kopecký. Velmi důležité ministerstvo národní obrany bylo obsazeno nestraníkem L. Svobodou, který i přes svou údajnou partijskou nestrannost plně podporoval politiku KSČ.⁵¹

Jako pravdivé se nakonec ukázalo tvrzení, že kam vstoupila noha vojáka Rudé armády, tam byl později instalován socialistický režim. Od poloviny roku 1947 začala Moskva přetvářet svou sféru vlivu v pevně organizovaný mocenský blok.⁵² Od okamžiku kdy Rudá armáda vstoupila na čs. území, obsadily její útvary řadu závodů jako válečnou kořist, jiné v zájmu jejich ochrany. Problém válečné kořisti byl ožehavý hlavně v pohraničí a zejména na Slovensku, kde si Sovětský svaz přivlastňoval i podniky, které nebyly německé.⁵³

Po druhé světové válce komunisté nově vystupovali jako představitelé demokratického a vlasteneckého proudu. Takticky nehovořili o socialistické revoluci, i když plán na její provedení nikdy ze svého programu nevyloučili.

S dělením evropského prostoru na dva bloky souvisel také zánik střední Evropy jako geopolitického útvaru. Žádný z pokusů o vytvoření střeoevropské federace se totiž neuskutečnil. Jako pravděpodobné se jeví spojení ČSR s Polskem, ale tento záměr byl odmítnut sovětskými funkcionáři již během války.

⁵¹ ČADA, V.: c. d., s. 295–300 an.

⁵² KAPLAN, K.: *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004, s. 11–13.

⁵³ Tamtéž, s. 83–112.

Vztahy mezi sousedními státy a ČSR se výrazně vyhrotily kvůli sporným územním požadavkům. Problematickým byl čs. požadavek na bývalá německá území Kladska, Hlubčicka a Ratibořska. Primárně se vyostřil vztah mezi ČSR a Polskem. Paralelně navíc probíhalo řešení sporu o Těšínsko. Tento svár eskaloval ve válku dvou nacionalismů. Místo aby státy řešily tyto spory především prostřednictvím bilaterálních jednání, určily jako hlavního arbitra v této věci Sovětský svaz, který tím získal nebyvalou moc a využil ji k prosazení vlastních zájmů ve střední Evropě. Zahraniční politiku SSSR v tomto případě můžeme charakterizovat jako podvojnou. Sověti totiž až do voleb podporovali územní nároky obou stran, nechtěli ztratit přízeň voličů ani v jedné ze zemí.

K nejožehavějším vnitropolitickým problémům patřil vztah ke Slovensku. Po válce se objevil problém státoprávního uspořádání ve společném státě. Slovensko se opět vyslovalo pro federalizaci a uznání národní svébytnosti. Vzájemný vztah měl fungovat na principu rovný s rovným. Vládní program naopak položil základ pražského centralismu, který opanoval společné soužití obou národů až do pádu komunistické moci. Na základě usnesení ÚV KSČ z června 1945 se navíc Komunistická strana Slovenska (KSS) stala součástí KSČ a byla přímo podřízena pražskému vedení.⁵⁴

O poválečné éře ČSR hovoříme jako o období lidově demokratického režimu, které komunisté chápali pouze jako přechodné období na cestě v budování socialistické společnosti. Přijetím Košického vládního programu všechny politické strany v podstatě akceptovaly přechod k socialismu. Charakteristickým znakem bylo vyloučení pravice z politického spektra, k čemuž přispěla kolaborace některých představitelů pravicových stran s nacisty v období války. Byl to zamýšlený tah, který

⁵⁴ KAPLAN, K.: *Pravda*, s. 67–70, 159–170 an.

eliminovat především činnost Národně demokratické a Agrární strany. V lidové demokracii došlo k vyloučení vzájemného soutěžení stran, které mezi sebou měly naopak spolupracovat. Ze zhruba 15 dřívějších politických stran byly obnoveny a k volbám připuštěny pouze čtyři strany v Čechách a na Moravě a na Slovensku pouze dvě. Bylo to opatření proti přehnanému pluralismu, protože strany měly vystupovat jednotně pod vedením KSČ.⁵⁵ Neměly sice společný program, ale stejný cíl. Podstatně se však lišily jejich nástroje v dosažení politické moci. Například pojetí zestátňování se u jednotlivých stran lišilo hloubkou a mírou provedení. Navíc došlo k posílení pozice státu, což vedlo k asymetrii trojího dělení moci, respektive k posílení pravomocí vlády. Ostatní strany věřily, že samostatnou politiku KSČ v rámci NF budou schopni usměrňovat, snažily se jí vytvořit určité mantinely. Cílem KSČ bylo vytvořit optimální podmínky pro přerůstání národní a demokratické revoluce v revoluci socialistickou. V lidové demokracii měla kvantita přejít v kvalitu a odstranit pozůstatky parlamentní demokracie. Prostředkem k tomu se stala právě politika uvnitř Národní fronty.⁵⁶

Důležitým cílem bylo také infiltrovat své vyzvědače do ostatních vládních stran a snažit se je rozložit zevnitř. Ozbrojené a bezpečnostní složky byly budovány podle vzoru Sovětského svazu, tvořily rozhodující nástroj komunistů k ovládnutí čs. společnosti. Klíčová byla také kontrola hlavních pozic v národním hospodářství na základě konfiskace německého a maďarského majetku a zavádění systému národních správ.⁵⁷

⁵⁵ RAŠOVSKÝ, J.: *Na pranýři: glosy a komentáře: generace léta 1918–2005; Soudní žaloba na KSČ: Komunistická strana Československa 1921–1990*, Praha 2007, 21–23 s.

⁵⁶ BAREŠ, G.: *Naše cesta k socialismu: referát z I. ústřední konference ideových a výchovných pracovníků KSČ*, Praha 1948, 14–15 s.

⁵⁷ VARTÍKOVÁ, M.: *Klement Gottwald a národní a demokratická revoluce*, in: Sborník: Klement Gottwald revolucionář a politik, Praha 1986, s. 226–265.

Druhá polovina roku 1947 se stala rozhodujícím mezníkem v poválečném uspořádání světa. Znamenala totiž definitivní rozchod mezi vítěznými mocnostmi. Po nástupu Trumanovy garnitury k moci se prudce změnila americká zahraničněpolitická orientace ve vztahu k Sovětskému svazu. Až H. Truman a jeho spolupracovníci si uvědomili, že o poměrech v Sovětském svazu vlastně nic neví. Pověřili proto vyslance v Moskvě G. F. Kennana k vypracování podrobné analýzy sovětské zahraniční strategie. Celá podstata Stalinovy moci stála na diktátorském režimu a ideologickém vnímání světa. V závislosti na vypracovaném memorandu vytyčilo USA novou strategii diplomatických vztahů vůči Sovětskému svazu.⁵⁸

Prezident Truman představil novou doktrínu obsahující ideu o zadržování šíření komunismu. Boj proti komunismu neměl jen politickou rovinu, ale odehrával se především na poli hospodářském. Spojené státy americké proto představily hospodářský plán pomoci při obnově poválečného světa. Marshallův plán přímo navazoval na Správu Spojených národů pro pomoc a obnovu (UNRRA) a měl zamezit pronikání komunistické ideologie do zemí zdecimovaných válkou. Hospodářskou pomoc však nemohly přijmout státy, které byly ve vládě zastoupeny socialisty a komunisty.

SSSR odhalil tento nepřátelský záměr a kontroval svou neúčastí, k čemuž postupně prostřednictvím nátlaku přiměl i ostatní státy střední a jihovýchodní Evropy. Seriozní zájem projevíly nejen ČSR, ale i Polsko a Jugoslávie. Jednání J. Masaryka v Moskvě odhalilo ztrátu národní suverenity a nemožnost učinit svobodné rozhodnutí v této záležitosti, čímž se ČSR dostalo pouze do role Stalinova vazala. Marshallův plán de facto vytyčil hranice mezi západním a východním blokem. Ve své podstatě selhal, protože se ho účastnily převážně státy západní Evropy.

⁵⁸ ORT, A.: c. d., s. 25–28 an.

SSSR vytvořil na svou obranu systém institucí, které mu přímo pomáhaly řídit komunistické hnutí v jednotlivých zemích. Hovořím především o vytvoření mezinárodní organizace komunistických stran tzv. Informačního byra v září 1947. Kominforma měla údajně sloužit pouze k sdílení informací, ale byla Moskvou využívána jako nástroj k centralizaci a kontrole vznikajícího východního bloku.⁵⁹

V roce 1948 byl završen proces vytváření mocenských bloků. Socialistický blok se vyvíjel v součinnosti se Sovětským svazem a už od svého vzniku byl předurčen k rozpadu. Jednotlivé krizové situace ovlivňovaly celý blok a SSSR se obával dominového efektu, který by zapříčinil rozpad jeho impéria. Východní blok sice přežil několik systémových krizí, protikomunistických povstání, pokusů o reformu, ale nakonec roku 1989 pod vlivem stagnace SSSR došlo k jeho zániku.

⁵⁹ RUPNIK, J.: c. d., s. 220–228 an.

5. Jeseník v období Třetí československé republiky

V této stěžejní kapitole jsem se zaměřila na přiblížení poválečného vývoje města Jeseník. Město se muselo po osvobození vyrovnat primárně s odsunem dominantního německého obyvatelstva, což mu do budoucna způsobilo nemalé hospodářské problémy, které byly navíc umocněny procesem znárodnování místního průmyslu a zakládání družstevních organizací. Jedním z nejdůležitějších poválečných úkolů místní administrativy byla konsolidace poměrů, která tvořila po válce klíčovou náplň programu všech politických stran.

Do tohoto období patřila také závěrečná životní etapa E. Zorna, který zastával důležitou roli ve správě města hlavně v prvních týdnech po osvobození. Útok na jeho integritu přišel z vlastních řad, když se někteří členové KSČ vehementně snažili o jeho odsunutí. Vlivem těchto událostí byla zpochybněna jeho věrnost straně a zároveň byl nucen prokázat svůj antifašistický postoj v období války. Nakonec setrval v Jeseníku až do své smrti, ale po válce již nebyl tak politicky aktivním členem KSČ jako v období meziválečném.

Okamžitě po osvobození získala strana hegemonní pozici ve vedení okresu komunistická strana, která se postupně připravovala na provedení převratu. V rámci své agilní politiky získávala převahu nad ostatními politickými stranami NF, ve které nakonec prosadila svoji politickou linii. Důležitou součástí mého studia se stala analýza vzájemných vztahů mezi politickými stranami a jejich následný boj o získání mocenského postavení. Největší pozornost jsem samozřejmě věnovala politické

strategii KSČ a demonstraci její síly v poválečném vývoji tohoto regionu. Politické stany, především KSČ, se neštítily přistoupit na špinavou hru a v rámci volebního boje se uchýlily k obviňování a očerňování svých politických rivalů. Postupně se totiž začaly projevovat pravé intence komunistů. Nekomunistické strany se snažily jejich politiku alespoň do určité míry korigovat. Hovořím převážně o národních socialistech, kteří jako první vystoupili ze socialistického bloku a snažili se komunisty voličům ukázat v pravém světle.

Posilování pozice komunistů vedlo ke generování různých afér a kauz, které měly vytvořit negativní dojem o KSČ mezi místními obyvateli. Místo aby se postavení komunistů oslabovalo, paradoxně docházelo díky různým podvodům a lžím k etablování jejich moci a následnému vítězství jejich ideologie. Důkazem tohoto tvrzení může být vítězství komunistů v květnových volbách roku 1946, které bylo podpořeno obrovskou mobilizací členské základny při příležitosti VIII. sjezdu KSČ. Vývoj po květnových volbách otevřel straně cestu k sovětizaci ČSR.

Tento sjezd se v komunistické terminologii označoval za historický mezník v cestě za ovládnutím čs. společnosti, což se nakonec bohužel ukázalo za velmi trefné a pravdivé prohlášení. Samozřejmě jsem věnovala patřičnou pozornost také okresním a místním jednáním, které vytvářely politickou strategii strany adaptovanou na místní podmínky. Tyto jednání měly rozhodující vliv na budoucí vývoj nejen města Jeseníku, ale celého okresu.

V závěrečné kapitole jsem se pokusila o stručné nastínění průběhu a dopadu únorového převratu, který ukončil období Třetí čs. republiky a nasměroval naši republiku k 40 letům života pod nadvládou komunistické ideologie.

5. 1 Poválečná konsolidace a vzestup KSČ ve vývoji města Jeseník

Frývaldov byl Rudou armádou osvobozen 8. 5. 1945. Vojenský živel se při osvobozování pohraničí choval velice nedisciplinovaně. Vojáci brali, co se jim dostalo do rukou. V okrese se šířily zprávy o nepřístojném a protistátním chování příslušníků RA v pohraničí. Sovětská strana tuto skutečnost vehementně odmítala, údajně se jednalo pouze o civilní osoby oblečené do jejich stejnokroje s cílem nabourat dobrý vztah k SSSR.

Město naplno zasáhla poválečná vlna nacionalismu, která byla umocněna odhalením nacistickým zločinů a návratem vězňů z koncentračních táborů. Na základě retribučních dekretů byly zřízeny lidové soudy s cílem potrestat osoby, které s nacisty spolupracovaly v období okupace. Pro významné válečné zločince byl zřízen Národní soud. O trestech za menší přestupky proti národní cti potom rozhodovala daná OSK.⁶⁰ Při osvobozování často docházelo k rabování v německých bytech, surovosti na německých civilistech a k jejich vyhánění z domů. Velitel prvního čs. tankového praporu vyhlásil 6. 7. 1945 zákaz vycházení do nočních ulic Frývaldova.

Okamžitě po válce propukla v pohraničí také horečka spojená s příchodem tzv. zlatokopů, kteří do jednotlivých měst a vesnic přišli jen s cílem obohatit se. Situace se výrazněji uklidnila až na podzim roku 1945, kdy začaly systematictěji pracovat bezpečnostní i správní instituce.⁶¹ Z hlediska organizace se pro Sbor národní bezpečnosti (SNB) stala nadřízenou instancí OSK.

⁶⁰ Zemský archiv Opava, *Sbírka archiválií z činnosti organizací složek KSČ na Ostravsku 1945–1965*, karton 6, inv. č. 32, Májový list KSČ 1946–1948.

⁶¹ SOKA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 6, inv. č. 68, Oběžníky a vyhlášky 1945–1949.

Na rozdíl od sousedního Slezska neměly válečné hrůzy na vývoj této oblasti tak zničující dopad. Horský reliéf nabádal k vytvoření velkého pastvinářského družstva pro chov dobytka. S tím se ruku v ruce začal rozvíjet průmysl, který měl za úkol dané produkty zpracovat. Kraj se orientoval primárně na živočišnou výrobu, na chov dobytka a koní. Masem zásoboval převážně slezské okresy. Obrovský potenciál skrýval místní kamenický a textilní průmysl.

Osídlování postupovalo velice pomalu. Například zemědělce to do hornatého kraje zrovna třikrát netáhlo, práce byla těžká a z většiny národních správců se postupně vyklubali již zmiňovaní zlatokopové. Zemědělci přicházeli hlavně ze sousedního Slezska, ale silnou enklávu tvořili také lidé z Hané, Valašska a Slovácka. Jen ojediněle se mezi osídlenci objevovaly rodiny z Čech. Počet zemědělců v okrese i přesto nebyl vůbec zanedbatelný, tvořili až 50% z celkového počtu obyvatelstva. Zvýhodňování při obsazování statků byli penzionováni horníci právě ze slezského revíru.

Tuto oblast silně zasáhly také jednání ČSR a Polska o sporné území Těšínska. Jablko sváru představovalo primárně spojení na trati Mikulovice–Hlucholazy–Krnov. Uvedený železniční úsek byl pro osídlování severozápadní části ČSR velice strategický a nepostradatelný. Dopravní problémy navíc komplikovaly komunikaci se Zemským národním výborem (ZNV) v Moravské Ostravě. Cesta spojená s vyřízením úředních záležitostí trvala nejméně tři dny.⁶²

Na základě Košického vládního programu měly správu nad jednotlivými oblastmi převzít NV. Vzhledem k tomu, že na Frývaldovsku žilo výhradně německé obyvatelstvo, nemohly být NV tvořeny bezprostředně po osvobození. Určitou výjimku představovaly ilegální NV tvořené převážně německými antifašisty, které se

⁶² KNOPP, T.: *Okamžik zlomu, čas neklidu: Jesenicko 1945–1948*, in: speciál Jesenického týdeníku, r. 14, s. 7.

tajně scházely již před příchodem RA a připravovaly převzetí výkonné moci z rukou německých správních orgánů.

Po rezignaci místního starosty K. Bitmanna převzal správu nad regionem kap. J. Krejčí, který se stal nejen předsedou revolučního ONV, ale zároveň i starostou města. Za jeho zástupce byl ustanoven M. Peterka. Celkem měl výbor osm členů: E. Zorna, T. Pavlase, J. Svobodu, J. Ehrlicha, R. Lacka a V. Juřenu. Na počátku června byla svolána schůze všech starostů v okrese. V jednání bylo ustanoveno, že předsedou výborů musí být Čech, ale ostatní členové mohou být i Němci, pokud prokázali svou státní spolehlivost. Nejčastěji jimi byli němečtí sociální demokraté a komunisté. Výbory měly čtyři až šest členů.⁶³

E. Zorn inicioval 26. 5. 1945 oficiální zasedání ONV, který svou činnost vyvíjel až do července tohoto roku. Komunisté okamžitě obnovili činnost základní organizace KSČ ve Frývaldově, která později představovala středisko politického hnutí strany pro celý okres. O tři dny později komunisté s jeho pomocí svolali také konferenci strany, na které participovalo zhruba 180 soudruhů, mezi nimi figurovalo pouze 12 Čechů. Z rukou nacistů E. Zorn převzal správu nad okresní nemocenskou pojišťovnou, kterou řídil dalších deset týdnů. Dočasně také zastával post předsedy KSČ za okres Frývaldov.⁶⁴

Na konci května 1945 byl do Frývaldova vyslán dosavadní předseda okresního vedení strany s pověřením organizovat veřejnou správu v tomto okrese. V tom mu pomáhali především mladí soudruzi z brněnského kraje.

Po stabilizaci poměrů však byly revoluční NV zrušeny a jejich pravomoci delegovány do rukou jednotlivých správních komisařů. Toto opatření se ukázalo s příchodem nových osídlenců jako nedostačující, a proto byly ve většině obcí

⁶³ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 1, inv. č. 60, výstřižky z novin 1945–1948.

⁶⁴ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf – Beschreibung.

vytvořeny místní správní komise (MSK), které byly zpočátku tvořeny třemi členy. Tyto komise byly postupně nahrazovány MNV, které představovaly definitivní podobu samosprávy v republice. Frývaldov patřil jako jeden z deseti politických okresů pod správu Slezské expozitury země Moravskoslezské a byl tvořen 40 obcemi (viz příloha č. 4). V 35 z nich KSČ získala po válce pozici správního komisaře nebo dokonce předsedy.⁶⁵

Okresní správní komise (OSK) byla ve Frývaldově ustanovena 6. 7. 1945. Koncem července jmenovalo ministerstvo vnitra její členy. Celkem se komise skládala z 12 členů vybraných paritně ze zástupců čtyř politických stran NF. V jejím rámci fungovalo deset referátů a při jejich rozdělování slavili komunisté značný úspěch. KSČ ovládla klíčové pozice v okresní správě s výjimkou postu předsedy. Za předsedu byl totiž zvolen sociální demokrat F. Kluger, ale pozici místopředsedy už obsadil člen KSČ R. Kaminský

Nakonec komunisté při OSK obsadili referát bytový, bezpečnostní a osidlovací. Bezpečnostní referent Š. Gába ve své funkci moc dlouho nesetřval. Na veřejnost se dostala jeho kriminální minulost, když bylo při zkoumání jeho státní spolehlivosti odhaleno, že byl v minulosti jedenáctkrát soudně trestán. Tato skutečnost zdiskreditovala stranu primárně v očích frývaldovského obyvatelstva, proto nebyla pozice KSČ při MSK v Jeseníku až tak pevná. Ve zbývajících místních organizacích na okrese komunisté ale dominovali.⁶⁶

Dva dny po jmenování představitelů OSK byli za Frývaldov ustanoveni tito správní komisaři: R. Mlejnek (KSČ), F. Flašar (ČSNS) a A. Gelnar (ČSSD).⁶⁷

⁶⁵ SOKA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 1, inv. č. 2, I. Okresní konference Jeseník 17. 2. 1946.

⁶⁶ KNOPP, T.: *c. d.*, s. 47–50 an.

⁶⁷ Hraničář, č. 4, r. 1945 ze dne 13. 7., s. 1–2.

Podobný osud jako Š. Gábu postihl také správního komisaře R. Mlejnka, který byl usvědčen z odcizení vybavení z konfiskované textilní firmy.

V polovině měsíce července došlo k rozšíření MSK ze tří na šest členů, předsedou se stal komunist J. B. Bezoušek. Lidovci a sociální demokraté byli v MSK zastoupeni pouze jedním komisařem, čímž byl narušen princip parity. Naopak komunisté a národní socialisté získali v komisi po dvou zástupcích. Mezi oběma stranami se rozběhl boj o získání převahy v místní správě.⁶⁸ Komunisté získali sice post předsedy MSK, ale jak už jsem zmínila, jejich činnost v místní správě byla bezprostředně po válce poznamenána aférami jejich členů. Na podzim 1945 měla KSČ na okrese již 1 520 členů, ale místní organizace ve Frývaldově čítala jen zhruba 100 komunistických příslušníků.

K reorganizaci svých řad museli přistoupit i národní socialisté. Dosavadního kulturního referenta F. Flašara nahradil ve výkonu funkce F. Pant, který se později dostal do sporu se členy KSČ.⁶⁹

V lednu 1946 ZNV v Moravské Ostravě vyslovil požadavek na zřízení MNV v okresech Frývaldov, Krnov a Bruntál. V pohraničí byl detekován již dostatek českého obyvatelstva pro zrušení činnosti dosavadních správních komisí.⁷⁰ V reakci na to byl v únoru zřízen prozatímní MNV ve Frývaldově.⁷¹ Všechny politické strany v něm byly zastoupeny pěti členy, čímž konečně došlo k uplatnění principu parity v místní správě.⁷²

Hlavním úkolem nově utvořených komisí byl především odsun Němců a zajištění osídlení okresu novými osadníky a reemigranty. Konsolidace pohraničí vyžadovala ve srovnání s činností strany ve vnitrozemí mnohem více úsilí. Před

⁶⁸ Hraničář, č. 5, r. 1945 ze dne 20.7, s. 1.

⁶⁹ Hraničář, č. 21, r. 1945 ze dne 14. 12, s. 1.

⁷⁰ Nová Svoboda, r. II., č. 9, 11. 1. 1946, s. 1.

⁷¹ Nová Svoboda, r. II., č. 9, 11. 1. 1946, s. 1.

⁷² Hraničář, č. 7 (30), r. 1946 ze dne 15. 2, s. 1–2.

válkou měl okres cca. 70 000 obyvatel, ale během války se počet stále proměňoval. Po válce nebyla situace o moc přehlednější vlivem transferu a příchodu nových osídlenců. Hlavní vlna odsunu zasáhla okres od ledna do října 1946, kdy bylo ve 49 transportech přepraveno cca. 50 000 osob. Dobrovolně republiku opustilo 1 086 antifašistů. Po odsunu ubylo zhruba 92% obyvatel. Postupně se komise snažily osídlit jednotlivé města i vesnice. Na podzim roku 1947 okres čítal 30 679 Čechů, 4 404 Němců a 105 Poláků. Koncem roku 1948 měl okres 40 094 obyvatel z toho už jen 2 780 Němců. Předválečného stavu v počtu obyvatel nebylo nikdo dosaženo a okres utrpěl kvantitativní i kvalitativní demografickou ztrátu. Komunistická strana usilovně participovala na co nejrychlejším odsunu německého obyvatelstva a jeho plnohodnotné náhradě. V rámci zajištění bezpečnosti v okrese zřídila z vlastní iniciativy čtyři internační tábory pro německé příslušníky.

Činnost komisí se zaměřila také na přejmenování místních německých názvů včetně pojmenování samotných obcí. Musely zmizet všechny pozůstatky německé okupace a s ní spojená germanizace společnosti. Aby nedošlo ke komplikaci činnosti veřejné správy, pošt a samotné dopravy, mělo se v této otázce postupovat obezřetně. Německé názvy ulic ve Frývaldově byly definitivně přejmenovány v květnu 1946. Samotné město bylo přejmenováno až v březnu 1947 a to na Jeseník.⁷³

Uveřejněn byl zákaz současného zastávání několika funkcí v jednotlivých komisích, ale toto pravidlo bylo v praxi často porušováno. Každá komise byla nucena prověřit státní spolehlivost svých zaměstnanců. Důležitá byla ze stranického hlediska převážně činnost bytových referátů, které disponovaly právem spravovat nemovitosti konfiskované Němcům. Při přerozdělování bytů hrála důležitou roli stranická příslušnost a KSČ často zneužívala bytové krize v pohraničí ve svůj

⁷³ Hranicář, č. 19 (42), r. 1946 ze dne 10.5, s. 1.

prospěch. MSK mohly nakládat s majetkem do půl milionu a OSK až do výše pěti milionů korun.

Majetek nepřátel a zrádců podléhal národní správě, kterou vykonávali buď jednotlivci, nebo kolektivní orgány. Komise mohly národního správce jen doporučit nikoliv dosadit. Národním správcem nemohl být jmenován člen komise, který správu ustanovil. Toto pravidlo bylo později v praxi porušováno. Každý ustanovený národní správce podepisoval slib, že svůj úkol bude plnit svědomitě.⁷⁴

Obyvatelé po válce nejevili větší zájem o účast na schůzích, a proto bylo potřeba zintenzivnit aktivitu místních členů. Problémem pohraničí byla především kumulace funkcí, jednotliví členové zastávali pět až deset funkcí, proto nestíhali plnit své základní povinnosti. Vinu na mizivé participaci měla nejen velká apolitičnost místního obyvatelstva, ale i špatná informovanost a politická organizace. Zlepšení komunikace mezi místními organizacemi a okresním výborem mělo přinést vytvoření okrsků. Okres byl rozdělen na deset okrsků, do jejich čela byli jmenováni tzv. okrskoví instruktoři. Často docházelo k reorganizaci správy, která ale problém akutního nedostatku pracovní síly odstranit nemohla. Zároveň s okrskovými instruktory zahájili svoji činnost také desítkoví důvěrníci. Tito důvěrníci měli za úkol se straníky primárně diskutovat a školit je.⁷⁵

Zásadním problémem bylo, že někteří členové v nově koncipované administrativě neznali ani základy úřednické práce a v některých případech se do komise dostávaly i kriminální elementy. Právě tyto individua se snažila využít svou nově nabitou moc ke zkompromitování E. Zorna. Hovořím především o triumvirátu J. Kravčík, kap. C. Novák a R. Kaminský. Pod jejich vedením došlo k zpronevěře peněz ze zakládajícího fondu KSČ. V prvních poválečných týdnech tento fond

⁷⁴ SOkA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 6, inv. č. 68, Oběžníky a vyhlášky 1945–1949.

⁷⁵ SOkA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 1, inv. č. 2, I. Okresní konference Jeseník 17. 6. 1946.

spravoval právě E. Zorn, který později předal vybranou sumu do rukou nově nastupující garnitury. Zmíněné osoby byly členy KSČ a měly také obrovský vliv v OSK.⁷⁶

E. Zorn se stal pro zdejší komunisty nepohodlnou osobou, která věděla o jejich ilegální činnosti, proto jeho jméno otevřeli pomlouvačské kampani a snažili se ho očernit. Primárně šlo o bojkot jeho žádosti o vyjmutí z odsunu.⁷⁷ Na základě dekretů prezidenta republiky došlo k dočasnému pozastavení jeho čs. občanství i držby majetku. Musel prokázat statut antifašisty a svoji státní spolehlivost během války. Vyšetřování jeho osoby narušovali samotní komunisté, kteří se ho snažili nevybíravě zbavit. Státní spolehlivost mu dosvědčilo hned několik přátel ze Šumperka, Bludova i Trutnova. Jeho žádosti byly i přesto několikrát zamítnuty. Ocitl se v bezvýchodné situaci. Vlastní strana ho odmítala uznat za antifašistu a zpochybňovala jeho stranickou věrnost.

V roce 1946 se rozhodl využít svého přátelství tehdy s již ministerským předsedou K. Gottwaldem a zaslal mu osobní list. V něm ho informoval o neutěšených poměrech uvnitř místní komunistické strany. Ve svém dopise hovořil o tzv. „Fall Zorn“, který proti němu zinscenovali zdejší přední komunisté. Vyjádřil politování nad chováním strany k jeho osobě. Jako zakladatel a věrný člen KSČ kritizoval napadání jeho stranické loajality během války. Žádal ministerského předsedu o pomoc v této absurdní situaci. Až po zásahu K. Gottwalda byl definitivně uznán za antifašistu a věrného straníka. Ministerský předseda společně s kap. Krejčím potvrdili jeho státní spolehlivost a podíl na odboji v letech války. E. Zornovi se konečně dostalo plné satisfakce.⁷⁸

⁷⁶ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf – Beschreibung.

⁷⁷ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Okresní správní komise ve Frývaldově.

⁷⁸ SoKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Titl. Ministerpräsidenten der Č. S. S. genossen K. Gottwald.

V této době nebyl jeho zdravotní stav zrovna ideální, měl problémy s prostatou a také trpěl cévními křečemi. Stát mu vrátil jeho vilu na Majakovské ulici a zbytek svého života strávil víceméně v ústraní. V únoru 1948 se ještě zapojil do akce Tábora lidu, kdy podpořil komunistický převrat. Vstoupil do Svazu československo-sovětského přátelství a potom se do politického dění více neangažoval. V březnu 1953 asi ze žalu nad smrtí generalissima Stalina stejně jako jeho přítel K. Gottwald zemřel.⁷⁹

Tento případ nebyl žádnou výjimkou, komunisté spolupracovali po válce s kolaboranty a lidmi pochybné pověsti. Zaručili jim osobní ochranu výměnou za bezmeznou loajalitu. Jednalo se o dokonalý tah ze strany KSČ, která si tím do budoucna zajistila věrné kádry.

Zajímavým příkladem byl politický skandál, který zahrnoval pokus o zatčení zmíněného kap. C. Nováka zemskou bezpečnostní inspekcí. Byl švagrem jednoho z nejznámějších bojovníků proti nacismu podplukovníka J. Mašina. V roce 1939 provedl pumové atentáty v budovách říšského ministerstva letectví a policejního ředitelství v hlavním městě Třetí říše. Při pokusu dostat se do Francie byl zadržen a odsouzen k šesti letům kázně.

Po válce zažádal o přeložení do Frývaldova, kde záhy nabytí nebývalé moci. Stanul v čele II. oddělení okresního vojenského velitelství a krátce po nástupu do funkce nechal uvěznit více než tisícovku nacistických exponentů. Poté byl jmenován předsedou národnostního odboru při OSK, kde se značně zasadil o negování žádostí E. Zorna. Zastával také pozici velitele koncentračních táborů v okrese Frývaldov. Po válce vstoupil do KSČ a vystupoval jako spoluorganizátor pravoslavné církve na Frývaldovsku a oženil se s polovičnickou Němkou. V administrativě hospodařil bez

⁷⁹ SOKA Jeseník, *Eduard Zorn* (nezpracovaný fond), Lebenslauf-Beschreibung.

ohledu na předpisy, vyplácel odměny a byl velkorysý i vůči jiným institucím, jimž nezákonně poskytoval až stovky tisíc korun. Rozkaz k jeho zatčení vyvolal doslova bouři. KSČ se od jeho případu distancovala a nechala vyšetřování volný průběh. Nejzávažnější žaloba obsahovala obvinění z popravdy dvou Němců prchajících z koncentračního tábora, ale k jeho odsouzení nakonec nedošlo. Novákova kariéra začala pomasínat a jenom potvrdila dočasnou kompromitaci komunistů v očích místních obyvatel. Novákův případ představoval jen jeden z mála případů spolupráce komunistů se zločinci.⁸⁰

5. 2 Předvolební boj a politika KSČ

První veřejnou schůzi ve Frývaldově pořádala KSČ již v červenci 1945 a zúčastnilo se jí zhruba 150 osob. Ve městě byla okamžitě zřízena pobočka Svazu přátel SSSR. Jako druhá svou politickou aktivitu rozvinula národně socialistická strana, která se omezila na vydávání různých letáků zaměřených primárně na náborovou akci. Sociální demokraté se zpočátku omezili na kolportáž olomouckého periodika „Osvobozený našinec.“ Lidovci se po válce výrazněji neprojevovali. V tomto období nebyla mezi stranami pozorována větší rivalita. Politiku NF silně spoluurčovala problematika odsunu Němců a s ní spojené hospodářské problémy, které se staly dominantním prvkem ve vývoji regionu.⁸¹

V září 1945 navštívil Frývaldov ministr průmyslu a příslušník sociální demokracie B. Laušman. ČSSD získala v okrese dominantní pozici v průmyslovém odvětví. Ministr projevil zájem primárně o zmapování poměru v místním

⁸⁰ KNOPP, T.: *c. d.*, s. 68–71 an.

⁸¹ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

kamenoprůmyslu. Okres měl zásobovat republiku hlavně žulou a ceněným mramorem.⁸²

Nadcházející měsíc se ve městě konal první manifestační projev stran NF, jejímž výsledkem byla dohoda o společném postupu uvnitř socialistického bloku. Vzájemnou spolupráci měly zajistit koordinační výbory, které vznikaly na všech úrovních.⁸³ Všechny odborové, družstevní, zájmové, kulturní a tělovýchovné organizace měly být budovány jako jednotné, národní a na politických stranách nezávislé složky. Totéž platilo i v případě odborů. Nakonec byly všechny uvedené pravidla ze strany KSČ porušovány.⁸⁴

Pro další ideologickou činnost KSČ bylo rozhodující udělení souhlasu s vydáváním periodického časopisu Hraničář, který strana získala od ministerstva informací v listopadu 1945. Hraničář byl protifašistickým listem vydávaným okresním vedením KSČ a mocným nástrojem v propagaci ideologie strany. Mimo protifašisticky laděného Hraničáře byla v místní společnosti šířena ve velkém nákladu také ostravská Nová Svoboda, která zachycovala události na krajské úrovni.⁸⁵ Noviny se dostaly pod přísnou kontrolu KSČ a řídily se slovy V. I. Lenina: „že tisk má být kolektivním organizátorem.“ V komunistických novinách neexistovalo něco jako novinářská neutralita nebo dokonce nezávislost. Novinář musel být vždy jen na jedné straně barikády, musel se podvolit ideologickým potřebám strany.⁸⁶

Tisk měl kritizovat, ale pokud se kritika dotýkala režimu a vyslovovala přání vrátit se k předmnichovským poměrům, nebyla to kritika přijatelná. Redaktoři měli

⁸² Hraničář, č. 14, r. 1945 ze dne 22. 9, s. 2.

⁸³ Hraničář, č. 1, r. 1945 ze dne 22. 6, s. 1–2.

⁸⁴ Nová Svoboda, r. I., č. 39, 19. 6. 1945, s. 1.

⁸⁵ SOKA Jeseník, ONV Jeseník 1945–1948, karton 1, inv. č. 61, Tiskové záležitosti, výnosy 1945–1948.

⁸⁶ HOŘENÍ, Z.: *KSČ o tisku, rozhlasu a televizi: 1945–1975*, Praha 1976, s. 7–9.

příležitost, psát to o čem jsou přesvědčeni, ale jen v souladu s ideologií. V komunistických novinách nebyl prostor pro svobodu slova ani pro konstruktivní kritiku poválečných poměrů, zaměřily se pouze na stranické záležitosti a manipulaci obyvatelstva.⁸⁷

KSC byla v prvních poválečných měsících aktivní primárně při vytváření svého satelitního systému. Její věvec přidružených organizací tvořila převážně zemědělské družstva a ve velkém pronikala strana také do zájmových organizací. Týkalo se to především Svazu československé mládeže (SČM) a Jednotného svazu českých zemědělců (JSČZ). U každého podniku vznikaly závodní organizace, prostřednictvím kterých chtěli komunisté postupně ovládnout odborové hnutí. Všichni soudruzi museli být organizováni v Revolučním odborovém hnutí (ROH). Strana se také snažila proniknout mezi drobné živnostníky a obchodníky. Jasným záměrem byla snaha vytvořit uvědomělé a politicky vyspělé kádry, k tomu měla přispět různá školení funkcionářů. Všechny organizace byly vyzívány, aby zvýšily svojí politickou a organizační aktivitu vzhledem k blížícím se volbám.

Na konci roku 1945 ještě komunisté spolupracovali s NF, protože chtěli co nejrychleji konsolidovat místní poměry a svou aktivitou podporovat Košický vládní program. Snažili se masově zapojit do stranické práce především mládež a ženy, probudit v nich národně demokratického ducha.

Ženy v regionu pracovaly převážně v zemědělství a také měly dohlížet na ceny a snažit se o jejich snižování. Postupně se měla prosazovat zásada rovnoprávnosti žen, která byla na ekonomické úrovni podporována heslem: „za stejnou práci stejný plat.“⁸⁸ Ženy iniciovaly na místní úrovni vznik dětských útulků, jeslí, veřejných prádelen a rozvoj spotřebních družstev. Strana vyzývala k zavržení

⁸⁷ GOTTWALD, K.: *Klement Gottwald o publicistice: Výběr článků a projevů*, Praha 1979, s. 69–74.

⁸⁸ BAREŠ, G.: *c. d.*, s. 26 an.

předsudků vůči práci žen také ve veřejném sektoru a naopak podporovala jejich účast v politice. Záměrem komunistů bylo využít jejich volební potencial k prosazení svých cílů. V březnu 1946 byla do Frývaldova svolána konference žen, na které aktivně vystupovala především s. Suldovská. Za účelem koordinace činnosti žen, byla později vytvořena okresní NF žen.⁸⁹

Ostatní místní organizace v okrese měly za úkol zajistit přímé spojení s nadřízenými instancemi a držet se lidově demokratického programu. Okamžitě po válce se projevila tendence ke komunizaci bezpečnostních a armádních složek. Vojáci se měli hrdě hlásit ke své stranické příslušnosti, čímž naprosto porušovali ducha nezávislé armády. Prostředkem k formování kádru ve vojenském prostředí se stala v pohraničí převážně polovojenská organizace Svaz brannosti. Jednalo se o vytvoření strážních oddílů a bojových svazů na obranu hranic.

Hlavním kulturním cílem strany bylo v poválečném období odstranit pozůstatky německé kulturní činnosti a zorganizovat výstavbu nového kulturního domu. Kulturně agitační pracovníci svolali okresní konferenci, v jejímž rámci si vytyčili úkol v šíření ideologické informovanosti zdejší společnosti. K vedlejším činnostem patřilo pořádání výstav a zájezdů umělců a celých divadelních sborů. Nutné bylo také řádně vybavit stranické i městské knihovny, zřídit jesle a internát pro studenty. V plném proudu byly hlavně přípravy oslav Rudé armády, T. G. M a večer J. Hory.⁹⁰

Situace uvnitř NF se podstatně změnila s blížícími se volbami, strany začaly věnovat enormní úsilí přípravám na volební boj a rozvinuly vlastní taktiku pro získání voličů. Výsledkem byla hned celá série útoků, které předznamenaly ukončení

⁸⁹ SOKA Jeseník, KSC – OV Jeseník 1945–1960, karton 1, inv. č. 2, I. Okresní konference Jeseník 17. 2. 1946.

⁹⁰ Nová Svoboda, r. I., č. 192, 21. 12. 1945, s. 2.

spolupráce v rámci NF a vedly k rozpadu socialistického bloku. K tuhému boji docházelo převážně mezi funkcionáři národně socialistické a komunistické strany.

V únoru byl již předvolební boj v plném proudu na území celé republiky. Například došlo k zveřejňování anonymních oběžníků, které varovaly před záměrem KSC vyvolat puč, pokud pro ni následující volby nedopadnou dobře. Podobný dopis se objevil i ve Frývaldově. List měl strukturu směrnice ÚV KSC. Hovořilo se v něm, že pro komunisty už politika NF neplatí a je třeba připravit násilnou revoluci. Mělo se jednat pouze o provokatérskou činnost. Komunisté tento oběžník označili za lživou metodu snažící se stranu zdiskreditovat před volbami.⁹¹

I přes značné úsilí strany byl nezájem obyvatelstva o politické dění na Frývaldovsku citelný. Místní obyvatelé se museli vyrovnávat především s každodenními problémy a politice ve svých životech nevěnovali patřičnou pozornost. Navíc se v řadách straníků projevovala až chorobná neochota přispívat peníze do volebního fondu a odebírat stranický tisk. Členové KSC vytvářeli v místní správě tzv. kluby komunistů, které měly zajistit společný postup v nově konstituovaných NV.

Komunisté na tuto situaci v předvolebním období reagovali zahájením získávací kampaně. Pozornost věnovali také očištění strany a primárně přípravě na oslavy 1. máje s heslem: „Jak dopadne 1. máj, tak dopadnou volby“. Do volebního boje vstoupili v pohraničí s agitačním heslem: „První v boji, první v práci, první ve volbách.“⁹² V rámci náborové akce probíhaly tzv. agitační neděle, úkolem pro místní organizaci bylo získat 700 členů. V Gottwaldově výzvě o získání většiny národa nakonec skončil frývaldovský okres na prvním místě v ostravském kraji.

⁹¹ Nová Svoboda, r. II., č. 33, 8. 2. 1946, s. 1.

⁹² Hraničář, č. 20 (43), r. 1946 ze dne 17. 5., s. 1–4.

Nedocházelo k rozporům jen mezi stranami, ale i uvnitř samotné KSČ. Její činnost byla poznamenána neustálým bojem mezi jednotlivci toužícími po větší moci. Velmi často byla chyba jednotlivce považována za selhání celé strany.

Ve všech koutech okresu byl také neustále kritizován nadměrný počet úředníků v místní správě. Úředníci se navíc neřídili zájmy státu, ale hájili zájmy dané politické strany. Mimo jiné se mezi obyvateli šířila zpráva o tom, že KSČ nemá dost schopných pracovníků, aby hájila dosavadní linii státní politiky. Ve straně docházelo k pletichaření, vyřizování a prosazování vlastních zájmů. Soudruzi se navzájem obviňovali z nedostatečného plnění úkolů. V jednotlivých výborech vyvíjeli iniciativu jednotlivci nikoliv celý kolektiv.⁹³ Komunisté proto provedli čistky ve vlastních řadách a počátkem ledna 1946 odvolali předsedu MNV J. B. Bezouška. Z místa šéfredaktora Hraničáře rezignoval B. Wittich. Na jeho pozici se dostal J. Kravčík, ale ani ten na tomto postu nesetřval dlouho. Oba výše uvedení pánové byli ze strany vyloučeni za porušení stranické kázně.

Před volbami došlo také k významným změnám v OSK. Bývalý místopředseda R. Kaminský a J. Friš byli nahrazení J. Kroutilem a B. Kašparem. Strana poukázala na protistranickou činnost M. Pantové, která měla u mládeže agitovat ve prospěch národních socialistů. Činnost národních socialistů a lidovců uvnitř JSČZ byla ze strany komunistů označena za reakční.

Paralelně s komunisty se na volby připravovali také sociální demokraté. Okresní konference České sociální demokracie se konala až v květnu 1946 v místním hotelu Praděd. Strana měla celkem osm předsedů a 19 členů v MSK.⁹⁴ Na okresní úrovni byla strana v OSK zastoupena 13 členy a stále držela post předsedy v osobě F.

⁹³ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inventární číslo 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

⁹⁴ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 1, Okresní konference 13. 4. 1946, 30. 3. 1947.

Klugera a také důležitý bezpečnostní a průmyslový referát. V místní organizaci ve Frývaldově měla sociální demokracie 140 a na okrese 1 014 členů.⁹⁵ Před volbami se tedy ČSSD nacházela ve velmi dobré výchozí pozici a snažila se stávající rozložení sil udržet.⁹⁶

Stejně jako komunisté i sociální demokraté vložili velké očekávání do průběhu oslav 1. máje. Oslavy se konaly v pěti největších městech okresu ve Frývaldově, Javorníku, Zlatých Horách, Žulové a Vidnavě. Průvodu se v celém okresu zúčastnilo cca. 1 050 sociálních demokratů, 1 600 komunistů a jen 350 národních socialistů.⁹⁷ Manifestace se staly ukázkou mocenského vzestupu komunistů a byly předzvěstí jejich volebního úspěchu. Sociální demokraté po skončení májových oslav zaslali dopis na kraj, ve kterém žádali, aby příští rok tuto akci poctil svou účastí ministr průmyslu B. Laušmann.⁹⁸

Tábor sociálních demokratů začal detekovat intenzivní volební nervozitu u KSČ i národních socialistů. Ke kontroverzím mezi ČSSD a KSČ docházelo primárně na úrovni závodních organizací a v otázkách vedení místního průmyslu. Neuspokojivá byla právě činnost sociální demokracie v závodních organizacích, mezi mládeží a ženami. V koordinačním výboru byla podána stížnost na postup komunistů kvůli porušení dohody o čistém volebním boji, když na volebních schůzích zaútočili na sociálně demokratické představitele. Komunisté zastrašovali ostatní členy v závodech, že pokud nebudou volit KSČ, tak ztratí svoji práci. Konkrétní případ se stal v textilní továrně ve Frývaldově. Navíc KSČ slibovala svým

⁹⁵ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 6, Členstvo okresní organizace Jeseník 1945–1947.

⁹⁶ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 2, Komise a výbory 1946–1947.

⁹⁷ Zemský archiv Opava, *Sbírka archiválií z činnosti organizací složek KSČ na Ostravsku 1945–1965*, karton 6, inv. č. 32, Májový list KSČ 1946–1948.

⁹⁸ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 3, Organizační záležitosti 1946–1947.

členům, že se zasadí, aby přidělené usedlosti dostávali zadarmo.⁹⁹ Členstvo žádalo, aby vedení strany dalo KSČ pořádnou morální facku a přestalo s nimi jednat. Návrhy, které přicházely od sociálních demokratů na úrovni OSK a MNV, nebyly členy KSČ brány v potaz. Komunisté se snažili blokovat činnost sociálních demokratů ve správě.

Sociální demokraté nedokázali využít bojů mezi národními socialisty a komunisty k upevnění své pozice a postupně ztráceli své silné postavení v kamenoprůmyslu i v hospodářsko-politické komisi. Po stávkách v Červené Vodě a Žulové ztratili kontrolu nad průmyslovým referátem, který se dostal do rukou KSČ. Důvodem stávky byly vysoké platy kameníků a jejich následné snížení o 30%.¹⁰⁰

Bližší informace o konání schůzí národních socialistů a lidovců se bohužel nedochovaly. Jisté však bylo, že národní socialisté se začali tvrdě vymezovat proti politice KSČ, jelikož docházelo k ostrým střetům mezi jejími představiteli. Nepsanou pravdou bylo, že lidovci se v dané situaci orientovali na spolupráci právě s národními socialisty, de facto se dostali do jejich vleku.

Nacionalistické útoky zaměřené proti německému obyvatelstvu byly postupně umocňovány politickým bojem. Komunisté totiž spojili svůj ideologický boj s protiněmeckými náladami, které v místní společnosti výrazně dominovaly až do odsunu většiny německého obyvatelstva za hranice státu. Národní socialisté podle komunistické interpretace měli ujišťovat Němce, že pokud ve volbách zvítězí, nebudou muset opustit své domy. Dále také měli místní obyvatelé navádět k tomu, aby komunistickou kandidátku nevolili. KSČ velice účinně používala německou

⁹⁹ SOKA Jeseník, ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948, karton 1, inv. č. 6, Členstvo okresní organizace Jeseník 1945–1947.

¹⁰⁰ SOKA Jeseník, ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948, karton 1, inv. č. 8, Korespondence OS v Jeseníku s KS v Opavě a ÚS v Praze.

kartu proti svým politickým oponentům. Určité rozpory se projeví před volbami i při sestavování jednotných kandidátek.¹⁰¹

5.3 První okresní konference a VIII. sjezd KSČ

Plenární schůze rozšířeného ÚV KSČ konaná 18. 12 se usnesla, že VIII. sjezd strany se bude konat 28. – 31. 3. 1946. Od ledna do února se konaly členské schůze, okresní a krajské konference, v jejichž rámci se konala příprava na první poválečný sjezd.

Právě jednání první okresní konference v únoru 1946 ve Slezském dvoře v Jeseníku určila strategii strany pro následující období. Toto jednání bylo přípravou nejen na krajskou konferenci v Moravské Ostravě konané ve dnech 16. a 17. 3., ale primárně na březnový VIII. sjezd KSČ v Praze.¹⁰²

Schůzi zahájil předseda OV KSČ R. Kaminský a zúčastnilo se jí cca. 80 delegátů. Ve většině míst v okrese již působily komunistické organizace a správa obcí postupně přecházela do režie správních komisí. Nejpevnější organizace byla v Cukmantlu (Zlaté Hory) a nejslabší pozici měla strana v čerstvě ustanovené organizaci v Kolnovicích s pouhými devíti členy. Zlepšení financování strany zajistilo rozšiřování odznaků, organizačního rádce nepostradatelného pro každého funkcionáře, vydání kapesního kalendáře, vzdělávacích pomůcek a také postupně docházelo k získávání odpovídajícího vybavení pro jednotlivé sekretariáty. Okresní konference měla mizivou účast, bylo poukázáno na zahálení jednotlivých předsedů a funkcionářů v jednotlivých místních organizacích.

¹⁰¹ SOKA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 7, inventární číslo 28, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1946.

¹⁰² Nová Svoboda, r. II., č. 38, 14. 2. 1946, s. 2.

V okrese bylo celkově v KSČ organizováno k únoru 1946 1 906 členů. Národní socialisté měli ve svých řadách cca. 1 300, sociální demokraté 1 014 a lidovci jen 800 členů. Nejsilnější zastoupení měla strana v řadách dělnictva (30%) a rolnictva (21%). Nejvíce členů měla strana do 30 let (39,5%). Po válce proběhla úspěšná náborová akce komunistů. O tom svědčí fakt, že jen 104 osob z celkového počtu bylo členy strany již před okupací.¹⁰³

V průběhu schůze došlo k jmenování předsednictva strany, návrhové a volební komise. Zvolena byla delegace na krajskou konferenci a za kandidáta do Národního shromáždění byl stanoven Z. Slezák. Strana při jednáních kritizovala liberálního postup v posuzování statutu antifašistů na Frývaldovsku. Požadovala zostření praxe ve vydávání státní spolehlivosti. Zpochybněna byla také činnost zemědělské komise, která údajně postupovala jednostranně a tím poškozovala zemědělce z řad komunistů. Zástupci jednotlivých okresních organizací byli nabádáni k odběru komunistického tisku. Národní správci neměli spoléhat jenom na svoji stranickou příslušnost, ale také svědomitě plnit své úkoly při obhospodařování přidělených statků. Samozřejmě se objevilo i varování před působením reakcionářů, kteří skrytě pracují v ostatních stranách proti komunistickému programu.¹⁰⁴

Po úspěšném absolvování okresní a krajské konference se komunisté zaměřili na úspěšný průběh celostátního sjezdu. VIII. sjezd KSČ se konal ve velkém sále Lucerny od 28. do 31. 3. 1946 a v jeho rámci oslavila strana i 25. výročí od svého vzniku. Sjezdu se zúčastnilo 1 038 delegátů ze všech 18 krajů Čech, Moravy, Slezska

¹⁰³ SOkA Jeseník, KSČ – OV Jeseník 1945–1960, karton 1, inv. č. 2, I. Okresní konference Jeseník 17. 2. 1946.

¹⁰⁴ SOkA Jeseník, KSČ – OV Jeseník 1945–1960, karton 1, inv. č. 2, I. Okresní konference Jeseník 17. 2. 1946.

a Slovenska. Nechyběli ani zahraniční zástupci 13 KS a zástupci z řad inteligence reprezentováni například E. E. Kischem, M. Majerovou nebo A. Pražákem.¹⁰⁵

Průběh sjezdu vytvořil pro komunisty dobrou výchozí pozici pro vítězství v nadcházejících volbách a byl doprovázen několika údernými předvolebními hesly: „Budujeme silnou a šťastnou republiku; Vpřed k blahobytu lidu, vpřed k socialismu; Síla KSČ je v lidu nebo Vše pro volební vítězství KSČ“.

Na základě jednoho z nich: „Republice více práce, to je naše agitace“ vyzvali komunisté ostatní strany NF k národní soutěži ve výstavbě republiky. Volby probíhaly také ve smyslu soutěže ve všech odvětvích a na všech úrovních společenského života. Komunisté hlásali přístup každému podle jeho schopností a podle jeho potřeb.¹⁰⁶ Vzájemné soutěžení nakonec vystupňovalo rozpory mezi stranami. Ostatní strany NF označily odpracované hodiny darované republice za snahu o obohacení KSČ před nadcházejícími volbami. Komunisté se hájili, že pokud jsou jejich členové ochotni se účastnit brigád, pracují tím na urychlení konsolidace republiky nikoliv v prospěch strany. KSČ v průběhu soutěžení však získala nemalou částku do svého volebního fondu, ze kterého později financovala svoji úspěšnou volební kampaň.¹⁰⁷

Ministr vnitra V. Nosek zahájil sjezd a ve své zprávě shrnul činnost strany od posledního sjezdu v dubnu 1936. Uvítal všechny zástupce politických stran NF, jednotných svazů a delegátů z ciziny. První den bylo na programu zvolení čestného i pracovního předsednictva. Pozdravný telegram byl zaslán oběma nejvyšším státním představitelům E. Benešovi za ČSR a J. V. Stalinovi za SSSR. Po ministrovi vnitra vystoupil M. Djilas se svým pozdravem KS Jugoslávie. Patřil k významným členům

¹⁰⁵ Nová Svoboda, r. II., č. 75, 29. 3. 1946, s. 1.

¹⁰⁶ *Statues of the Communist party of Czechoslovakia*, Praha 1987, s. 8–9.

¹⁰⁷ MERVART, J. – MUSILOVÁ, D.: *Dokumenty k dějinám Komunistické strany Československa*, 2006 Hradec Králové, 15–22 s.

komunistické stany již od dob meziválečných, ale na pozadí sovětsko-jugoslávské roztržky v 50. letech vystoupil s tvrdou kritikou komunismu. I přesto, že byl několikrát vězněn, ve své kritice neustal až do své smrti. Po M. Djilasovi své pozdravy pronesli také představitelé ostatních KS.

Následovaly projevy ostatních členů stran NF. Za sociální demokraty vystoupil B. Laušman, který zdůraznil, že politická koncepce NF, ve které hrála KSČ význačnou roli, přispěla k urychlení konsolidace ve státě a spojila zájmy národa se zájmy socialismu. Dr. P. Zenkl za národní socialisty přijal vhozený ručník v rámci soutěže v práci pro republiku. Dále vyjádřil své přání, aby strany pokračovaly ve spolupráci i v době předvolební a vedly férový volební boj. M. Trojanová za lidovce zdůraznila silící roli žen v politickém dění a ministr financí V. Šrobár pozdravil sjezd za nově tvořící se Stranu slobody na Slovensku.

Nechyběly ani pozdravy Svazu osvobozených politických vězňů, SČM, JSČZ, Junáka a dalších organizací. Za ROH se ujal slova poslanec Erban a vyslovil tezi, že ve svobodných odborech nemá místo ani parita, ani koaliční systém, ale jen ten, kdo dovede získat důvěru pracujícího lidu svou nesmlouvavou socialistickou politikou. Nezapomněl také zdůraznit roli A. Zápotockého v odborovém hnutí.

Z výše uvedeného výkladu vyplynulo, že VIII. sjezd KSČ již nebyl jen událostí stranickou, ale také státní a mezinárodní. Na účasti 13 zahraničních delegátů KS lze sledovat postupné utváření socialistického bloku kontrolovaného SSSR.

Druhý den sjezdu byl v režii znovuzvoleného předsedy strany K. Gottwalda, který ve svém referátu zhodnotil práci KSČ a osvětlil hlavní linie politiky za období posledních deseti měsíců. Plán přestavby a výstavby nového ČSR se měl i nadále opírat o Košický vládní program, na kterém měly spolupracovat všechny strany NF. Neméně důležitým úkolem bylo dokončení očisty národního života, odsunu Němců a

akce výměny obyvatelstva z Maďarska. I nadále měla strana pokračovat v zestátnování klíčového průmyslu a převzetí majetkových podstat Němců, Maďarů a kolaborantů. Vedle zestátněného sektoru mělo fungovat i široké pole soukromého podnikání, které bylo však po únoru 1948 úplně zlikvidováno. Válkou postižené hospodářství komunisté léčili prostřednictvím již zmíněné kampaně v podobě daru milionu odpracovaných hodin pro republiku. Akutní problém představovalo osídlení pohraničí a úprava vzájemného poměru Čechů a Slováků v nové republice. Nejdůležitějším cílem strany bylo kodifikovat dosavadní výdobytky lidově demokratického režimu v připravované ústavě.

V Gottwaldově politické zprávě byla citelná vyčkávací taktika komunistů před volbami. Jejich jediným a neměnným cílem, který samozřejmě v jeho projevu obsažen nebyl, zůstávalo provedení převratu a nastolení komunistické diktatury. Volby rozhodly o sovětizaci ČSR, kdyby v nich komunisté nezvítězili, s velkou pravděpodobností by došlo k násilnému převratu za pomoci SSSR. Vzájemná spolupráce v rámci NF měla pouze deklarativní ráz, což demonstrovaly předvolební boje a následný rozpad socialistického bloku.

Stejně jako došlo k znovuzvolení K. Gottwalda za předsedu strany, došlo i k potvrzení R. Slánského v pozici generálního tajemníka strany. Ten ve svém referátu věnoval pozornost činnosti strany od VII. sjezdu až do současnosti. Zdůraznil roli komunistů ve válečném období a nešetřil kritikou První čs. republiky a nacistického režimu. Následovalo zvolení představitelů ÚV a jednotlivých komisí.

Po politickém referátu následovaly pozdravy delegací ze všech koutů republiky. Delegace věnovaly K. Gottwalda různé dary. Okres Frývaldov zastupovali tři soudruzi Kašpar, Večera a Kaminský. Předsedovi KSČ předali kamennou leštěnou mísu s nápisem: „VIII. sjezd KSČ“.

Důležitá byla také situační zpráva o působení KSČ v XVIII. kraji Moravská Ostrava, jehož součástí byl i okres Frývaldov. K 15. 3. měl kraj 681 987 obyvatel, z toho 8, 25% bylo organizováno v KSČ. Komunisté spravovali již 95% správních komisí. Cílem bylo stranu politicky a organizačně upevnit a především zajistit její vítězství v nadcházejících volbách. Frývaldov byl zmiňován jen v souvislosti s kulturní činností, respektive s plánováním stavby kulturního domu, pořádáním zájezdů divadelních souborů, výstavou o zvrstvech nacismu a také s vybavením knihoven, stavbou internátu a dětských jeslí.

Na počest sjezdu byla zahájena získávací kampaň a již před sjezdem strana splnila plánované penzum v dosažení milionu členů. Kraj Moravská Ostrava věnoval republice jako dar 8 273 nových členů. Okres Frývaldov měl do voleb získat 700 nových členů, ale tato očekávání předčil a v získávací kampani skončil na prvním místě v kraji. Paradoxem bylo, že Liberecký kraj dosáhl v získávací kampani nejvíce členů ze všech, protože v období protektorátu bylo město pod Ještědem centrem nacistické moci.

Jako neúspěšná se jevila celostátní agitace primárně v řadách rolníků, živnostníků a inteligence. Tuto skutečnost nám potvrzuje sociální rozvrstvení členské základny. Naprostá většina členů byla organizována v řadách dělnictva (57,7%). Rolníci tvořili jen 12,8%, živnostníci 4, 1% a inteligence byla zastoupena 9,2%.

V 1 120 obcích stále chyběla místní organizace KSČ a to převážně v pohraničí. Strana budovala širokou síť desítkových důvěrníků, aby zlepšila komunikaci se základními organizacemi. Jednalo se o liknavém postupu lidových soudů a kritizoval se postup národních socialistů a lidovců v některých záležitostech NF.

Ve zbývajících dnech byla v jednotlivých výstupech zhodnocena práce strany na poli zemědělství, kultury, organizace a živnostenské činnosti. Všechny referáty VIII. sjezdu se staly základními směrnicemi pro další politickou linii strany.

Z průběhu sjezdu byla citelná fixace a orientace na spojenectví se SSSR. Komunisté razantně odmítali nařčení z totalismu. KSČ lživě propagovala politickou, ideovou i náboženskou svobodu. Zdůrazňovala, že nechce přejmout stalinistický model, ale chce novou republiku budovat na základě modelu národního socialismu. Nástup komunistů byl v jejich terminologii prezentován jako zajištění kontinuity v historickém vývoji ČSR. V této době se ještě odkazovali na dílo E. Beneše a T. G. Masaryka. Jenže nepsanou pravdou bylo, že se KSČ už od roku 1929 slepě orientovala na Moskvu. Šířili ideu slovanské vzájemnosti a spolupráce se západními i socialistickými zeměmi.¹⁰⁸ Po VIII. sjezdu se z KSČ stala jedna z nejsilnějších komunistických stran ve střední Evropě. Následující vývoj nám ukázal významnost tohoto sjezdu nejen pro vítězství strany ve volbách. Sjezd byl ukončen 31. 3. projevem K. Gottwalda.¹⁰⁹

5. 4 Květnové volby a jejich dopad na Frývaldovsku

V rámci voleb sestavily všechny politické strany stále volební seznamy. Všechny se také vyslovily pro vázané kandidátní listiny. Lidé tak primárně volili stranu a až v druhé řadě danou osobu. Zaveden byl také systém prázdných lístků, aby voliči mohli vyslovit svůj nesouhlas s vládou.¹¹⁰

¹⁰⁸ GOTTWALD, K.: *Proti fašismu a válce, za lidovou demokracii a socialistickou revoluci*, Praha 1986, 237–252 s.

¹⁰⁹ Zemský archiv Opava, *Sbírka archiválií z činnosti organizací KSČ na Ostravsku 1945–1965*, karton 5, inv. č. 30, Materiály k VIII. sjezdu KSČ 28. – 31. 3. 1946.

¹¹⁰ Nová Svoboda, r. II., č. 28, 2. 2. 1946, s. 1.

Zdařilý průběh VIII. sjezdu a májových oslav podpořil vítězství KSČ v prvních poválečných volbách. Komunisté ve volbách získali na celostátní úrovni 2 205 658 hlasů z celkových 5 490 696, což představovalo 40,17%. V kraji Moravská Ostrava komunisté dominovali se ziskem 152 135 hlasů, což představovalo 38%.¹¹¹ Na Moravě a ve Slezsku získala strana ze 45 okresů převahu ve 25.¹¹²

Ostatní strany NF se svou volební kampaní nemohly měřit s dobře organizovanou propagační činností komunistů. Výsledky květnových voleb definitivně odstranily proklamované paritní zastoupení stran ve správě.

26. 5. 1946 se zrodilo slavné vítězství komunistů, kteří své oponenty ve volbách nechali daleko za sebou. 6. 7. 1946 definitivně ukončila svoji činnost OSK, která byla na základě květnových voleb do ÚNS nahrazena ONV. Ve frývaldovském okrese voliči odevzdali celkem 11 600 hlasů, z toho KSČ získala 5931, ČSNS 2340, ČSSD 2 004 a ČSL 1 325. Na okresní úrovni tedy strana získala celkem 51% hlasů a zároveň nadpoloviční většinu ve 24 obcích. V ostatních obcích, ve kterých nezískali komunisté absolutní většinu, vytvořily ostatní strany protikomunistický blok. Komunisté poukazovali na to, že je to v rozporu s jednotnou politikou v rámci NF. Z 32 dostupných mandátů obsadila strana 17 z nich. Národní socialisté byli v ONV zastoupeni šesti, sociální demokraté pěti a lidovci čtyřmi členy. V rámci první ustavující schůze došlo k volbě předsedy, tří místopředsedů a rady ONV.¹¹³

Rada ONV byla tvořena 11 členy, z toho šesti komunisty, dvěma národními socialisty a sociálními demokraty a pouze jedním lidovcem. Kromě pozice předsedy

¹¹¹ Hraničář, č. 22 (45), r. 1946 ze dne 31. 5, s. 1.

¹¹² Nová Svoboda, r. II., č. 129, 2. 6. 1946, s. 1.

¹¹³ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 62, Členové ONV, doplňování a odvolávání členů 1945–1949.

a třetího místopředsedy ONV strana obsadila také všechny klíčové referáty.¹¹⁴ Referátů při ONV bylo ustanoveno 12 a k tomu 16 komisí. Komise byly pětičlenné, v každé byli komunisté reprezentováni dvěma členy a ostatní strany v nich měly po jednom zástupci.¹¹⁵ De facto došlo k potvrzení hegemonního postavení komunistů v okresní správě.

Komunisté diktovali svoji politiku uvnitř ONV ostatním stranám. Národní socialisté a lidovci na to reagovali vytvořením protikomunistického bloku. Sociální demokraté se zpočátku v ONV orientovali spíše na spolupráci s KSČ. Obě strany vyslovily nárok na pozici prvního a třetího náměstka, ale nezískaly potřebné 2/3 hlasů. Za předsedu byl 20 hlasy zvolen Z. Slezák. První místopředseda získal taktéž 20 hlasů a stal se jím sociální demokrat F. Kluger. Druhým místopředsedou byl zvolen národní socialista A. Kubiš. Třetí místopředseda se neměl volit, automaticky ho měla získat strana, která vyšla na prázdno, tedy lidovci. Komunist V. Nebola však protestoval, protože lidovci se sdružili s národními socialisty. Nakonec post třetího náměstka získali komunisté v osobě K. Břetislava. KSČ nakonec zamítla požadavky národních socialistů a lidovců na posty prvního a třetího náměstka, protože byly obě strany po sloučení chápány pouze jako jedna strana.¹¹⁶

Vládní nařízení z 27. 5. 1946 nařídilo, aby se v obcích kde se odevzdalo nejméně 50 hlasů při volbách do ÚNS, změnilo MSK na MNV.¹¹⁷ Správní okres Frývaldov měl 40 obcí, z toho ve 32 vznikly na základě voleb do ÚNS MNV. V jedné obci stále fungovala místní správní komise a sedm zbývajících spravovaly

¹¹⁴ SOkA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 1, inv. č. 2, II. Okresní konference Jeseník 23. 2. 1947.

¹¹⁵ KUHN, H.: *Der Kommunismus in der Tschechoslowakei*, Köln 1965, s. 236–237.

¹¹⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 136, inv. č. 120, Zápisy z pléna OSK a ONV 1946–1948.

¹¹⁷ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 135, inv. č. 119, Zápisy z rad OSK a ONV 1945–1948.

osoby správních komisařů. I po volbách tedy nebyly v některých obcích vytvořeny MNV.¹¹⁸

Na základě výsledků voleb došlo k ustanovení obnoveného MNV ve Frývaldově. Po volbách panovala v místní správě diametrálně odlišná situace než v ONV. Ačkoliv KSČ volilo více než 40% voličů, nezískala zastoupení v předsednictvu, vlivem utvoření protikomunistického bloku lidovců a národních socialistů.¹¹⁹ V místní správě se tedy podařilo obstrukcemi blokovat činnost komunistů. Z celkových 36 mandátů získala 15 KSČ, 12 ČSNS, šest ČSSD a tři ČSL.¹²⁰ Personální obsazení mluvilo ve prospěch protikomunistického bloku, i když funkci předsedy zastával komunist M. Sochor.¹²¹ Národní socialisté získali nakonec post prvního místopředsedy v osobě F. Panta. Druhým místopředsedou se stal A. Gelnar za sociální demokraty a třetí pozici zastával A. Bartoš, který byl zvolen za KSČ, ale záhy její řady opustil. V radě byly obě strany KSČ a ČSNS zastoupeny shodně po čtyřech zástupcích. Doplnili je sociální demokraté se dvěma a lidovci s jedním členem.¹²² Předseda M. Sochor si stěžoval uvnitř MNV na izolaci nejen ze strany opozice, ale i ze strany vlastních soudruhů. Akutním problémem se do budoucna stala právě spolupráce MNV ve Frývaldově s nadřazenou instancí ONV.¹²³

Jasně vítězství komunistů ostatní strany překvapilo. KSČ zvítězila ve volbách, protože dokázala ve svém programu skrýt své pravé intence a také protože její program působil nekomunistickým dojmem. Ostatní strany doufaly, že komunisté budou tento program prosazovat i v praxi. Jednalo se však pouze o dojem.

¹¹⁸ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

¹¹⁹ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 5, Parlamentní volby 1946.

¹²⁰ SOKA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 13, inv. č. 99, Čestné občanství a potřeby města Jeseník 1947.

¹²¹ SOKA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 7, Zprávy o schůzích místních organizací v okrese Jeseník 1946–1947.

¹²² Hraničář, č. 29 (52), r. 1946 ze dne 19. 7, s. 1.

¹²³ SOKA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 7, inv. č. 29, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1947–1948.

K vítězství KSČ v roce 1946 značně přispěli také noví osídlenci v pohraničí. Odsunutí Němce v Sudetách vystřídali Češi, Moravané, Slezané či Slováci. Vesměs se jednalo o nemajetné lidi. Za přidělenou konfiskovanou půdu od nich KSČ očekávala podporu ve volbách. Volební vítězství komunistů vyústilo v tzv. třetí vládu Národní fronty, které předsedal komunista K. Gottwald.

Enormní fixace KSČ na osobu předsedy vlády K. Gottwalda představovala období kultu osobnosti J. V. Stalina v SSSR. Strana konala různé akce oslavující jeho přínos straně. Například k jeho padesátým narozeninám byly ve všech komunistických organizacích zakládány tzv. Gottwaldovy knihovny. Frývaldovský okres se v této soutěži umístil na prvním místě v republice se zřízenými 68 knihovnami.¹²⁴ V rámci této akce byl založen také Gottwaldův kulturní fond, ale členové přistupovali k placení jakýchkoliv příspěvků velice liknavě. V listopadu 1946 komunisté navíc uspořádali společnou oslavu narozenin předsedy vlády. Sociální demokracie se jí odmítla zúčastnit s odůvodněním, že se jednalo o výhradně komunistickou oslavu, které byl předseda příslušníkem.¹²⁵

MNV v Jeseníku projednával od roku 1947 návrh na jmenování prezidenta E. Beneše a předsedy vlády K. Gottwalda za čestné občany města. V červnu 1948 prezident abdikoval a jeho jmenování bylo nakonec zamítnuto. K jmenování nového prezidenta K. Gottwalda čestným občanem města Jeseník došlo 28. 10. 1948 na třicáté výročí vzniku ČSR. Zároveň byla na jeho počest přejmenována nábrežní ulice na Gottwaldovo nábreží.¹²⁶

¹²⁴ SOkA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 7, Zprávy o schůzích místních organizací v okrese Jeseník 1946–1947.

¹²⁵ SOkA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 8, Korespondence OS v Jeseníku s KS v Opavě a ÚS v Praze.

¹²⁶ SOkA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 13, inv. č. 99, Čestné občanství a potřeby města Jeseník 1947.

5. 5 Rostoucí napětí uvnitř NF a cesta k únoru 1948

Prezident E. Beneš ve svých projevech přesvědčoval demokraticky smýšlející okruh politiků, že těsná volební většina nedává komunistům právo vládnout zbytku národa. Vláda NF i nadále měla spočívat ve spolupráci všech politických stran. Pokud ministerský předseda vyhlásil boj za většinu národa, neznamenal to boj za nastolení diktatury proletariátu. KSČ chtěla pouze upevnit vládu NF a bojovat proti pozůstatkům z První čs. republiky. KSČ neměla chtít vládnout sama.¹²⁷ Únor 1948 prezidentovi velice razantně ukázal, že se nemohl ve svých prognózách více mýlit.

Vláda K. Gottwalda po volbách představila budovatelský program obsahující plán hospodářské obnovy a vyhlásila tzv. Hradecký program, v němž prosazovala, aby „půda patřila těm, kdo na ní pracují“. Základním ekonomickým konceptem se stal po vzoru Sovětského svazu dvouletý plán. Po volebním úspěchu KSČ se už začala citelně projevat strategie komunistů, která zasahovala do všech oblastí života místní společnosti.

Na místní úrovni došlo ke svolání okresní národohospodářské konference, která měla dvouletku přizpůsobit poměrům v okrese Frývaldov. Součástí plánů bylo také organizování různých brigád například na opravu hospodářských strojů nebo výpomoc při sklizni. V rámci daru odpracovaných hodin republiky uskutečnila strana v okrese sedm strojních brigád, při kterých se odpracovalo 1 282 hodin. Zemědělské brigády potom odpracovaly 7 931 hodin. Celkově se na okresní úrovni zorganizovalo 88 brigád a odpracovalo 21 244 hodin. Jednalo se o jeden z propagandistických manévřů strany, který si kladl za cíl vytvořit zdání, že komunistům nejde jen o vlastní politický profit, ale o zlepšení životní úrovně všech občanů. V komunistické

¹²⁷ Hraničář, č. 17, r. 1947 ze dne 31. 5, s. 1.

rétorice se uvádělo za hlavní cíl dvouletky štěstí, spokojenost a blahobyt člověka.¹²⁸ Cílem 2LP v okrese Jeseník se mělo stát odstranění nejakutnějších problémů, které negativně omezovaly rozvoj místní společnosti.

V okrese se naplno projevila primárně špatná zemědělská politika. Statky spravovali ve velké míře lidé, kteří hospodaření vůbec nerozuměli. Tato situace byla navíc umocněna obrovským suchem v roce 1947, které negativně ovlivnilo sklizeň. Strana přišla s plánem na školení nezkušených zemědělců. Odborníci byli vyzváni, aby vybrali ze svých řad členy komise pro školení zemědělců. Místní správa se snažila být nápomocná i při asimilaci nově příchozích osídlenců v pohraničí. V plném proudu bylo také znárodnění zbývajících klíčových odvětví. Konkrétně se jednalo o zestátnění všech hotelů, plynárny, kina a v neposlední řadě místních lázní.

Druhá polovina roku 1946 přinesla uskutečnění hlavní vlny odsunu Němců z okresu. Odsunem zhruba 50 000 Němců vznikly obrovské hospodářské problémy spojené hlavně s nedostatkem pracovní síly. KSČ marně vybízela k zvýšení pracovní morálky ve snaze tento nedostatek odstranit. Proti soukromníkům, kteří nebyli ochotní pracovat pro kolektivní dobro, uvalila strana obrovské sankce v rámci zákona proti šmelině.¹²⁹

Nadále také trvala přemíra pracovních sil koncentrovaných v administrativě, což bránilo převodu přebytečných veřejných zaměstnanců z neproduktivních pozic hlavně do zemědělství a průmyslu. Týkalo se to i enormního počtu zaměstnanců v místních lázních. Okres trpěl převážně akutním nedostatkem inteligence z řad učitelů, doktorů a právníků, proto ONV trvalo na tom, aby se pozastavil odsun

¹²⁸ SLÁNSKÝ, R.: *Za vítězství socialismu: Stati a projevy 2. 1945–1948*, Praha 1951, 100 s.

¹²⁹ SOKA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karta 1, inv. č. 2, II. Okresní konference Jeseník 23. 2. 1947.

německých intelektuálů. Stále přetrvávala také nejistota z převodu majetků v národní správě do soukromých rukou.¹³⁰

Místní pobočka SNB si stěžovala na liknavý přístup ve vyřizování bezpečnostní agendy u ONV. Okresní výbor navíc podporoval negativní vnímání příslušníků SNB u místní společnosti. K tomu se množily stížnosti na vedení v jednotlivých obcích, kde funkcionáři neplnili své povinnosti. Obyvatelé také často kritizovali stranický klíč při přerozdělování majetku po Němcích. Nejlepší majetek byl protekcčně přidělován i nadále členům KSČ.¹³¹

Okres stále trpěl dopravními problémy kvůli špatnému vlakovému spojení s Ostravou a Opavou. Situace se výrazněji nezlepšila ani v zásobování, proto se v okrese velmi rozšířil černý obchod. K tomu se přidal problém s alkoholismem. Nedostatek potravin v obchodech byl totiž kompenzován obrovskými zásobami alkoholu. Vlivem alkoholového moru docházelo ve velké míře také k častým rozvodům. Špatné přerozdělování zboží mezi obchodníky vedlo k zvýhodňování jen určitých jedinců. Zboží lepší jakosti se do okresu vůbec nedostávalo.

Ve zdravotnictví chyběl dostatek českých lékařů a porodních asistentek. Na mladé doktory si lidé stěžovali pro jejich nedostatečnou kvalifikaci. Okresní nemocnice měla druhý nejhorší statut v čs. zdravotnictví a hrozilo její zrušení. Stavba nové nemocnice byla plánována na jaro 1948.

Ve školském sektoru byla situace podobná. Ve Frývaldově byl hlavní překážkou ve školství nedostatek učitelů a odpovídajících budov. Ve městě fungovala škola měšťanská, obecná a gymnázium. Cílem místní správy bylo konfiskovat školské budovy, které byly majetkem kláštera. V klášteře sídlil německý

¹³⁰ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 136, inv. č. 120, Zápisy z pléna OSK a ONV 1946–1948.

¹³¹ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

řád Uršulinek. Německé sestry měly být odsunuty, ale to nebylo prozatím povoleno. Řád byl zrušen až po nástupu komunistické diktatury k moci v roce 1948.¹³²

Navíc město nemělo odpovídající kanalizaci, vodovodní síť a také se prohloubila bytová a mzdová krize. Frývaldov nejvíce spoléhal na horský ráz Jeseníků spojený s turistickým ruchem a lázeňstvím. V průmyslu dominovalo textilní a kamenické odvětví.¹³³

Problém byl i s distribucí novin, které se do oběhu dostávaly se značným zpožděním. Největší odběr v okrese měl Hraničář 1 400 kusů, špatně si nevedla ani Nová svoboda 846 kusů a Rudé právo 326 kusů. Komunistickému tisku nedokázaly v okrese konkurovat ostatní stranické periodika. Tato nadvláda komunistických médií v okrese vedla k zosílení cenzury a úplnému zakázání šíření zahraničních nebo západně orientovaných novin. Tímto způsobem byly zakázány noviny „Hlasatel“ vydávané v Chicagu, „Europa Amerique“ vydávaná v Bruselu, „Daváj, Daváj“ tištěné ve Stockholmu a také „Kanadský Slovák“ vycházející v Montrealu. Tyto periodika byla zakázána s odůvodněním, že hanobí celistvost republiky, napadají její demokratický ráz a popuzují proti zahraniční politice ČSR.¹³⁴

KSČ začala v rámci plnění politické linie stanovené VIII. sjezdem a na základě výsledků květnových voleb intenzivně pracovat prostřednictvím mimořádných lidových soudů také na očištění pohraničí. Tento soudní mechanismus využila k odstranění svých politických oponentů a primárně k útoku na dosud neodsunuté německé obyvatele. Nejčastěji se u lidových soudů řešila obvinění z období okupace, jmenovitě za členství v organizaci Freikorps, NSDAP nebo za

¹³² SOkA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 13, inv. č. 99, Čestné občanství a potřeby města Jeseník 1947.

¹³³ SOkA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 19, inv. č. 123, Zprávy o činnosti MNV Jeseník 1948.

¹³⁴ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1948*, Karton 1, inv. č. 61, Tiskové záležitosti, výnosy 1945–1948.

nespravedlivé udávání čs. občanů. K tomu se přidalo i obvinění z šíření nepravdivých zpráv v pohraničí a tresty za proněmecké výroky obyvatel.

Jedním z největších případů, který řešil místní lidový soud, bylo obvinění několika německých obyvatel z vyzrazení hospodářského tajemství o provozu firmy Regenhardt & Reymann rakouské konkurenci. Po válce byla tato textilní firma přejmenovaná na Tkalcovnu a úpravu jemného lnu v Jeseníku. Konkrétně se jednalo o tři německé příslušníky E. Sturmovou, F. Schuberta a K. Hoffmana. Dále byli žalováni i z poskytnutí pomoci při ilegálním útěku několika německých obyvatel do Rakouska. Zmíněné osoby měli údajně v zahraničí navázat kontakt s organizací odsunutých sudetoněmeckých Němců.

Cílený útok komunistů proti Němcům se v okrese podstatně dotkl také místních farářů. Útoky na církevní hodnostáře ukazovaly v rané fázi nesnášenlivost komunistů k náboženství, kteří ho chápali jako konkurenční ideologii. Faráři byli obecně obviňováni z uchovávání majetku po odsunutých Němcích a na farách měli organizovat schůze ilegálních fašistických skupin.¹³⁵

Vyšetřováním německého faráře A. Starkera působícího v Bílé Vodě bylo zjištěno, že vyučoval zdejší mládež náboženství bez povolení. Schůzky konané za tímto účelem měly být svolávány s cílem ideologicky působit na místní mládež. V negativním působení na mládež měl faráři pomáhat i místní kaplan R. Tenzer, který byl taktéž německého původu. Komunisté již dříve požadovali jeho odsun, protože v Bílé Vodě propagoval německou kulturní činnost.¹³⁶ Farář v Ramzové byl zase stíhán za prohlášení, že: „Čechy jsou prohnílé komunismem a dvouletý plán

¹³⁵ SOkA Jeseník 1945-1960, *Okresní soud Jeseník 1929–1949*, karton 274, inv. č. 1015, Mimořádné lidové soudy 1945–1947.

¹³⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 61, Tiskové záležitosti, výnosy 1945–1948.

nebude splněn, poněvadž není požehnán od Boha!“¹³⁷ Za projevenou solidaritu k německým farářům byli často souzeni členové strany lidové, čímž se komunisté snažili zaútočit na jejich integritu v očích českého obyvatelstva.¹³⁸

To byly pro představu jen některé justiční případy, které se často staly nástrojem komunistů ve vyřizování osobních účtů a hlavně k eliminaci neodsunutých Němců. Naprosto absurdní byly až drakonické tresty za některé prohřešky, které bychom v dnešní době ani v soudní síni neřešili.¹³⁹

Politickou linii pro druhou fázi ve vývoji KSCŠ stanovila okresní konference v roce 1947. V pořadí už druhá konference KSCŠ se konala 23. 2. 1947 v 9 hodin v hotelu Jeseník ve Frývaldově. Jednání se celkem zúčastnilo 74 delegátů základních organizací, 22 členů okresních výborů a 26 přizvaných hostů. Schůzi opět řídil předseda OV strany R. Kaminský. Účastníci zhodnotili dosavadní plnění politické linie a pro nastávající období stanovili nové cíle.

Program jednání řešil především hospodářskou situaci, kde se mělo prosazovat plnění dvouletého plánu. Dále se projednávalo dotvoření sítě závodních organizací v místech, kde ještě nefungovaly. Dbát se mělo na to, aby členové strany i závodů navštěvovali schůze řádně. Komunisté zdůraznili význam poměru civilního obyvatelstva k armádě a povinnost každého vojáka účastnit se politického života. I nadále kontrolovat dodržování odběru tisku a rozšiřovat komunistický tisk Hraničáře, Novou svobodu i Rudé právo do nestraničských kruhů. Na závěr byla straně vytýkána nedostatečná práce v řadách mládeže a neustále se objevující vyrovnávání osobních účtů ve stranickém životě. Prostředkem v kádrování mládeže se stal SČM, který měl

¹³⁷ Hraničář, č. 26, r. 1947 ze dne 2. 8, s. 1.

¹³⁸ SOkA Jeseník, KSCŠ – OV Jeseník 1945–1960, karton 7, inv. č. 29, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1947–1948.

¹³⁹ SOkA Jeseník, MNV Jeseník 1945–1991, karton 11, inv. č. 87, Trestní listy 1946.

formovat politicky uvědomělou mládež. Členové se měli intenzivněji organizovat také v tělovýchovné organizaci Sokol.

V řadách nekvalifikovaných dělníků bylo důležité probudit zájem o odborové hnutí. Odbory a místní organizace se postupně dostávaly pod kontrolu komunistů, což zapříčinilo likvidaci jejich nezávislosti. Kritice podlehlá malá aktivita Svazu přátel SSSR ve Frývaldově, protože první schůze se konala až 2. 3. 1946.¹⁴⁰ Strana měla prvořadý úkol také v tom, aby zajistila místním organizacím přímé spojení se zástupci KSČ u ONV.

V roce 1947 došlo k definitivnímu zrušení správních komisí a správa přešla do rukou NV. Rezoluce VIII. sjezdu se stala programem pro další postup a činnost okresního výboru KSČ. Straně se povedlo aktivizovat masy k májovým oslavám, které se opět konaly v pěti největších městech okresu a celkem se jich zúčastnilo až 7 600 lidí. OV KSČ navíc uspořádal v létě 1947 okresní slavnost, které se účastnil zástupce ÚV a šéfredaktor Rudého práva Vilém Nový. Projev na náměstí v Jeseníku si vyslechlo cca. 1 200 lidí. Na tuto akci byla pozvána také delegace z Polska v rámci utužování dobrých sousedských vztahů.

S rostoucím mezinárodním napětím se podstatně měnila i politika KSČ v místních podmínkách. Po volbách už nebylo možné spory mezi stranami řešit v rámci společných jednání NF, protože se začaly projevovat pravé intence KSČ směřující k ovládnutí místní společnosti. Na rozpadu socialistického bloku můžeme demonstrovat stále se zhoršující spolupráci KSČ s národními socialisty a v druhé řadě i se sociálními demokraty, kde se začali výrazněji prosazovat jednotlivci pravicového křídla. Lidovci měli po volbách v okrese mocensky nejslabší pozici a na zdejší dění měli pouze marginální vliv. Jejich členskou základnu tvořili převážně

¹⁴⁰ SOKA Jeseník 1945-1960, *Svaz čs. – sovětského přátelství 1946–1960*, karton 1, inv. č. 9, Zápisy ze schůzí OV SČSP 1946–1951.

ženy a přistěhovalci z nábožensky založených regionů. Strana neměla vlastní program a orientovala se na společný postup s národními socialisty.

Podle komunistů chtěli národní socialisté převzít vedoucí roli KSČ v okrese. Strana měla také usilovat o ovládnutí oslabeného sociálně demokratického tábora. V jejích snahách ji měli finančně podporovat velkoobchodníci a živnostníci, kterým KSČ vyhlásila otevřený boj. Oplátkou za to jim měli národní socialisté zajistit výsadní hospodářské postavení a hájit jejich soukromé vlastnictví. Národní socialisté zase obvinili sociální demokracii z opoziční politiky a oportunistu, který postupně nasměroval stranu do područí komunistů.¹⁴¹

KSČ se stala jediným vedoucím politickým činitelem v okrese. Koordinační výbory, které měly zajistit vzájemnou spolupráci mezi stranami, fungovaly jen na oko. Naprosto opačná situace stále panovala v MNV ve Frývaldově, kde komunisté museli bojovat s náparem národních socialistů, snažili se proto do jisté míry obnovit spolupráci na bázi socialistického bloku. Komunisté nezískali v květnových volbách naprostou většinu, proto se orientovali na součinnost se sociálními demokraty. Tato spolupráce měla pouze deklarativní ráz, až by komunisté získali většinu ve volbách, zamýšleli aktivizovat levici v řadách sociální demokracie a následně ji ovládnout.

Vzájemnou spolupráci ale komplikovaly časté spory mezi oběma stranami. Komunisté se často uchýlovali k zamítání národního správcovství příslušníků sociální demokracie. Sociální demokraté na tento popud zahájili boj za získání pozice bezpečnostního referenta.

Vyvrcholením útoků komunistů byla rezignace jednoho z významných představitelů sociální demokracie F. Klugera. V lednu 1947 proti němu bylo zahájeno soudní řízení na základě obvinění KSČ ze šmelinářství. Obvinění se

¹⁴¹ SOkA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 1, inv. č. 2, II. Okresní konference Jeseník 23. 2. 1947.

neprokázala a F. Kluger se mohl vrátit do funkce prvního náměstka při ONV. Již po volbách totiž došlo k tuhému boji o tento post a komunisté se nechtěli smířit s jeho ztrátou. V březnu 1947 komunisté dosáhli svého, když byl F. Kluger v této pozici nahrazen F. Janákem.¹⁴²

I navzdory uvedeným případům zahájili v červnu 1947 společné jednání zástupci výboru KSČ a ČSSD. Předseda výkonného výboru a nově ustanovený první místopředseda ONV F. Janák nesouhlasil s prokomunistickou orientací a na protest rezignoval ze všech svých funkcí. Komunistům se konečně otevřela cesta k získání této pozice.¹⁴³

V září 1947 vyvrcholila oficiální jednání mezi zástupci obou stran. Obě stany se ústně dohodly na společném postupu v zásadních otázkách politického a hospodářského rázu. Dále na součinnosti v místních a závodních organizacích a na společných schůzích klubů při NV. Strany si měly také garantovat, že nebudou přijímat přeběhlíky.¹⁴⁴

Společná jednání však narušil výstup opilého člena sociální demokracie L. Vaška, který vulgárně odmítl spolupráci s komunisty. Pravicové křídlo sociální demokracie na jednání také vyjádřilo svůj nesouhlas s prokomunistickou orientací strany. V NF se chtěli raději zaměřit na spolupráci s národními socialisty. K tomu všemu nebyl odsouhlasen komunistický návrh zákona o milionářské dávce, ale pro masovou podporu byl na novém jednání o měsíc později nakonec prosazen.¹⁴⁵

¹⁴² SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inventární číslo 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

¹⁴³ SOkA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 4, Kádrové záležitosti 1946–1947.

¹⁴⁴ SOkA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 7, inv. č. 29, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1947–1948.

¹⁴⁵ FILIP, V.: *Období národní a demokratické revoluce*, in: *Devadesátiletá cesta*, Praha 2011, s. 76–82.

Vzájemné partnerství mezi stranami vázlo i nadále. Na konci roku 1947 podal předseda OV ČSNS L. Barnet obvinění proti bezpečnostnímu referentovi z KSČ L. Kučerovi ve věci zneužití úřední moci. Při vyšetřování z podezření zapojení do černého obchodu ho bezpečnostní referent nechal držet na stanici SNB celých 36 hodin a pak ho nechal přemístit do soudní vazby, aniž by proti němu předložil trestní oznámení.¹⁴⁶ Trestní řízení proti L. Kučerovi bylo sice pro nedostatek důkazů zastaveno, ale ve své funkci byl nahrazen Dr. A. Čápem z řad ČSSD. Sociální demokraté nakonec dosáhli v boji o tento post zadostiučinění. Potom co komunisté opakovaně obsazovali takhle důležitou pozici nedůvěryhodnými osobami, bezpečnostní referát po zásluze ztratili. Pro komunisty byla ztráta tohoto referátu naprosto nepřijatelná a tuto skutečnost nesli jen velice nelibě. Strana si nově stanovila cíl, že při sestavování nové kandidátky musí být opatrnější a své členy více prověřovat. Na vině však bylo to, že se komunisté po válce spřáhli s osobami s nechvalnou pověstí a kriminální minulostí. Na oplátku KSČ zamítla sociálním demokratům žádost o národní správu hotelu Slezský dům, který chtěla strana využít ke konferenčním účelům.¹⁴⁷

Komunisté předpokládali, že na podzimním sjezdu zvítězí uvnitř ČSSD její levicové křídlo. V listopadu 1947 byl však na sjezdu v Brně místo dosavadního prokomunisticky orientovaného Z. Fierlingera zvolen za předsedu strany B. Laušman. Komunisté si po této prohře uvědomili nutnost posílit vliv levice uvnitř sociální demokracie. ČSSD navíc zpochybnila činnost L. Jankovcové v pozici ministryně průmyslu, protože otevřeně podporovala Fierlingerovu politiku úzké spolupráce s komunisty. Po únorovém převratu se aktivně podílela na sloučení

¹⁴⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 6–10, inv. č. 72, Správní komisaři, správní komise a členové NV 1945–1948.

¹⁴⁷ SOkA Jeseník, *ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 8, Korespondence OS v Jeseníku s KS v Opavě a ÚS v Praze.

sociální demokracie s KSČ.¹⁴⁸ Bohužel ani po vítězství pravicového křídla sociální demokracie k významnějšímu obratu v jejich politice nedošlo.¹⁴⁹

Největším politickým skandálem, který otřásl celou místní společností, byla aféra prvního místopředsedy MNV a člena ČSNS F. Panta. V srpnu 1946 obdržel předseda ONV Z. Slezák citlivé fotografie erotického rázu zachycující F. Panta s jeho manželkou Marií. Předseda ONV začal pátrat, kdo mu tyto fotografie poslal. Během vyšetřování zjistil, že fotografie pořídil sám F. Pant a nechal si je vyvolat. Po vyvolání byly fotografie chybně zaslány na adresu ONV. Okresní vedení KSČ zahájilo důvěrné jednání s národními socialisty, protože F. Pant byl jedním z jejich významných funkcionářů. Samozřejmě komunisté tuto situaci využili ve svůj prospěch, když tajemník KSČ F. Harabiš uvedl tyto fotografie ve všeobecnou známost. F. Panta i jeho manželku, která pracovala jako místní učitelka, to dostalo do krajně nevhodné situace. Oba obratem podali na předsedu Z. Slezáka a tajemníka KSČ F. Harabiše žalobu podle zákona na ochranu cti. Komunisté kontrovali uveřejněním zprávy v Hraníčáři o údajné hospitalizaci F. Panta v ústavu pro duševně choré za doby Protektorátu. Na stranu národních socialistů se postavili sociální demokraté, kteří chtěli, aby se předsedou ONV stal místo Z. Slezáka jejich zástupce F. Kluger.¹⁵⁰

Rozsudkem z 1. 1. 1948 byl nakonec předseda odsouzen k 48 hodinám vězení a náhradě škody ve výši 913 Kč. Ve své funkci však setrval i nadále, protože žádosti na jeho odvolání nebylo vyhověno. Byl to jeden z nejostřejších útoků na představitele místních národních socialistů, jehož cílem nebylo zdiskreditovat jen osobu F. Panta, ale primárně pošpinit národně socialistickou stranu v očích místních

¹⁴⁸ SOkA Jeseník, KSČ – *OV Jeseník 1945–1960*, karton 7, inv. č. 30, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1948–1949.

¹⁴⁹ SOkA Jeseník, ČSSD – *OVV Jeseník 1945–1948*, karton 1, inv. č. 8, Korespondence OS v Jeseníku s KS v Opavě a ÚS v Praze.

¹⁵⁰ Hraníčář, č. 27, r. 1947 ze dne 9. 8., s. 1.

obyvatel. Ukázalo se, že tento incident paradoxně poškodil nejvíce národní socialisty, protože bezprostředně po uveřejnění této kauzy přeběhlo do řad KSČ 1 069 nových členů.¹⁵¹ Konkrétním příkladem může být odchod dlouholetého člena národních socialistů a předsedy JSČZ J. Kroupy. Komunisté to spojovali s morální krizí uvnitř ČSNS. Z útoku na osobu předsedy ONV vinili celou stranu a tvrdili, že se na schůzích národních socialistů mluví protistátně, čímž se strana ocitá na okraji velezrady.¹⁵²

Obvinění a útoky na osobu Z. Slezáka se za dobu výkonu jeho funkce dále množily. Národní socialisté se nenechali komunistickou agresivitou zastrašit a na Pantovu aféru v prosinci 1947 odpověděli interpelací na půdě parlamentu ve věci předsedy místního ONV Z. Slezáka. Předseda byl obviněn z toho, že svoji funkci vykonává bez patřičného osvědčení o státní a politické spolehlivosti. Toto obvinění nebylo před soudem prokázáno a komunisté celý tento případ označili za zinscenované divadlo se snahou poškodit místní komunistickou organizaci. Nová Svoboda označila protikomunistickou kampaň v jesenickém okrese za jednu z nejzuřivějších v celém ostravském kraji. Osoby, které v případě svědčily v neprospěch předsedy ONV, obzvláště bývalý člen KSČ A. Bartoš, byly po únoru 1948 vyloučeny z veřejného i politického života.¹⁵³

V otázce předsedy Z. Slezáka se později objevilo i obvinění z kolaborace v době protektorátu. KSČ přislíbila dodat dokumenty, které by tuto skutečnost vyloučily, ale neučinila tak. V národně socialistickém tisku byly otištěny výroky F. Náhlíka: „Předseda ONV Z. Slezák je kolaborant a patří odstřelit. Pomluvy, které se objevily v národně socialistickém tisku proti komunistům, jsou pravdivé. V opačném

¹⁵¹ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 6–10, inv. č. 72, Správní komisaři, správní komise a členové NV 1945–1948.

¹⁵² Hraničář, č. 35, r. 1947 ze dne 4. 10, s. 3.

¹⁵³ Nová svoboda, č. 299, r. 1947 z 24. 12.

případě by museli být jejich šířitelé odvoláni z funkcí. Předseda ONV Z. Slezák, předseda MNV M. Sochor a F. Dvořák jsou rudá šlechta a všichni přijdou odstranit.¹⁵⁴

Obyvatelstvo nakonec procitlo ze své politické neuvědomělosti a začalo veřejně kritizovat postup komunistů a hlavně nesouhlasilo s tím, aby Z. Slezák i nadále vykonával svou funkci.¹⁵⁵ Obvinění proti předsedovi se rozšířila i do zaměstnanecké rady ONV, jejímž předsedou byl sociální demokrat A. Bartoš. Vlivem ovládnutí ONV komunisty byl dekret o zaměstnaneckých radách ze strany prezidia soustavně obcházen. Schůze závodní odborové skupiny nebyly vůbec svolávány. Návrhy zaměstnanecké rady byly zneužívány předsedou Slezákem k agitačním účelům ve prospěch KSČ. Na popud komunistů členové výboru závodní odborové organizace agitovali pro vyslovení nedůvěry zaměstnanecké radě.¹⁵⁶ Z. Slezák byl funkce předsedy ONV zbaven až v říjnu 1948, kdy odmítl zaplatit přeplatek, který mu byl vyplacen v období bezplatné dovolené.¹⁵⁷

Národní socialisté se navíc na sjezdu rady ONV v listopadu 1947 postavili proti rezoluci komunistů, která žádala odsun smíšených manželství, zjednodušení distribuce, boj proti šmelině a kritizovala klientelismus v přidělování konfiskátů.¹⁵⁸

Hraničář reflektoval napjatou situaci mezi komunisty a národními socialisty i v sousedních okresech, informoval například o situaci na Krnovsku, kde začala nebezpečně vzrůstat popularita národních socialistů.¹⁵⁹

¹⁵⁴ SOkA Jeseník, KSČ – OV Jeseník 1945–1960, karton 7, inv. č. 29, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1947–1948.

¹⁵⁵ SOkA Jeseník, ONV Jeseník 1945–1960, karton 2, inv. č. 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

¹⁵⁶ SOkA Jeseník, ONV Jeseník 1945–1960, karton 134, inv. č. 118, Spisy zaměstnanecké rady včetně akčního výboru 1946–1949.

¹⁵⁷ SOkA Jeseník, ONV Jeseník 1945–1960, kniha 1, inv. č. 1d, Presiduální spisy 1945–1946.

¹⁵⁸ SOkA Jeseník, ONV Jeseník 1945–1960, karton 36, inv. č. 107, Spolky – ustavení a rušení 1946–1950.

¹⁵⁹ Hraničář, č. 33, r. 1947 ze dne 20.9, s. 1.

Mimo jiné se museli komunisté vyrovnat i s ojedinělými útoky z řad svých bývalých členů. Jeden z takových případů se odehrál v únoru 1947, kdy v místní tiskárně zaměstnanci zahájili stávkou. V čele s K. Blažkem demonstrovali proti činnosti J. Kravčíka, který byl národním správcem tiskárny. Zároveň se také jednalo o bývalého člena KSČ a odvolaného šéfredaktora Hraničáře.¹⁶⁰ J. Kravčík se mstil komunistům, kteří ho vyloučili ze svých řad, šířením protikomunistických nálad mezi zaměstnanci tiskárny. Zaměstnanci tiskárny však byli ve velké míře členy KSČ, a proto požadovali, aby byl za toto negativní chování vůči straně zbaven své národní správy. KSČ nakonec toto přání s radostí splnila.¹⁶¹

5. 6 Únorové události 1948 v Jeseníku a jejich dopad na místní společnost

Vedení demokratických stran se rozhodlo rozehrát vysokou hru a donutit komunisty, aby se podřídili stanoviskům vlády. U zrodu krize stála otázka komunistického vlivu v bezpečnostních složkách. K 13. 2 ministr spravedlnosti P. Drtina ostře vystoupil proti komunistickému ovládnutí bezpečnostních složek. Ministr vnitra V. Nosek byl obviněn z reorganizace bezpečnostních složek, protože bez vědomí opozice odstraňoval nekomunistické velitele z jejich pozic.

V pátek 20. 2 ministři stran národně socialistické, lidové a slovenští demokraté podali demisi, čímž vyvolali vládní krizi. Komunisté tuto situaci, ale vyhodnotili správně, vláda nepřestala existovat díky diletantskému provedení rezignace, kterou podalo jen 12 z celkových 26 ministrů.

¹⁶⁰ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 63, Měsíční zprávy o bezpečnostní situaci 1945–1947.

¹⁶¹ Hraničář, č. 2, r. 1947 ze dne 15. 2, s. 3.

Nezvratným faktem bylo, že v průběhu celé únorové krize zaujímali komunisté důsledně legální pozici. Krizi řešili politickými prostředky ve shodě s ústavou a zákony republiky i parlamentními zvyklostmi. Iniciátoři únorové krize počítali jen se dvěma alternativami, buď všechno vyhrát, nebo se po určitém kompromisu vrátit do vlády. Škaredě se přepočítali, protože nemysleli na možnost třetí, úplně všechno prohrát. Opozice se od moci odstavila de facto sama. Krize trvala do 25. 2, kdy prezident přijal demisi odstoupivších ministrů, kteří byli ve vládě nahrazeni prokomunisticky smýšlejícími jedinci.¹⁶² Průběh únorové krize a její dopady jsem podrobněji reflektovala na vývoji událostí v Jeseníku.

Již před podáním demise ministrů a propuknutím vládní krize zahájili komunisté útok primárně na národně socialistickou stranu. Eskalaci přinesl hned první den únorové krize, když byl předseda OV ČSNS L. Barnet zbaven svého postu a následně i národní správy velkoobchodu. Dále byl obviněn ze šmelinářství a také měl údajně v přítomnosti členů ONV provolávat „Sieg heil.“ V rámci očisty národních socialistů v Jeseníku byli postiženi hlavně zastánci tzv. barnetovské kliky, která se orientovala pravicově. Za rehabilitaci L. Barneta intervenovali nejen jeho spolupracovníci, ale například i Svaz národní revoluce, který vyzdvihoval jeho boj proti okupantům. Národní socialisté se vehementně snažili bránit postavení svého předsedy, ale bez úspěchu, protože komunisté nehodlali tolerovat osoby, které je mohly do budoucna ohrozit.

Energický nástup komunistů byl umocněn 21. 2. sjezdem místních rolnických komisí. Sjezd byl podnětem k živému odporu proti postupu revoltujících stran. Této akce se účastnilo zhruba 1 900 osob. Sjezd rolnických komisí byl katalyzátorem

¹⁶² FILIP, V.: *c. d.*, s. 83–88 an.

k organizování dalších politických akcí vedených v okrese komunisty. Po sjezdu se učinily nutné přípravy na vytvoření jednotlivých akčních výborů.

O den později se konala okresní konference KSČ (viz příloha č. 5). Na jednání se komunisté snažili podpořit odvolání rezignujících ministrů a dosadit za ně osoby, které by byly ochotny se stranou spolupracovat. Stále trvali na ukotvení dosavadních výsledků lidově demokratického režimu v ústavě a neochvějném spojení se SSSR. Důležitým úkolem v okrese bylo zaktivizovat masy prostřednictvím utvářejících se akčních výborů a tím zajistit očistu veřejného a politického života od reakčních živlů.

U všech organizací, závodů a ve většině obcí byly postupně AV vytvořeny. Ze závodů byli odstraněni všichni, kteří nesouhlasili s postupem KSČ. Týkalo se to primárně tkalcoven v Jeseníku a závodů ve Zlatých Horách. Ve Zlatých Horách měl být údajně u příslušníka strany národně socialistické objeven kulomet, vlivem toho došlo ke dvěma zatčením. Počet zatčených v okrese postupně narůstal.

Jménem AV – NF vydali komunisté na 5 000 letáků. Místní rozhlas informoval o tom, že národní socialisté a lidovci připravovali puč. Rozpuštěny byly především všechny národně socialistické organizace v závodech, především v tkalcovnách v Jeseníku. Při prohlídce v bytě jednoho z předních funkcionářů ČSNS A. Bartoše měla být komunisty nalezena pistole a neoprávněně držený přípis STB. Provedena byla také prohlídka sekretariátu strany. Dále byly zakázány všechny projevy národních socialistů na veřejnosti, to se týkalo hlavně připravovaného projevu v Jeseníku.

Činnost AV měla na místní společnost přímo drtivý dopad. V lepším případě byla lidem postiženým očistou udělena pouze důtka nebo zaplatili pokutu. Horší scénář zahrnoval ztrátu původního zaměstnání, služební přeložení, několik měsíců

vězení a v nejkrajnějších případech i vyhoštění z obce, nebo jim byl dokonce úplně zakázán pobyt v pohraničí. Lidé postižení únorovou očistou byli navíc vyřazeni z volebních seznamů, čímž ztratili možnost volit. Samozřejmě byli zbaveni národní správy nad konfiskovanými majetkovými podstatami. Tyto osoby nesměly být členy žádné politické strany, spolku nebo organizace. Navíc nesměly pracovat v závodech zvláště důležitých pro obranu státu, respektive v ústředních ani podnikových ředitelstvích národních podniků a veřejných úřadech.¹⁶³

Pod heslem: „Buďme bdělí“, proběhla očista všech úseků politického i veřejného života.¹⁶⁴ Nejvíce se očista společnosti dotkla mimo členů nekomunistických stran, osob státně a národně nespolehlivých, lidi ve smíšených manželstvích, intelektuálů, živnostníků a jednotlivců, kteří se v minulosti vymezovali proti politice KSČ.

V pondělí 23. 2 byl utvořen přípravný akční výbor a byly odstartovány čistky na úrovni MNV i ONV v Jeseníku. První vlna očisty místní společnosti proběhla v rámci únorové krize a vedla k eliminaci nejzarputilejších politických oponentů, národních správců, intelektuálů a v neposlední řadě příslušníků bezpečnostních složek z řad národních socialistů a lidovců. Jednalo se primárně o odvolání národních socialistů F. Panta, kterého jsem již dříve zmínila v případě žaloby na předsedu ONV Z. Slezáka a A. Bartoše, který v minulosti vykonával funkci předsedy MNV v Jeseníku a v současnosti působil jako předseda zaměstnanecké rady.

F. Pant patřil k předním představitelům ČSNS na Jesenicku a v únorové krizi intervenoval ve prospěch svého spolupracovníka L. Barneta, čímž v očích komunistů ještě více klesl. Nakonec bylo jednohlasně rozhodnuto o jeho vyhoštění z Jeseníku.

¹⁶³ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948–1957)*, nezpracovaný fond, Směrnice a písemnosti ÚV – NF Praha.

¹⁶⁴ MERVART, J. – MUSILOVÁ, D.: *Dokumenty k dějinám Komunistické strany Československa*, Hradec Králové 2006, s. 155.

Jeho manželka Marie sdílela stejné přesvědčení, a proto bylo doporučeno, aby byla jako učitelka služebně přeložena do jiného okresu mimo severní a střední Moravu. Nejdříve se jednalo o její přeložení do Vsetína, ale nakonec byla uznána za státně nespolehlivou a byla jí znemožněna další učitelská činnost. Jak vidíme na případě manželů Pantových, čistkami nebyl zasažen pouze jedinec, ale často i zbytek jeho rodiny.¹⁶⁵

A. Bartoše se měli spolupracovníci v zaměstnanecké radě bát, a proto ho zvolili do této pozice. Šířením strachu mezi zaměstnanci si měl udržovat vliv na celý chod úřadu. Za jeho vedení měla také značně poklesnout pracovní morálka. Navíc A. Bartoš neustále snižoval autoritu předsedy ONV Z. Slezáka a útočil i na některé z referátů ONV, které byly obsazeny komunisty. Jeden z referentů měl na svoji obranu prohlásit: „aby zaměstnanci Bartoše neposlouchali a koplí ho do zadnice“. Navíc měl Bartoš ve svém úřadě podporovat donášení a získané informace používat ke štvavé kampani proti komunistům v novinách a v parlamentních interpelacích. K obvinění přibýlo i časté převlékání kabátů, ve smyslu, že byl Bartoš nejdříve členem KSČ, poté ČSSD a nakonec hájil řady národních socialistů. Povahově byl označen za záludného, vypočítavého a falešného. Doslovná citace: „Byl spojencem největších reakcionářů v Jeseníku, iniciátorem pomluv, pamfletů a útoků na představitele lidové správy.“ Stejně jako F. Pant i on se vyslovil pro podporu L. Barneta a byl donucen opustit Jeseník. Únorové události konečně komunistům umožnily se definitivně vypořádat se svými politickými oponenty a nastolit diktaturu jediné strany a její ideologie.¹⁶⁶

Hlavní akční den nastal až 25. 2, kdy byla provedena závěrečná očista MNV a ONV od přítomnosti všech národních socialistů a lidovců. Proti sociálním

¹⁶⁵ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948–1957)*, nezpracovaný fond, Únorová očista MAV a OAV.

¹⁶⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 134, inv. č. 118, Spisy zaměstnanecké rady včetně akčního výboru 1946–1949.

demokratům KSC nepostupovala až tak radikálně, protože chtěla své řady rozšířit o další loajální členy. Komunisté chtěli využít oslabení ČSSD, když se své pozice vzdali nejdříve politický tajemník a později i předseda OV. Komunisté věřili, že bývalé členy sociální demokracie dokážou převychovat. Cílem bylo přesvědčit členy s významnou podporou uvnitř strany k přestupu do KSC. Jmenovitě se jednalo se o politiky Putnu, MUDr. Pupíka, Kroutila, Moravce a Babku. Komunistům se nakonec podařilo získat jejich podporu, čímž de facto přestala fungovat nezávislá sociální demokracie. Strana si vytyčila cíl získat 90% sociálně demokratických voličů.¹⁶⁷ Komunisté vytvářeli atmosféru, že mezi nimi a sociálními demokraty není žádného rozdílu. Po společném jednání sociální demokraté vstoupili do AV – NF a tím víceméně posvětili jejich splynutí s komunisty. Sociální demokraté, kteří nesouhlasili se sloučením jejich strany s KSC, byli nahrazeni. Po sloučení obou stran bylo 11 sociálně demokratických funkcionářů uvězněno, protože projevíli nesouhlas s postupem komunistů. Dokonce poslali protest ÚV vedení strany proti vystoupení Vlasty Koušové-Petránkové na pražské manifestaci a žádali její vyloučení. Samozřejmě bezvýsledně.

Celkem místní akční výbor při MNV v únoru projednával 12 případů týkajících se negativního lidově demokratického postoje. J. Foglarovi byla udělena důtka za jeho negativní postoj k ROH. K. Zdráhal byl zbaven domovnické funkce u ONV a přeložen na působiště v Místku. Soudruh Filous byl jen ústně napomenut kvůli jeho chování v minulosti. Soudruzi Jílek a Smilek byli napomenuti, aby v úředních hodinách neholdovali alkoholu. Přeložen byl R. Kratochvíl. U jeho osoby došlo k dalšímu monitorování činnosti a postoje vůči straně. Později ho komunisté obvinili z vyzrazení úředního tajemství a byl okamžitě suspendován. Měl zničit tajné

¹⁶⁷ SOKA Jeseník, KSC – OV Jeseník 1945–1960, karton 7, inv. č. 30, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1948–1949.

a důvěrné materiály týkající se národně socialistické strany. Soudružka Opršalová byla přeložena z dopravního oddělení do písárny a napomenuta k větší pílí. Stejně jako její spolupracovnice Smrčková a Vlčková. V případě A. Bartoše a F. Panta bylo všemi hlasy rozhodnuto o jejich suspendování a vystěhování z Jeseníku. Nakonec byla ze své funkce v závodní radě odvolána i A. Hrochová.

Po čistkách akčního výboru u ONV bylo své funkce zbaveno všech šest zástupců ČSNS a také všichni čtyři zástupci ČSL. Tyto politici byli zproštěni funkce členů předsednictva, rady i pléna ONV. Za stranu národně socialistickou se to týkalo předně J. Mareše, který zastával pozici druhého místopředsedy ONV a spravoval dopravní a samosprávný referát. Byl označen za největšího reakcionáře v Jeseníku, protože opakovaně vyslovil nesouhlas s politikou KSČ. Zejména se postavil proti návrhům na zřízení krajských NV, milionářské dani i proti zestátnění slezského kamenoprůmyslu. Od února mu byl znemožněn výkon veřejné funkce a byl kritizován, že se řádně nezapojil do budovatelské práce. F. Klos byl také zbaven svého členství v radě ONV a zároveň i postu referenta stavebního, bytového a vysídlovacího. O svou práci přišli i zbývající členové rady ONV z řad ČSNS J. Čechmánek, J. Zbožínek, L. Lapčík a A. Krejčí. Ze strany lidové byli odvoláni V. Flanderka, člen rady ONV a referent sociální a zdravotní. Dále členové pléna ONV S. Dohnal, Ing. O. Polívka a A. Kostelník. Plénum ONV mělo prozatím jen 22 členů. Zachováno zůstalo členství jen komunistům a sociálním demokratům. V březnu 1948 bylo navrženo 12 nových členů ONV.¹⁶⁸

Jednání národních socialistů s předsedou OV KSČ M. Sochořem vyvolalo oportunistus v jejich řadách, když bývalý politický tajemník L. Lutcbauer

¹⁶⁸ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 2, inv. č. 62, Členové ONV, doplňování a odvolávání členů 1945–1949.

a zbývající přední funkcionáři nakonec vstoupili do řad KSČ.¹⁶⁹ Tito prominentní členové si mysleli, že se vstupem do KSČ ochrání před represí, ale to se v mnoha případech nestalo. Výše jmenovaný byl během únorových událostí vyslýchán na místní úřadovně SNB, kde na něj byl vyvinut enormní nátlak. V poúnorovém období byl označen za státně nespolehlivou osobu, protože měl iniciovat přípravy národních socialistů na provedení státního převratu. Při prošetření jeho minulosti vyšly najevo také různé podvodné machinace se stranickými financemi. Strana mu tyto prohřešky měla prominout, protože byl hlavním organizátorem národních socialistů v Jeseníku.

Tajemník ČSL A. Julina dopadl ještě hůře. Jeho jméno bylo spojováno s kolaborací v období okupace, svůj úřad měl zneužívat k ochraně šmelinářů a ve veřejných projevech měl opakovaně zesměšňovat lidově demokratický režim. Po únoru 1948 nuceně opustil Jeseník a odešel do Olomouce, kde působil u tamního sekretariátu ČSL. Nakonec mu byl znemožněn výkon jakékoliv veřejné funkce.¹⁷⁰

Členové národních socialistů a lidovců byli hromadně označeni za nevyhovující národní správce. Až po vyloučení nepohodlných jedinců, především L. Barneta, F. Panta, J. Mareše, A. Bartoše, A. Juliny a L. Lucbauera mohli její členové vstoupit do AV – NF. V jesenickém okrese byly strany národně socialistická a lidová rozpuštěny, protože drtivá většina jejich členské základny vstoupila do KSČ. Z tohoto důvodu nebyly AV těchto stran vytvořeny. Jejich tajemníci nebyli znovu ustanoveni v žádném místě na okrese a po volbách nebyla ani jedna ze stran obnovena.¹⁷¹

Po únorovém převratu jeví větší ochotu ke spolupráci s KSČ bývalí členové lidové strany. Řady národních socialistů byly únorovými událostmi více zasaženy.

¹⁶⁹ SOkA Jeseník, *KSČ – OV Jeseník 1945–1960*, karton 7, inv. č. 29, Zápisy ze schůzí OV Jeseník 1947–1948.

¹⁷⁰ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948-1957)*, nezpracovaný fond, Kádrové posudky členů MAV a OAV.

¹⁷¹ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948-1957)*, nezpracovaný fond, Směrnice a písemnosti ÚV – NF Praha.

Jejich organizační síť byla zničena a zbylí sympatizanti se jen neradi účastnili akcí, při kterých museli dávat najevo svůj kladný postoj k únorovým událostem.¹⁷² KSČ obě strany vyloučila ze spolurozhodování a spoluúčasti na řešení budovatelských i politických záležitostí.¹⁷³

Společně s politickými oponenty byli první na řadě také příslušníci inteligence. Pro představu uvedu jen několik konkrétních případů postižení intelektuálů v Jeseníku. Primář interního oddělení MUDr. J. Valoušek byl odvolán za svůj negativní postoj k lékařskému personálu i pacientům. Na návrh AV zaměstnanců okresního soudu došlo k odstranění F. Nožičky z funkce okresního soudce. Nejdříve se jednalo o jeho převelení k okresnímu soudu v Kunštátě. Činnost AV však odhalila, že měl při výkonu úřední činnosti napomáhat osobám protidemokraticky smýšlejícím a znemožnil mu nadále pracovat v soudnictví. Po únoru pracoval jako skladník v Moravskoslezských pilách. Čistky se nevyhnuly ani školskému prostředí, když byl ze své funkce odvolán profesor reálného gymnázia v Jeseníku A. Mlčoch a převelen na manuální práci na velkostatek do Bílého Potoka. Z důvodu akutního nedostatku učitelů v okrese se k učení ještě vrátil, ale ne nadlouho. Začal holdovat alkoholu a při vyučování řádně neprosazoval linii lidově demokratického režimu.¹⁷⁴

Dalším důležitým faktorem, který výrazně ovlivnil únorové události, bylo dokončení zpolitizování bezpečnostních složek ve prospěch KSČ. Komunisté provedli reorganizaci v bezpečnostním oddělení ONV, v úřadovně Státní bezpečnosti (STB) a v kriminálním oddělení. Pracovníky SNB nebyli nadále členové nekomunistické strany. Všechny složky SNB musely vycházet vstříc požadavkům

¹⁷² Zemský archiv Opava - pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 2, inv. č. 5, Zprávy o práci AV – NF.

¹⁷³ Zemský archiv Opava - pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 2, inv. č. 6, První sjezd AV – NF Olomouckého kraje.

¹⁷⁴ SOKA Jeseník, *OV – NF (1948–1957)*, nezpracovaný fond, Únorová očista MAV a OAV.

AV. Vyšetřování trestních činů a zatýkání mohly provádět na popud AV pouze orgány složek SNB.¹⁷⁵ Nejdůležitějším úkolem bylo stažení všech zbraní v držení příslušníků strany národně socialistické, lidové i slovenských demokratů. Ve sboru byla provedena pečlivá čistka, někteří členové byli přemístěni jiní vyloučeni. Mimo sbor byli postaveni exponovaní členové výše uvedených stran. Na místní úrovni KSC iniciovala také vznik závodních a osadních milic.¹⁷⁶

V rámci bezpečnostních složek byl z SNB vyloučen například člen národních socialistů J. Novák, který se neúspěšně odvolával na to, že člověk nemůže být své funkce zbaven z politických důvodů. Represi neunikl ani kriminální obvodní inspektor v Jeseníku a člen ČSL A. Skarpa. Ještě před únorovou krizí vyjádřil obavu nad tím, že v některých závodech na okrese byly objeveny úředně nehlášené zbraně. To potvrzuje fakt, že kdyby volby nedopadli podle komunistických představ, došlo by k provedení násilného převratu. Po únorové krizi byly z plánu na provedení převratu naopak komunisty obviněny ČSNS a ČSL. I z tohoto důvodu byl v sekretariátu národních socialistů instalován odposlech, který zachycoval všechny telefonní hovory. Nekomunistické strany NF byly totiž navíc obviněny z protistátní politiky, zatajování, ničení a z úschovy tajných spisů.

Místo dřívějších schůzí NF nově iniciativu převzaly AV obrozené NF.¹⁷⁷ Jak už bylo řečeno, ve všech organizacích rostly jako houby po dešti AV, které rozhodovaly o spolehlivosti zaměstnanců. AV byly postupně vytvořeny u ROH, Svazu Brannosti, Jednoty čsl. obce legionářské, tiskárny Svoboda, okresní silniční správy, obvodu finančního a poštovního úřadu apod.¹⁷⁸

¹⁷⁵ Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 96, inv. č. 570, Bezpečnost.

¹⁷⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 135, inv. č. 119, Zápisy z rad OSK a ONV 1945–1948.

¹⁷⁷ SOkA Jeseník, *KSC – OV Jeseník*, karton 1, inv. č. 4, IV. Okresní konference Jeseník 9. – 10. 4. 1949.

¹⁷⁸ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, kniha 1, inv. č. 1d, Presiduální spisy 1945–1948.

Celkem bylo z okresu po únoru 1948 vyhoštěno 59 osob, z toho pět přímo z Jeseníku. Mezi nimi figurovali již zmínění F. Pant, A. Bartoš a A. Julina. Dále se jednalo o H. Žemberu, který pracoval jako masér v místních lázních. Poslední vyhoštěný J. Silný byl označen za nepracovitého a svou činností měl usilovat o hospodářský rozvrat.¹⁷⁹

V průběhu poúnorové očisty mezi lety 1948–1949 pokračovaly AV při MNV a ONV v okrese Jeseník v nastoleném trendu a zaznamenaly na 250 případů negativního postoje obyvatel k současnému státnímu zřízení (viz příloha č. 6). Nejvíce postižených osob bylo primárně v pěti největších městech okresu, ale hluboká očista společnosti proběhla také v obcích Adolfovice, Domašov, Mikulovice nebo Dolní Lipové.¹⁸⁰

Kádrovou politikou byli v první řadě zasaženi bývalí členové ČSSD, ČSNS a ČSL. Okamžitě po svém vstupu do KSČ byli prověřeni příslušnou kádrovou komisí. O činnosti kádrové komise při MAV a OAV se dochoval seznam kádrových posudků, ve kterém bylo obsaženo mimo jiné i jméno MUDr. B. Pupíka, primáře chirurgického oddělení okresní nemocnice v Jeseníku a prominentního člena ČSSD, který společně se svým kolegou L. Babkou v období vládní krize inicioval hromadný přechod sociálních demokratů do KSČ. Díky této zradě nebyli vyloučeni z veřejného ani politického života.

Kontrolou státní a politické spolehlivosti byly tedy pověřeny příslušné kádrové komise. U jednotlivých osob bylo prověřováno rodinné zázemí včetně okruhu příbuzných. Kádrový posudek se podrobněji zaměřil na jejich státní příslušnost, vyznání, bydliště, trestní odpovědnost, politickou angažovanost, chování v zaměstnání i na život před příchodem do Jeseníka. Pozornost byla věnována také

¹⁷⁹ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 3, inv. č. 64, Volební záležitosti 1946–1948.

¹⁸⁰ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948–1957)*, nezpracovaný fond, Kádrové posudky členů MAV a OAV.

jejich styku se zahraničím, zapojení do budování socialistické republiky, poměru k vládě a jejich postoji k Němcům. Prověřovala se také jejich účast na veřejném a politickém životě, respektive jejich členství a funkce v organizacích. Kádrováním museli projít i členové KSČ. Kádrové komise přezkoumaly v rámci poúnorové očisty v Jeseníku státní spolehlivost několika stovek osob. Komise prověřovaly pracovní způsobilost zaměstnanců ve všech institucích, organizacích, závodech i spolcích.

Poúnorovými čistkami a kádrováním vlastních členů KSČ zahájila cestu směřující k politickým procesům 50 let. Výsledkem kádrové činnosti AV bylo zařazení lidí do určitých skupin, které byly vhodné pro určité činnosti ať už pracovní nebo společensko-politické. Velký důraz byl kladen na politickou orientaci a společenské aktivity. Členství v KSČ a loajalita k režimu byly upřednostňovány před odbornou způsobilostí.¹⁸¹

Výsledkem únorové očisty na Jesenicku bylo další prohloubení nedostatku odborných pracovních sil v oboru zdravotnictví, školství, průmyslu, zemědělství a lesní výroby. I přes intenzivní činnost AV byla všeobecně kritizována práce kádrové komise a primárně OV strany. Základní organizace veškeré nedostatky svalovaly na okresní výbor, který nedokázal zajistit odpovídající zájem místních členů o stranický život. Právě otázka výběru a výchovy nových kádrů se stala jednou z nejdůležitějších otázek budování socialismu nejen v jesenickém okrese. Neméně důležitým úkolem se do budoucna stalo také zlepšení komunikace mezi základními organizacemi a okresním výborem.¹⁸²

Ve velkých městech vyvolal únorový převrat silné emoce. Naprosto diametrálně odlišná situace panovala v pohraničí, kde si obyvatelé dostatečně neuvědomovali důsledky komunistického puče. Jesenicko bylo silně levicově

¹⁸¹ SOkA Jeseník, *OV – NF (1948–1957)*, nezpracovaný fond, Kádrové posudky členů MAV a OAV.

¹⁸² Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *KV KSČ Olomouc*, karton 111, inv. č. 55, Příprava a hodnocení OK KSČ 1945–1957.

orientované a ve společnosti chyběla větší uvědomělost spojená s nedostatkem relevantních informací. Zdejší obyvatelstvo bylo silně apolitické, protože místní společnost se zabývala především každodenní problémy související s nedostatečným zásobováním, neodpovídající kvalitou školství i zdravotnictví. Dostat do pohraničí potřebnou inteligenci v podobě lékařů, učitelů a techniků bylo dost obtížné. Vzdělání lidé, kteří neměli v oboru dostatečnou protekci, poté končili na základě tzv. umístěnek nedobrovolně právě v pohraničí.

Venkovský člověk věnoval pozornost v první řadě hospodářským problémům, formoval se tedy jako apolitický jedinec, proto místní události nevyvolaly větší vlnu nevole. Výjimku tvořilo vystoupení O. Mosnera a jeho skupiny, která rozvěsila letáky s textem: „Varujeme Vás před komunistickými vyzvědači.“ K tomu odstranili znak KSČ z vývěsní skříňky strany.¹⁸³

Vítězný únor a následný vývoj umocnil úpadek Jesenicka. Obrovský demografický úbytek v důsledku transferu německých obyvatel nebyl nikdy kvalitativně ani kvantitativně nahrazen. KAV NF v Ostravě v říjnu 1948 uspořádal sjezd AV – NF, kde se projednával průběh politické očisty v oblasti zemědělství, národní správy a také Sokola. Do dvou let museli zavřít živnosti obchodníci, hostinští, cukráři, skláři a další podnikatelé. Soukromý sektor byl postupně zlikvidován.¹⁸⁴

Neutěšená situace panovala na okrese primárně v hospodářském sektoru. Do 28. 10 měl být dokončen 2LP. Komunisté oficiálně prohlašovali, že plnění plánu bylo splněno na 100%, ale v praxi se dvouletka ukázala jako nefunkční. Bezvýslednou dvouletku po vzoru SSSR vystřídal ještě méně účinná pětiletka.

¹⁸³ SOkA Jeseník, *MNV Jeseník 1945–1991*, karton 11, inv. č. 87, Trestní listy 1948.

¹⁸⁴ Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 2, inv. č. 5, Zprávy o práci AV – NF.

V zemědělství komunisté instalovali Jednotné zemědělské družstva (JZD). Velký počet zemědělců nakonec z pohraničí utekl, což vyhovovalo pouze sedlákům, kteří půdě a dobytku vůbec nerozuměli. Usedlosti dostali do národní správy, protože byli členy KSČ, i když jejich původní profese neměla se zemědělstvím nic společného. Stagnaci hospodářství nezabránila ani akce „Pomoc pohraničí“ konaná v rámci kraje, která se snažila o intenzivnější styk vnitrozemí s pohraničím a primárně chtěla pomoci okrajovým oblastem republiky.

Žádné spolky nesměly nadále vyvíjet samostatnou spolkovou činnost. Všechny tělovýchovné spolky byly sdruženy do Sokola, jehož očista však pokračovala velice pomalu. S blížícím se XI. Vsesokolským sletem, který se konal v červnu 1948, se stala reorganizace a očista Sokola prvořadým cílem pro jednotlivé AV – NF.¹⁸⁵ Jednotlivé okresní výbory se snažily přesvědčit také místní duchovní o nutnosti spolupráce se složkami NF. Ve všech okresech byly postupně svolány porady s příslušnými církevními hodnostáři. Hlavním cílem bylo získání podpory místních farářů v hospodářských a vyživovacích otázkách. Plnění a zvýšení dodávek mělo být mravní povinností věřících. Měli zpopularizovat 5LP sloužením bohoslužeb a vykonáváním modliteb za jeho zdar. Později komunisté opustili od jakékoliv spolupráce s duchovním prostředím a orientovali se na jeho likvidaci.¹⁸⁶

V předvolebním období byla opět značná pozornost věnována slavnosti 1. máje. V rámci této akce AV – NF nařídily vytvořit agitační střediska ve všech obcích okresu, ale tento postup se často v praxi porušoval. Po únorovém převratu se otevřela cesta k přijetí nové květnové ústavy, která potvrdila dosavadní výtobytky socialistického státu a dominanci KSČ.

¹⁸⁵ SOkA Jeseník, OV – NF (1948–1957), nezpracovaný fond, Směrnice a písemnosti ÚV – NF Praha.

¹⁸⁶ SOkA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 47, inv. č. 108, Splynutí spolků a jejich rozpuštění 1946–1950.

Do květnových voleb 1948 potom strana vstupovala s heslem: „V pohraničí: jen jedna strana“. Druhé poválečné volby konané 30. 5. 1948, potvrdily dominanci KSČ, když se 97% voličů vyslovilo pro jednotnou kandidátku NF. Takového úspěchu komunisté dosáhli, protože k jednotné kandidátce neexistoval alternativní politický program. Lidé mohli volit jen kandidáty Národní fronty, což byli komunisté a jejich sympatizanti, nebo vhodit do urny bílé lístky na znamení nesouhlasu. Ve společné kandidátce byli kandidáti KSČ zastoupeni 70% a ostatní strany si přerozdělily zbývajících 30%.¹⁸⁷ Po volebním vítězství ukotvila KSČ svoji hegemonní pozici přijetím generální linie ve výstavbě socialismu na IX. sjezdu strany v roce 1949.¹⁸⁸

Důležitou změnu ve státní správě přinesl zákon z prosince 1948, kterým byl okres Jeseník připojen k olomouckému kraji. Zemské zřízení bylo po válce instalováno jen s ohledem na nebezpečí německé většiny v některých krajích, proto bylo po odsunu většiny německého obyvatelstva obnoveno krajské zřízení z roku 1920. V roce 1960 okres Jeseník jako takový zanikl a stal se součástí okresu Šumperk.¹⁸⁹

Komunistický převrat bohužel většina místních obyvatel chápala jako pokus o vytvoření spravedlivější společnosti. Podlehli komunistické propagandě pod tíhou zkušeností z minulosti. Pravou podstatu lidem komunistická strana ukázala až v období polických procesů 50 let, kdy i přesvědčení zastánci komunistů postupně prozřeli z iluze. Marxisticko-leninská ideologie nemohla dovést společnost k sociální spravedlnosti a blahobytu. Naopak se zvrhla v jednu z nejhorších totalit, které lidstvo

¹⁸⁷ Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 1, inv. č. 2, Porady funkcionářů AV NF, organizování ÚAV NF v Praze – zápisy, poznámky úkoly.

¹⁸⁸ SOKA Jeseník, *ONV Jeseník 1945–1960*, karton 136, inv. č. 120, Zápisy z pléna OSK a ONV 1946–1948.

¹⁸⁹ Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, *KV – NF Olomouc*, karton 2, inv. č. 6, První sjezd AV – NF Olomouckého kraje.

zažilo.¹⁹⁰ Po roce 1948 uchwátíl moc už pravý komunismus, který nasměroval ČSR k budování socialistické a později komunistické společnosti. Z člověka se v komunismu stala živá věc ovládána státem, degradovaná na osobnost bez svobody, budoucnosti, vlastní vůle i možnosti se svobodně rozhodovat. Tak často v komunistické rétorice užívaná analogie s tragédií na Bílé hoře, zasáhla český lid až v únoru 1948.¹⁹¹

¹⁹⁰ KNOPP, T.: *Únor 1948*, s. 1-2.

¹⁹¹ RAŠOVSKÝ, J.: *c. d.*, s. 21–23 an.

6. Závěr

Úkolem mé diplomové práce bylo analyzovat politickou linii KSČ v období Třetí čs. republiky ve městě Jeseník. V teoretické části práce jsem se snažila uvést zkoumanou problematiku do širšího kontextu. V první kapitole jsem nastínila vývoj strany od jejího vzniku s důrazem na politiku v období První čs. republiky, kdy strana poprvé vstoupila na politickou scénu ČSR. V následující části jsem se zaměřila na proces založení KSČ na místní úrovni, který byl neodmyslitelně spojen s hlavním komunistickým ideologem na Frývaldovsku E. Zornem. Na jeho životních osudech jsem demonstrovala vývoj regionů a jeho obyvatelstva. Kapitola o cestě ČSR k sovětizaci měla za úkol odhalit důvody, které vedly k událostem vítězného února a následné komunistické diktatuře, která trvala až do roku 1989.

V ústřední části práce jsem věnovala pozornost procesu konsolidace po válce, který byl v pohraničních oblastech spojen primárně s transferem převládajícího německého obyvatelstva. Odsun zhruba 50 000 Němců měl pro celý region nedozírné následky. Nehovořím jen o demografickém úbytku, ale i o stagnaci hospodářství hlavně v oblasti zemědělství a průmyslu. Nově příchozí osídlenci a repatrianti nedokázali nahradit deficit, který byl způsobem odlivem německých obyvatel, kteří měli v této oblasti již od 13. století dominantní postavení. Hospodářský úpadek byl navíc umocněn procesem znárodňování klíčového průmyslu a družstevním pojetím zemědělství.

S osvobozením ČSR přišly také změny ve správním uspořádání našeho území. Revoluční národní výbory musely ukončit svoji činnost a předat správu do rukou nově konstituovaných správních jednotek. Podle zásad Košického vládního programu měly správu na místní, okresní i zemské úrovni převzít NV. V pohraničí nemohly být vlivem převládajícího německého obyvatelstva okamžitě instalovány odpovídající NV, proto v jednotlivých obcích a městech prozatímně řídili správu správní komisaři popřípadě MSK. Na okresní úrovni byla ustanovena OSK, která měla usměrňovat politiku v součinnosti s nadřízenou instancí ZNV v Moravské Ostravě. Jednotlivé správní složky měly být utvořeny na principu parity, ale v praxi jednotlivé referáty a komise ovládli komunisté. NV se staly nástrojem v jejich ovládnutí čs. společnosti.

Politickou linii KSČ ve Frývaldově v tomto období určovaly převážně jednání a schůze při MNV, okresní konference konané ve Frývaldově a krajské konference v Moravské Ostravě. Poválečnou politiku KSČ ovlivnil především VIII. sjezd KSČ, který se uskutečnil na konci března 1946.

V dalších podkapitolách jsem se věnovala spolupráci uvnitř NF, která měla ze strany komunistů pouze deklarativní ráz a nakonec vedla k politickému boji mezi stranami. Komunisté provedli nutné přípravy na nadcházející volby v rámci VIII. sjezdu. Sjezd se stal demonstrací mocenského postavení KSČ, která se stala jednou z nejsilnějších stran ve střední Evropě. V získávací kampani měli komunisté v okrese Frývaldov získat 700 nových členů, ale tyto očekávání předčili. V kraji se v této soutěži umístili na prvním místě. Napětí mezi stranami eskalovalo především v předvolebním období, kdy v rámci májových oslav komunisté zaktivizovali místní společnost a nakonec v prvních poválečných volbách zvítězili.

Květnové volby představovaly kapitolu samu o sobě. KSČ dominovala na okresní úrovni, když ji volila nadpoloviční většina všech obyvatel. Diametrálně odlišná situace zavládla v MNV ve Frývaldově, kde sice KSČ zvítězila, ale její náskok na druhé národní socialisty nebyl až tak markantní. Vytvořením protikomunistického bloku, se národní socialisté i lidovci snažili zablokovat činnost komunistů v MNV. Tento blok slavil úspěch, když komunistům zamezili vstup do předsednictva. KSČ se mstila tím, že oběma stranám zamítla žádosti na prvního a třetího místopředsedu, protože jejich spolupráci označila za odporující Košickému vládnímu programu. Na základě výsledků voleb do ÚNS měly být v jednotlivých částech okresu instalovány MNV, ale v praxi i nadále v některých místech fungovaly MSK nebo jen správní komisaři.

Konsolidační proces ve městě Frývaldov pokračoval velice pomalu. Dopravu stále komplikovalo polské stanovisko k Těšínsku a v celém okrese chyběla odpovídající zdravotnická péče. Ve školství chyběl učitelský personál a vhodné prostory pro vyučování. Přímo katastrofální situace však panovala v místním zásobování. Nedostatek potravin v obchodech byl kompenzován obrovskými zásobami alkoholu. Problémy v zásobování vedly k rozšíření černého obchodu, čehož komunisté využili jako záminku k postupné likvidaci soukromého sektoru.

V zemědělství a průmyslu se čím dál více projevoval nedostatek pracovních sil, protože nedošlo k přesunu přebytečných pracovníků z administrativy. Tuto situaci nedokázaly napravit ani brigády pořádané v rámci daru odpracovaných hodin republiky. V létě 1946 navíc proběhla v okrese hlavní vlna odsunu, která ještě více umocnila akutní nedostatek pracovníků. V administrativě se neprojevovala jen vysoká míra byrokratizace. Problémem pohraničí byla také kumulace funkcí,

jednotlivci totiž zastávali pět až deset funkcí, proto nestíhali plnit své základní povinnosti. Jednotliví úředníci navíc přestali plnit své úkoly v prospěch státu, ale rozhodovali se na základě své stranické příslušnosti. Tato situace ovlivnila hlavně přidělování národních správ a majetkových podstat po Němcích. Navíc vázla komunikace místních organizací s nadřízenými instancemi.

KSČ se po volbách orientovala na podporu nového předsedy vlády K. Gottwalda, když vyhlásila soutěž v zakládání Gottwaldových knihoven. Frývaldovský okres v ní skončil na prvním místě. Jeho jménem byl vytvořen také kulturní fond, zdejší členové do něj ale přispívali minimálně. Dále uspořádala místní organizace v listopadu oslavu jeho narozenin.

Vzájemné spory neutichly ani po skončení voleb, právě naopak komunisté odmítli nadále spolupracovat v rámci NF a vyhlásili boj za získání většiny národa. Nastoupili cestu k nastolení diktatury a začali nabitou moc zneužívat k eliminaci svých oponentů. Komunistům se v pohraničí především podařilo úspěšně spojit protiněmecké nálady místního obyvatelstva se svými politickými cíli. Prostřednictvím lidových soudů byly odstraněny všechny osoby obviněné z kolaborace v období nacistické okupace nebo i lidé, kteří navázali s neodsunutými Němci bližší kontakt. Komunisté se chtěli zbavit především zástupců německé inteligence, kteří nebyli dosud odsunutí z důvodu nedostatku kvalifikovaných sil. Jednalo se převážně o německé doktory a faráře.

V rámci dvouletého plánu se strana začala vymezovat i proti podnikatelům s cílem postupně odstranit soukromý sektor. Krok za krokem odstraňovala nekomunistické členy, kterým byla udělena národní správa nad velkoobchody, živnostmi a dalšími německými majetkovými podstatami.

V rámci purifikace pohraničí od německých pozůstatků z období války došlo v roce 1947 k definitivnímu přejmenování města Frývaldov na Jeseník a paralelně s tím i ke změně všech místních názvu. Protiněmecké tendence byly v místní společnosti zakořeněny velice hluboce a dostávaly se na povrch i dlouho po skončení války.

KSČ přistoupila k lživé kampani namířené proti svým oponentům z řad národních socialistů a reprezentantů pravého křídla sociální demokracie. Lidovci po květnových volbách nevystoupili s vlastním programem, ale omezili se pouze na spolupráci s národními socialisty. Se sociálními demokraty vedli komunisté v průběhu roku 1947 jednání o vzájemné spolupráci. Tyto jednání byly na jedné straně narušeny sériemi komunistických útoků na členy sociálních demokratů a na druhé straně odpůrci prokomunistické orientace. K největšímu zápasu mezi oběma stranami došlo o obsazení bezpečnostního referátu při ONV, který nakonec k nelibosti komunistů získali sociální demokraté. Jejich kooperaci definitivně ukončil brněnský sjezd ČSSD na podzim roku 1947, kdy byl místo prokomunisticky orientovaného Z. Fierlingera za předsedu strany zvolen B. Laušman. Pod jeho vedením se ale politika sociálních demokratů výrazně nezměnila a směřovala ke sloučení s KSČ. Po volbách se strana v místní správě snažila narušit postavení hlavně opozičně naladěných národních socialistů. S tím byla spojena vůbec největší politická aféra v okrese. Předseda ONV a člen komunistické strany Z. Slezák byl národním socialistou F. Pantem obviněn z úmyslné difamace jeho pověsti. Předseda byl za spáchání tohoto prohřešku shledán vinný, ale ve své funkci setrval i nadále. Národní socialisté na tuto záležitost reagovali interpelací na půdě parlamentu, ve které předsedu ONV obvinili z toho, že danou funkci vykonává bez povolení a bez absolvování prověrky státní spolehlivosti. Komunisté toto nařčení odmítli a Slezák

pro tentokrát vyvážel bez poskvrny. Obvinění na osobu předsedy se postupně vršila, ale ze své funkce byl odvolán až v říjnu 1948, když odmítl zaplatit přeplatek za neplacenou dovolenou. Tato kauza paradoxně pošpinila nejvíce národní socialisty, kteří v jejím průběhu zaznamenali značnou secesi svých straníků.

KSČ se musela mimo rozpory s ostatními stranami, vyrovnávat také s útoky zhrzených bývalých členů, kteří se straně mstili za své vyloučení. Jedním z takových případů byl protikomunistický postoj J. Kravčíka, který se snažil narušit chod místního komunistického periodika Hraničáře. I z tohoto důvodu musela strana často přistoupit k reorganizaci ve vlastních řadách.

Komunisté i přes menší komplikace pomalu ale jistě kráčeli za ovládnutím veřejného i politického života v regionu. V pohraničí byla tato situace usnadněna nedostatečnou politickou uvědomělostí místních obyvatel, která hraničila až s apolitičností. Navíc komunisté účinně působili na místní společnost prostřednictvím mediální kampaně v rozhlasu a tisku. Obyvatelé uvěřili, že KSČ šlo o vytvoření spravedlivější společnosti a o jejich blaho. Prostřednictvím věnce přidružených organizací komunisté ovládli všechny nezávislé organizace a začali v nich aplikovat svou politiku. Májové oslavy roku 1947 byly potvrzením hegemónního postavení KSČ v okrese.

V poslední podkapitole jsem se zaměřila na průběh únorových událostí, které v místní společnosti nevyvolaly významnější aktivitu. Jak už bylo řečeno výše, místní společnost byla politicky dezorientována komunistickým tiskem a dostatečně si neuvědomovala dopady, které přinesl komunistický převrat. Opoziční strany vyvolaly vládní krizi bez potřebné většinové podpory v řadách ministrů. Výsledkem byla amatérsky provedená demise 12 ministrů, po níž vláda ve skutečnosti nepřestala existovat. Odstoupivší ministři tímto chováním otevřeli komunistům cestu

k provedení převratu parlamentní cestou. V Jeseníku na sebe důsledky nenechaly dlouho čekat. První den vládní krize komunisté obvinili předsedu OV ČSNS L. Barneta ze šmelinářství a kladného postoje k Němcům. KSČ stupňovala svůj tlak na své oponenty, když následující den svolala sjezd místních rolnických komisí. Tento sjezd byl katalyzátorem odporu proti revoltujícím stranám a zároveň i podnětem k organizování dalších politických akcí v okrese. Důsledkem toho ve všech závodech na okrese proběhly protestní stávky. Ze závodů byli odstraněni všichni, kteří nesouhlasili s postupem KSČ.

22. 2. 1948 se konala třetí okresní konference KSČ, kde se projednávala očista společnosti od reakčních živlů. Na jednání bylo projednáno vytvoření akčních výborů v místních poměrech. Po vytvoření AV byly odstartovány čistky nejen v MNV i ONV, ale ve všech sférách veřejného i politického života. Státní zaměstnanci byli nuceni podepsat slib věrnosti Gottwaldově vládě, pokud to neudělali, v lepším případě ztratili jen svou práci. AV prováděly kontrolu všech zaměstnanců i dlouho po skončení vládní krize. Kromě nekomunistických stran zasáhla očista národa také intelektuály, příslušníky smíšených manželství, živnostníky, národní správce, neodsunutě Němce i osoby, které se v minulosti proti politice KSČ vymezovaly.

V období vládní krize komunisté završili politizaci místních bezpečnostních a armádních složek. KSČ provedla reorganizaci v bezpečnostním oddělení ONV, v úřadovně STB a v kriminálním oddělení. Službu u SNB nemohli nadále vykonávat členové nekomunistické strany. Na místní úrovni strana iniciovala také vznik závodních a osadních milic.

Čistky se citelně dotkly převážně národních socialistů a lidovců, důsledkem toho obě strany ukončily svoji činnost a většina jejich členů vstoupila do KSČ. Proti

ČSSD si komunisté nepočínali tak radikálně, chtěli přesvědčit sociálně demokratickou špičku o sloučení s komunisty, což se jim nakonec povedlo.

Vítězný únor a následná komunistická diktatura ještě více podtrhla nedostatek kvalifikovaných pracovních sil v pohraničí. Absence zaměstnanců se projevila nejen v zemědělství, průmyslu, ale primárně ve školství, zdravotnictví a soudnictví. Do dvou let byla úspěšně dokončena likvidace soukromého sektoru. Již tak špatnou zemědělskou situaci ještě zvýraznila činnost JZD a ani zestátněný průmysl nenaplnil v rukou komunistů slibné prognózy. Žádné spolky ani organizace nesměly vyvíjet samostatnou činnost.

Osud Jeseníku zpečetily květnové volby 1948, ve kterých jednotná kandidátka získala 97% hlasů. Místní obyvatelé nedokázali včas odhalit pravé intence komunistů a věřili, že jejich vláda zajistí pro budoucí generace ekonomickou prosperitu. V následujících desetiletích pochopili, jak se zmýlili. Na konci roku 1948 byla správa na zemské úrovni nahrazena krajským zřízením. Pro jesenický okres to znamenalo, že nově spadl pod olomoucký kraj.

Ve své práci jsem blíže nereflektovala, jaký dopad měly politické procesy 50. let na osoby, které byly vyloučeny z politického a veřejného života po únoru 1948. Tématu politických procesů se na úrovni jesenického regionu ještě nikdo nevěnoval a do budoucna to otevírá možnost zpracovat tuto nepopsanou kapitolu v nějaké odborné práci. Já jsem však nechtěla přesahovat časové rozmezí své práce ani mnou vydefinované téma. Od věci by nebylo také se podrobněji zaměřit například na činnost místních lidových soudů, které by mohly odkrýt další zajímavé osudy obyvatel v tomto regionu nebo celkově konkrétněji zhodnotit poválečnou hospodářskou situaci. Regionální studium v případě Jeseníku stále nabízí mnoho neprozkoumaných témat, kterým mohou do budoucna badatelé věnovat pozornost.

7. Seznam pramenů a literatury

Prameny:

SoKA Jeseník fondy: KSČ – OV Jeseník (1945–1960)

OV – NF (1948–1957)

Archív města Jeseník

ONV Jeseník (1945-1948)

Svaz sovětského přátelství – okresní výbor Jeseník

Okresní soud Jeseník (1949)

Zorn Eduard

MNV Jeseník (1945–1991)

ČSSD (1945–1948)

Zemský archív Opava fond: Sběrka archiválií z činnosti organizací a složek KSČ na Ostravsku (1945-1965)

Zemský archív Opava – pobočka Olomouc fondy: Krajský výbor KSČ – Olomouc
Krajský výbor NF – Olomouc

Dobový tisk:

Hraničář (1945-1948)

Nová Svoboda (1945-1948)

Články:

KNOPP, Tomáš: *Únor 1948 na Jesenícku*, in: Jesenícký týdeník, r. 18, č. 7, s. 1–2.

KNOPP, Tomáš: *Okamžik zlomu, čas neklidu: Jesenicko 1945–1948*, in: speciál Jesenického týdeníku, r. 14, s. 7.

PFAFF, I.: *Tragédie plná omylů. Kritický portrét Edvarda Beneše*, in: Reportér, r. 1990, č. 9 příloha, s. 1–12.

Monografie:

BARTOŠ, Josef: *Metodika diplomové práce*, Olomouc 1991, 77 s.

BARTOŠ, Josef: *Jak psát dějiny: metodická příručka k regionálnímu výzkumu dějin KSČ*, Praha 1984, 151 s.

BUCHLOVSKÝ, Martin: *Historický obraz tzv. Frývaldovské stávký*, Jeseník 2006, 47 s.

ČADA, Václav: *KSČ v období 1921–1948: Strategie a taktika*, Praha 1988, 416 s.

FIALA, P. – HOLZER, J. – MAREŠ, M. – PŠEJA, P.: *Komunismus v České republice*, Brno 1999, 315 s.

HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 2004, 1144s.*

KALOUS, J. – KOCIAN, J.: *Český a slovenský komunismus (1921–2011)*, Praha 2012, 459 s.

KAPLAN, Karel: *Pravda o ČSR 1945–1948*, Praha 1990, 248 s.

KAPLAN, Karel: *Československo v poválečné Evropě*, Praha 2004, 408 s.

KAPLAN, Karel: *ČSR a SSSR 1945–1948*, Brno 1997, 540 s.

KÁRNÍK, Z.: *České země v éře První republiky (1918–1938)*, díl II., Praha 2002, 577 s.

KÁRNÍK, Z. – KOPEČEK, M.: *Bolševismus, komunismus a radikální socialismus v ČSR*, sv. II., Praha 2004, 363s.

KNOPP, Tomáš: *Překládám na vědomí*, Jeseník 2004, 342 s.

KUHN, Heinrich: *Zeittafel zur Geschichte der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei von den Anfängen der Arbeiterbewegung bis zur gegenwart*, München 1973, 135 s.

KUHN, Heinrich: *Der Kommunismus in der Tschechoslowakei*, Köln 1965, 303 s.

KRÁL, Václav: *Komunistická strana Československa a její vedoucí úloha je zárukou dalšího rozvoje socialismu a šťastného života mládeže v naší republice*, Praha 1971, 61 s.

MERVART, Jan – MUSILOVÁ, Dana: *Dokumenty k dějinám Komunistické strany Československa*, 2006 Hradec Králové, 199 s.

ORT, A.: *Dějiny světové politiky II.*, Praha 1993, 142 s.

PŘIKRYL, Josef: *Komunistická strana Československa v čele boje proti nacistickým okupantům na střední a severní Moravě*, Olomouc 1980, 127 s.

RAŠOVSKÝ, Jan: *Na pranyři: glosy a komentáře: generace léta 1918-2005; Soudní žaloba na KSČ: Komunistická strana Československa 1921-1990*, Praha 2007, 124 s.

RUPNÍK, Jacques: *Dějiny Komunistické strana Československa: od počátku do převzetí moci*, Praha 2002, 284 s.

STANĚK, Jiří: *Metodika zpracování a úprava diplomových prací*, Plzeň 2005, 58 s.

Referáty, projevy a statě:

BAREŠ, Gustav: *Naše cesta k socialismu: referát z I. ústřední konference ideových a výchovných pracovníků KSČ*, Praha 1948, 35 s.

GOTTWALD, Klement: *Klement Gottwald o publicistice: Výběr článků a projevů*, Praha 1979, 144 s.

GOTTWALD, Klement: *Proti fašismu a válce, za lidovou demokracii a socialistickou revoluci*, Praha 1986, 470 s.

SLÁNSKÝ, Rudolf: *Za vítězství socialismu: Stati a projevy 2. 1945–1948*, Praha 1951, 465 s.

Statues of the Communist party of Czechoslovakia, Praha 1987, s. 8–9.

Sborníky:

BARTOŠ, Josef: *Komunisté v čele protifašistického odboje na Severní Moravě: Sborník vzpomínek*, Ostrava 1980, 301 s.

BOUČEK, Miroslav: *Za národní osvobození – za novou republiku*, in: Sborník: Klement Gottwald revolucionář a politik, Praha 1986, s. 226–265.

DOHNÁL, Miloň: *K založení KSČ na severní Moravě: Sborník vzpomínek*, Ostrava 1961, 119 s.

KOUTSKÁ, Marie: *Dokumenty z dějin KSČ: Sborník dokumentů (1921–1980)*, Praha 1981, 149 s.

K metodickým otázkám regionálních dějin dělnického a komunistického hnutí: Sborník k statí a materiálů o regionálních dějinách dělnického a komunistického hnutí v Severomoravském kraji, Ostrava 1976, 306 s.

VARTÍKOVÁ, Marta: *Klement Gottwald a národní a demokratická revoluce*, in: Sborník: Klement Gottwald revolucionář a politik, Praha 1986, s. 226–265

8. Résumé

My thesis pay attention to Communist party in period of the third Republic of Czechoslovakia in Jeseník. I focused primarily on the differences between the Communists and other parties. Initial cooperation within the Nation front was soon disrupted by a series of controversies and scandals that eventually led to the alienation of the parties.

The extraordinary importance to the strategy of the Communist Party in borderlands was the nationalist problems, which the Communists effectively connected with political struggle. The course of the VIII. congress of KSČ created a good starting position for upcoming elections.

The May elections in 1946 meant the overwhelming victory of the Communists, who gained a majority in the district committee. On the contrary, at the local level was blocked their activities by creating an Anti-communist bloc. This situation resulted in a fight between Communist, National Socialist and secondarily Social democrats. Christian Democratic Union had only marginal effect on the local politics and therefore decided to cooperate with the National Socialists.

The impact of February 1948, I illustrated on the events in Jeseník, where the Communists proceeded to eliminate all their opponents. In following months was established a one-party dictatorship, which lasted until 1989.

9. Seznam použitých příloh

- 1. Mapa okresu Jeseník:** <http://www.jesenik.org/jesenicko/> [cit. 17. 3. 2016].
- 2. Pozůstalost Eduard Zorn:** SOkA Jeseník, *Eduard Zorn*, nezpracovaný fond, Průkazky, Členské legitimace.
- 3. Tabulka voleb v okrese Frývaldov:** *K metodickým otázkám regionálních dějin dělnického a komunistického hnutí: Sborník statí a materiálů o regionálních dějinách dělnického a komunistického hnutí v Severomoravském kraji*, Ostrava 1976, s. 169.
- 4. Tabulka voleb 1946 v okrese Frývaldov:** SOkA Jeseník, ČSSD – OVV Jeseník 1945–1948, karton 1, inventární číslo 5, Parlamentní volby 1946.
- 5. Ilustrace k III. okresní konferenci 22. 2. 1948:** SOkA Jeseník, KSČ – OV Jeseník 1945–1960, karton 1, inventární číslo 3, III. Okresní konference Jeseník 22. 2. 1948.
- 6. Seznam případů očisty na Jesenicku 1948–1949:** SOkA Jeseník, OV – NF (1948–1957), nezpracovaný fond, Kádrový materiál z činnosti OAV – NF (1948–1949).

Okresní Národní výbor
ve Frývaldově

Průkazka

pro ředitele Edvarda Zornu, z Frývaldova,
který jest členem Národního výboru
ve Frývaldově.

Frývaldov, 16. května 1945.

Předseda okres. Nároč.
výboru ve Frývaldově.

Průkazka
Ausweis

pro člena exekutivy
für Exekutiv-Mitglieder

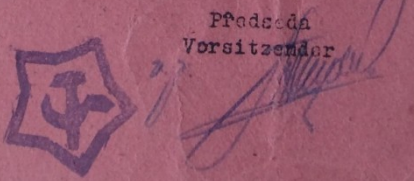
.. Eduard Zorn ..

nar. dne .. 10. 3. 1879 ..
geb. am .. 10. 3. 1879 ..

okresní správa komunistické
strany v Č.S.R. ve Frývaldově
der Bezirksleitung der Kommu-
nistischen Partei der Č.S.R.
in Freiwaldau.

Frývaldov, dne .. 16. 5. 1945 ..
Freiwaldau, den .. 16. 5. 1945 ..

Předseda
Vorsitzender

2122496
Místní organizace
Komunistické strany Československé
Č. J. JESENÍK V.

21. 12. 49.

Místní organizace
Komunistické strany Československé
JESENÍK V.

Příjmení ZORN
Jméno Edvard
Datum narození 10. 3. 1879
Místo narození Olomouc
Povolání Upravený
členem KSČ od 25. 3. 1948
Datum vystoupení čl. leg. 14. 10. 1948

21191 49.256

SVAZ ČESKOSLOVENSKO - SOVĚTSKÉHO PŘÁTELSTVÍ
СОЮЗ ЧЕХОСЛОВАЦКО - СОВЕТСКОЙ ДРУЖБЫ

ČLENSKÁ LEGITIMACE

číslo: C 518287

Datum vyhotovení: 20. 2. 1951.

Kraj: Olomouc Okres: Jeseník
Jméno a příjmení: Edvard Zorn
Datum a místo narození: ..
Bydliště: Jeseník, Krameriova 429
Povolání: důchodce je členem odbočky ČSCP
v Jeseníkě. Členem ČSCP od: 1. 6. 1950.

Právní odbočka:
SVAZ ČESKOSLOVENSKO
SOVĚTSKÉHO PŘÁTELSTVÍ
Předseda odbočky JESENÍK

STRANA	1920	1925	1929	1935
KSC	-	711	1 103	511
ČSSD	242	71	124	147
ČNS	36	156	174	322
ČSL	17	34	21	3
AGR	44	18	6	16
ČND	50	10	20	42
ŽOS	30	30	9	13
MOD	20	-	-	-
NSP	-	33	-	-
AGK	-	20	-	-
KAD	-	10	-	-
HLS	-	-	20	-
NOF	-	-	5	9
DSD	4 569	2 912	3 596	1 735
BdL	124	512	895	144
DCV	4 989	6 423	6 697	3 528
DDFP	61	-	-	-
DNSAP	-	1 964	2 555	-
DNP	4 554	2 657	1 388	-
SdP	-	-	-	12 080
SdW	-	-	-	155
ŽID	25	39	39	-
Prázdné lístky	-	-	-	-
CELKEM	14 761	15 600	16 652	18 736

KSC - Komunistická strana Československa (1921-38, 1945-).

ČSSD - Čs. sociálně demokratická strana dělnická (do 1938), Čs. sociální demokracie (1945-48).

ČNS - Čs. strana socialistická (1918-26), Čs. strana národně socialistická (1926-38, 1945-1948).

ČSL - Čs. strana lidová (1918-38, 1945-).

AGR - Agrární strana, Republikánská strana čs. venkova (1919-22), Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu (1922-38).

ČND - Čs. národní demokracie (1919-34), Národní sjednocení (1934-38).

ŽOS - Čs. živnostensko-obchodnická strana středostavovská (1919-38).

MOD - Čs. strana pracujícího lidu (1919-24).

NSP - Národní strana práce (1925-29).

AGK - Čs. strana agrární a konservativní (1925).

KAD - Strana domkářů a malozemědělců.

HLS - Hlinkova slovenská **ludová** strana.

NOF - Národní obec fašistická (1926-39).

DSD - Deutsche sozialdemokratische Arbeiterpartei (1919-39).

BdL - Bund der Landwirte (1920-38).

DCV - Deutsche christlich soziale Volkpartei (1919-38).

DDFP - Deutsche demokratische Freiheitspartei (1919-38).

DNSAP - Deutsche national-sozialistische Arbeiterpartei (1919-33).

DNP - Deutsche Nationalpartei (1919-33)

Okres Frývaldov
1. Adolfovice
2. Bernartice
3. Široký Brod
4. Bukovice
5. Cukmantl
6. Domašov
7. Frýdberk
8. Frývaldov
9. Dolní Grunt
10. Horní Grunt
11. Heřmanovice
12. Horní Hoštice
13. Hradec-Nová ves
14. Javorník
15. Kobylá
16. Kolnovice
17. Velký Kraš
18. Krutvald
19. Kunětice
20. Dolní Lipová
21. Horní Lipová
22. Mikulovice
23. Ondřejovice
24. Petrovice
25. Bílý Potok
26. Rejvíz
27. Sandhýbl
28. Serksdorf
29. Skorosice
30. Supikovice
31. Tomíkovice
32. Valdek
33. Česká Ves
34. Vidnava
35. Nové Vilémovice
36. Vlčice
37. Bílá Voda
38. Černá Voda
39. Stará Červená Voda
40. Zíghartice

1) J. Mareš	86) Tep /fa Májek/	171) J. Hlaváč
2) J. Nagel	87) Závodní únorové AV	172) P. Vašek
3) J. Kurfurst	88) O. Chytilová	173) A. Vlachynský
4) L. Šembera	89) F. Král	174) A. Kafka
5) J. Setínský	90) J. Fukala	175) A. Pospíšil
6) A. Julina	91) V. Gloza	176) L. Štrama
7) J. Píša	92) M. Gerža	177) A. Hlavatý
8) J. Kasprzyk	93) J. Horák	178) V. Juřena
9) J. Magnusek	94) J. Hendl	179) K. Vavrouška
10) A. Hron	95) V. Horák	180) L. Barnet
11) A. Slonka	96) B. Černý	181) R. Tesař
12) J. Maceček	97) B. Chytil	182) E. Tomek
13) F. Malčík	98) R. Holub	183) J. Segrč
14) B. Pavlíček	99) J. Hradil	184) A. Kafka
15) K. Ředina	100) J. Chromec	185) MUDr. V. Kamenář
16) M. David	101) M. Chleršfanová	186) J. Vozňák
17) R. Elsncz	102) V. Kubík	187) T. Pešák
18) L. Petrič	103) F. Kresa	188) A. Fiala
19) R. Drlík	104) A. Julina	189) A. Smejkal
20) A. Kokoř	105) F. Klapuš	190) S. Waloszek
21) A. Blahuta	106) B. Černý	191) A. Kořínek
22) A. Halfar	107) F. Kostkan	192) J. Barnet
23) M. Klimková	108) F. Bárta	193) T. Procházková
24) J. Gajdošík	109) F. Daniel	194) F. Maceček

25) K. Kutný	110) A. Bartoš	195) V. Horák
26) A. Hanák	111) B. Bernatík	196) A. Bialonczyka
27) K. Písparařík	112) A. Bělej	197) A. Gruhn
28) J. Rejtkar	113) F. Dočkal	198) L. Svatba
29) J. Jelínek	114) J. Drda	199) J. Sroka
30) Ing. A. Bartík	115) J. Borovička	200) H. Večerková
31) V. Bednář	116) F. Klos	201) J. a Z. Dostálovi
32) F. Gottwald	117) V. Bryja	202) J. Rusňák
33) B. Jaroš	118) Č. Bárta	203) J. a R. Drbal
34) O. Trávníček	119) manžele Boháčovi	204) E. Brachaczek
35) J. Štafa	120) A. Hron	205) J. Blahuta
36) K. Knězek	121) F. Šustal	206) J. Fajfka
37) F. Mañas	122) A. Herzig	207) M. a O. Milacký
38) V. Holý	123) J. Fogař	208) J. Martínek
39) F. Uher	124) H. Macková	209) A. Chrastina
40) K. Klospovský	125) J. Chmelař	210) A. Berčík
41) B. Koléšková	126) J. Vejvoda	211) J. Peléšek
42) J. Brada	127) J. Petr	212) Vyhoštění Vlčice
43) J. Zeithaml	128) L. Křížek	213) E. Unzeitigová
44) A. Beneš	129) L. Hübl	214) F. Brzobohatý
45) A. Chocholáč	130) J. Stejskal	215) J. Julina
46) M. Lachman	131) H. Lešínský	216) L. Všek
47) B. Štýbar	132) F. Vyhnálek	217) F. Matěj
48) A. Mlčoch	133) J. Velebnovský	218) J. Mádr
49) L. Ševčík	134) J. Škrabal	218) K. Soldán
50) J. Mareš	135) V. Kopp	219) Š. a J. Dominikovi

51) M. Mudra	136) J. Šedo	220) J. Sláma
52) J. Melkus	137) F. Hostáček	221) J. Kandrata
53) M. Lučan	138) A. Surý	222) V. Hejl
54) R. Lyko	139) R. Pospíšil	223) J. Sojka
55) E. Malcer	140) J. Mikulík	224) E. Horálek
56) L. Lapčík	141) R. Macek	225) J. Čuněl
57) L. Lucbauer	142) F. Orel	226) V. Richtr
58) J. Zbožínek	143) L. Orel	227) O. Skácel
59) J. Novák	144) Ph. Mr. J. Novák	228) J. Navrátil
60) V. Novák	145) F. Sakrajda	229) R. Volkman
61) F. Novolný	146) A. Dračka	230) R. Holub
62) J. Němčík	147) J. Gardian	231) P. Dohnal
63) F. Nožička	148) F. Zahradníček	232) V. Kaštyl
64) J. Pikola	149) O. Petružela	233) J. Šubrt
65) J. Paloncy	150) Z. Smola	234) F. Lojda
66) F. Petr	151) K. Zicha	235) F. Malíř
67) A. Pechanec	152) Ing. H. Vřejka	236) K. Pavlas
68) A. Plachejda	153) R. Hampl	237) Š. Vítek
69) F. Pant	154) J. Marek	238) V. Rýdl
70) R. Příbyl	155) V. Švec	239) P. Majcher
71) F. Shejbal	156) E. Hájek	240) K. Havlíček
72) F. Šenk	157) F. Kuhn	241) J. Šušeň
73) F. Ševčík	158) V. Palát	242) A. Bodičová
74) J. Šustr	159) Zvláštní komise	243) Strapina-Macík
75) J. Švub	160) J. Zbožínek	244) E. Khek
76) J. Silný	161) Ing. O. Polívka	245) A. Verl

77) L. Starůstka	162) B. Rossí	246) K. Sekanina
78) E. Sojková	163) B. Henzl	247) A. Milčický
79) A. Stoják	164) L. Hinclová	248) A. Waletzky
80) A. Skarpa	165) F. Liopold	249) B. Slezák
81) MUDr. J. Valoušek	166) T. Fiala	250) M. Řehůrková
82) J. Vavera	167) J. Juda	
83) F. Beck	168) J. Najer	
84) E. Vitouš	169) V. Ryp	
85) H. Žembera	170) J. Knob	